श्रीहेमचंद्राचार्यग्रंथावली—नंबर.

कविश्रीमण्डनमन्त्रिविरचित—

मण्डन ग्रन्थ संग्रह—

(२)

(काव्यमण्डन–शृङ्गारमण्डनौ)

श्रीमत्पन्यासश्रीनीतिविजयसमुपदिष्ट–चाणस्मा-
वास्तव्य ‘ शाह–व्हालचन्द कचराचन्द ’
इत्येतस्य द्रव्यसहाय्येन

पट्टनस्थश्रीहेमचन्द्राचार्यसभायाः सेक्रेटरी—
‘ शाह लहेरचन्द भोगीलाल ’ इत्यनेन
प्रकाशितः
श्रावकपण्डितप्रभुदास–वीरचन्द्राभ्यां—
च संशोधितः

प्रत ३००, प्रथमावृत्तिः

* * *

वीर संवत् २४४६. संवत् १९७६

पाटण ता. ८-१२-१९

मूल्यम् ०–७–०.

पुस्तकमेतत् “ श्रीहिमकुमार जैन ” मुद्रालये “ संघवि–चन्दुलाल त्रिभुवनदास” इत्यनेन प्रकाशकाय मुद्रितम् पट्टन–(गुजरात) सालवीवाटके

ॐ अर्हम्

श्रीहेमचन्द्राचार्यग्रन्थावली नं० १७

मण्डनग्रन्थाङ्कः

श्रीकाव्यमण्डनम्

१

श्रीमद्धाम स्तुमस्तत्त्रिभुवनमहितं यत्सदालिप्रजुष्टं
ध्यातं योगीन्द्रवृन्दैः स्वभवविहतये विघ्नविध्वंसकारि ।
नित्यं मह्वैतरागं विघटितबहलध्वान्तमालं नतानां
भक्तानां भूरिसम्पत्सरसितुहममुद्भासते बालहेलिम् ॥१॥
यद्वनघपदपद्मध्यायिनस्ते यतीन्द्रा
न दधति विषयेषु स्वर्गभोग्येष्वपीच्छाम् ।
नतिमदमितसम्पत्कन्दलीकृष्णमेघः
स जयति सुरसेव्यो वीतरागः परेशः ॥२॥
पितामहः पाण्डवकौरवाणां धनुर्द्धरो दुर्द्धरबाहुवीर्यैः ।
शशास भीष्मो नमितक्षितीशां सर्वमहां साधुषु सोमरूपः ॥३॥
मूर्त्तिर्महेशस्य महीमहीनमूर्ध्नस्थितां विद्विषतां नृपाणाम् ।
कीलालपूरैरभिषिच्य धन्वी शिरःसरोजैः समपूपुजद्यः ॥४॥
असद्यदोःशौर्यनिदाघकाले यस्य प्रवृद्धे रिपुवाहिनीनाम् ।
शतानि शोषं निदधुर्जलानि तथोपितामश्रुझरे बभूवुः ॥५॥
धनुष्मतामात्रिमुखेऽप्रणत्वात्त्रिजेच्छया मृत्युवशंवदत्वात् ।
जितेन्द्रियत्वाच्च जिगाय योऽपि रामं यमं काममवार्यवीर्यम् ॥
नामत्यमुक्ता सुमनस्सुरजगन्धर्वविद्याधरराजहंसा ।
उद्दामरालिः सुरराजरम्या सभा सुधर्मेव च यस्य दीप्ता ॥७॥

सितामहीयन्त्रकरोद्विशुद्धा कीर्तिर्यदीया त्रिजगन्ति यान्ती ।
विद्रावयन्ती दुरितानि पुंसां निर्वापयन्ती जनतां मतप्ताम् ॥
विद्याम्बुधीनां किल पारदृश्वा मध्येमनःपङ्कजमच्युतं तम् ।
जितेन्द्रियत्वं च दधत्सुधर्मा राजर्षिरासीद्य उदारकीर्तिः ॥९॥
परिस्फुरद्दुर्धरमण्डलाग्रकरं परास्तोद्धतराजलोकम् ।
ध्वस्तान्धकारावरणं विराजत्सचक्रपद्माकरहर्षहेतुम् ॥१०॥
सदण्डमुच्चण्डतरप्रतापविध्वंसितारोत्करमुष्णदीप्तिम् ।
यथा यमुर्वीपतयः प्रणेमुः किरीटरत्नद्युतिरञ्जिताङ्घ्रिम् ॥११॥
एके तुपायुर्भुविलक्षमन्येऽधिकं च लक्षादपि मार्गणानाम् ।
गणा धनुर्धारयतोऽतिदानशौण्डस्य यस्याहवदुस्सहस्य ॥१२॥
उद्दामकर्मारमहे रणाढ्यैः समुद्धतैः खड्गिभिराश्रितश्च ।
अत्यर्थमुत्तालतमालमालायुतैश्चकासत्तिलकाभिरामैः ॥१३॥
इक्ष्वाकुवंशप्रकरैः प्रवृद्धैः पुन्नागपूगैरभितोऽप्यशोकैः ।
सद्वैरिकगुत्कटकप्रकाण्डैः परिस्फुरन्नर्मदयोपगूढैः ॥१४॥
अगण्यगन्धर्ववरैः सरामैर्महागमस्तोमरसैर्द्विजेन्द्रैः ।
कान्तारमालालसितान्तरैश्च यो विन्ध्यभूमीध्र इव व्यराजत् ॥
१५ ॥ कुलकम् ॥

हिमर्त्तवो वा बहुधान्यसम्पत्सम्पादका वा शरदागमाश्च ।
प्रभूतपद्माभ्युदया यथैव तपर्त्तवस्तीव्रतरप्रतापाः ॥१६॥
मधोरिवामी सुमनस्सु घस्राः प्रोद्दाममामोदभरं दधानाः ।
स्फुरच्छरासारभरं किरन्तस्ते प्रावृषेण्या अपि वासरा वा ॥
हेमन्तकाला अपि वारिनारीस्तनान्तरेपूद्धतमुष्णिमानम् ।
तन्वन्त उच्चैरुचिरोरुरोप सचित्रचापद्युतयोऽभिरामाः (?) ॥१८
दुर्योधनाद्याः कुरवः कुमाराः कुमारकल्पाः स्मररूपरूपाः ।
पाण्डोस्तनूजाश्च युधिष्ठिराद्या निरन्तरं यं त उपासते स्म ॥१९॥
अन्तकुलकम् ॥

उद्दामवाहुद्रविणो द्विजन्मा द्रोणो गुरुः पाण्डवकौरवाणाम् ।
धन्वी मृधोद्भूतकृपः कृपोऽपि स द्रोणसूनुर्भुजशौर्यशाली ॥
स कर्ण आकर्णविकृष्टधन्वा सुवर्णविश्राणनलब्धवर्णः ।
महाहवेऽखण्डितमार्गणौघैरुपास्यमानस्तपनप्रतापः ॥२१
दुर्योधनो मानधनः स चापि चापिप्रबर्होनगुणैरनर्हः ।
दुःशासनोत्युद्धतबाहुदर्पदुःशासनशौर्योऽथ नृपः सुधर्मा ॥२२॥
धर्मात्मजोऽधिक्षितिलब्धकीर्तिर्भीमोऽतिभीमाहवदुःसहौजाः ।
पार्थो नृपार्थोद्धरणो रणोग्रगाण्डीवजीवाध्वनिडम्बरेण ॥२३॥
सान्द्रीभवद्बाष्पजलौघसान्द्रीकृतारिनारीजनतीव्रवीर्यौ ।
माद्रीसुतौ तावतिमात्रकान्तौ परःशतास्तेऽपि परे नरेन्द्राः ॥
यस्यासते स्म स्फुरितोरुतारहारप्रभाभासुरविग्रहाश्च ।
ग्रहा इवानुग्रहनिग्रहाभ्यां मित्रेऽप्यमित्रेऽपि च लक्ष्यमाणाः ॥
सुचारुचामीकरकुण्डलाभाः सदंशुकालीः शुककिंशुकानाम् ।
कौशेयमप्यंशुकमादधानमुल्लासयन्तोऽसलदस्थमुच्चैः २६॥
किरीटकेयूरमयूररोचिरनेकरत्नद्युतिभासिताभ्राः ।
मिलत्सिताभ्रान्मलयोद्भवानां रसान्स्तनावध्यालिकं दधानाः ॥
सारङ्गनाभिद्रवमुद्रवद्भिर्द्विरेफसङ्घैः प्रसभावलीढम् ।
अक्षौभ्यसौरभ्यमतुभमूनस्रजां समूहं च शिरोरुहेषु ॥२८॥
महाब्धयो वा स्फुरितोर्मिकान्ता घनाघना वा परितः स्फुरन्तः ।
सत्स्वर्णसातिप्रथिता सभायां छायादलत्तापचया द्रुमा वा ॥
विचित्रसद्वीनपिनद्धभास्वत्कटीतटाः श्रीमदुरःकपाटाः ।
वेतण्डशुण्डालदभप्रवेष्टाः सोष्णीषशीर्षाः कमनीयवेषाः ॥३०॥
घनाघनध्वानगभीरधीरगिरः प्रगल्भा इव सिंहसावाः ।
मदोद्धतानेकपराजिदृष्टदुर्वारवीर्या कुरुपाण्डुपुत्राः ॥३१॥
गुरोरशिक्षन्त कुमारकास्ते कोदण्डविद्यां निरवग्रहश्राम् ।
अधिज्यधन्वोद्धुरपाणयोऽमी निषङ्गसङ्गाशुगशोभिपृष्ठाः ॥३२॥

ते धार्त्तराष्ट्रानजयन्विशेषैस्तैस्तैर्गुणानां गुरुसन्निधाने ।
अवर्द्धयन्मत्सरमप्यमीषां मनस्यनल्पं च युधिष्ठिराद्याः ॥३३॥
अहमहमिकयाऽमी रेमिरे राजपुत्रा अहरहरहरीशप्रस्फुरत्तेजसस्ते ।
प्रमदमविभृतान्तैः सद्गुणैस्तज्जनन्यावतुलमहिमभिर्वा देवदैत्यैस्त-
दम्बे ॥३४॥
श्रीमद्धन्यजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमाल्लवंशोन्नतेः
श्रीमद्बाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।
काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्ये कृतौ सद्गुणे
माधुर्ये पृथु काव्यमण्डन इते सर्गोऽयमाद्योऽभवत् ॥

(२)

अथ घनाघनमत्तमतङ्गजो निमिषरोचिरुदञ्चितकेतनः ।
रुचिरशक्रशरासननिष्पतच्छरचयं रचयन्भुवि संभवत् ॥ १ ॥
बहलगर्जितकुञ्जलदागमः प्रमदवाञ्छिखिवन्दिभिरीडितः ।
अतनुभूतिरिवोद्धतभूपतिः सनतपंनतपंतमहन्नरिम् ॥ २ ॥
सकलइन्द्रियवर्ग इवात्मना विकलतां वहते भृशमुज्झनः ।
ऋतुगणः समयेतिमुदोन्नदद्वनदोवनदोमुहुरध्वनत् ॥ ३ ॥
रुचिरचामरचारुबलाकउच्छ्रितशिलिन्ध्रसितातपवारणः ।
प्रकटयन्सुतरामृतुराजतां प्रमुदिरो मुदिरोदय आबभौ ॥ ४ ॥
स्मरनृपस्य नवाम्बुदमालया निशि धृतास्तरला इव दीपिकाः ।
रुचिमधुः शुचिकेतकमप्यभाच्छिततवं ततमञ्जुलभालिवत् ॥५॥
घनवनीनवनीपतरूल्लसत्कुसुमसौरभभृद्वनमारुतः ।
शिशिरशीकरभारभरं किरन्पथिकान्पथिकान्समकम्पयत् ॥६॥
कुकवयो मुखरा इव दर्दुराः समरटन्समुपात्तजडाशयाः ।
क्षणमभुस्तडितो वियतीव ताः क्षतनये तनये च कुरोः श्रियः ॥
उदभवन्मदनः सह कन्दलैः प्रमदवन्मदवद्धवधूहृदि ।
जलधरध्वनितं वियुतास्ततं समधुनान्मधुनाध्वगयोषितः ॥८॥

समधुपामधुपातिरजोवृता नवलतावलतामरुताधुता ।
सुविटपा विटपानरतापणे वरमणी रमणीव वने बभौ ॥९॥
मघवगोपगणैर्विदधे धरा प्रचुररागभरा सह कान्तया ।
शिखिकुलं प्रवितत्य कलापकं व्यतनुताऽतनुताण्डवमुन्मदम् ॥
बहलशाखिकुलं बलवद्दवानलविपद्दलितं समशिश्वसत् ।
यदधिभूमितपार्त्तिमपाच्छिदन्निजवनैर्जवनैः पवनैर्घितैः ॥११॥
सकलचातकयाचकमण्डलीतृशमयंशमयञ्जलवृष्टिभिः ।
यदकरोत्सुहृदं शिखिमण्डलं धृतमुदं तमुदञ्चितताण्डवम् ॥१२॥
सकलसस्यकुलान्युदलासयज्जनपदं न पदं न मुदां दधत् ।
त्रिभुवनोपकृतिः स कृती ततः स्मरसितं रसितं विदधे घनः ॥

अन्तकुलकम् ॥

ऋतुरभूद्धनवृष्टिमयस्तदा सुखकरः कुरुपाण्डुतनूभुवाम् ।
विदधतां दधतां सशरं धनुः समृगया मृगयानसमुद्धताः ॥१४॥
भविविशे विविशेपकुलाऽकुला विभ्रमरैः समरैश्च वनस्थली ।
नृपसुतैः पशुतैक्ष्ण्यभयंकरी घनलतानलतालतता ततः ॥१५॥
सहरिणा हरिणाश्रितगह्वरा वनवराहवराहवकुद्धरा ।
शशवरैः शबरैश्च धनुर्द्धरैर्घनगजैर्नगजैश्च विराजिता ॥ १६ ॥

युग्मम् ॥

कलकलोद्धुरधीरधनुर्धरैर्विशिखविद्धवराहपथानुगैः ।
सरभसक्षुभितोग्रमृगद्रवद्धुरवयोरवयोग्यमभवद्वनः ॥१७॥
तृणचरेषु वसत्सु वनान्तरे मृगगणेष्विव सत्सु दधत्स्वलम् ।
भविगतस्पृहतामतिघातकाः पिशुनकाः शुनकाः स्म भषन्ति च ॥
द्रुतमजिघ्रहदात्मकुलोद्भवान्मृगगणो हरिणान्मृगघातिनः ।
खल इव स्वजनानहितान्सतोजानिरये निरये पतनेच्छया ॥१९॥
मधुरवागिव सज्जनमण्डलं खलजनः सरलं मलिनान्तरः ।
मृगमहन्मृगयुर्मृदुवंशजस्वनरसे नरसेवित आद्दतम् ॥२०॥

क्षुभितदुस्सहसिंहपट्टभवध्वनितभीलुकभिल्लवधूचयम् ।
चकितसैरिभपातविनिर्दलच्छरवणं रवणं पतताङ्गणेः॥२१॥
दरभरद्रुतनिष्पतच्छशब्दकर्षतरक्षकिरोत्करम् (?)
प्रचुरशाकुनिकोत्कटकौटिकैः कवलितावलिताप्रगतसप्पकम् ॥
प्रतिथवत्पृथुपार्थधनुष्पतच्छितशिलीमुखभिन्नमृगादनम् ।
सरवकौरवकार्मुकपत्रिभिः प्रपततां पततां निवहैश्चितम् ॥२३॥
शशकुलं द्रवतां जविनां शुनां विवरमाशुविशात्विद्धद्वपुः ।
महसभास्यमधाज्जनतात्रजैस्ततरुषा तरुखातनिपातिनाम् ॥२४॥
कुपितपार्थवृकोदरनिध्वनद्धनुरुदारविदारणमार्गणैः ।
हतगवाशनसत्त्वमभूद्वनं नवधवं वधबन्धनवन्मृगम् ॥२५॥
अन्तकुलकम् ॥
कुसुमजालकजालकवल्लता मधुपतन्मधुपध्वनिमालिनीः।
कुटजवत्कुटजार्जुनकेतकी स्फुटकदम्बकदम्बकसौरभाः ॥२६॥
वनपयोऽनपयोषितिपुंसिशं प्रवलयन्वलयंश्च वनावलीः ।
बहलयन्हलयन्त्रविकृष्टभूविवरतोवरतोषधराद्विपम् ॥२७॥
सततगं तलगन्धमदभ्रमुज्जगदयंगदयंतामिहाध्वगान् ।
सुरततां तततांतरनिर्वृतीर्मदबलादबलाः परिलालयन् ॥२८॥
अथ कुरुप्रभवानपि पाण्डवान्हरिदधीश्वरशस्यपराक्रमान् ।
वनविहारजघर्मजलाकुलान्प्रपवनः पवनः स्म निषेवते ॥२९॥
इत्यद्रोणशिखण्डिशल्पशकुनिर्मोत्कृष्टनाशे कुरु-
क्षेत्रे वा विपिने महाजगरभृद्भीष्मान्वराले ततः ।
मेक्षत्पत्ररथान्विखण्ड्य विशिखैः खङ्गिव्रजांश्चोद्धता-
नाजग्मुर्वरहास्तिनापुरममी ते पाण्डवाः कौरवाः ॥३०॥
श्रीमद्धन्यजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमालवंशोन्नतेः ।
श्रीमद्वाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।
काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्ये कृतौ सद्गुणे

माधुर्ये पृथुकाव्यखण्डन इति सर्गो द्वितीयोऽभवत् ॥

३

पद्मोदयं विदधती भुवनेष्वथोच्चै-
रातन्वती विमलतां च जडाशयेऽपि ।
निष्पङ्कतां विदधती भुवि धर्मसूनो-
र्वृत्तिर्यथा सुकृतिनः शरदाविरासीत् ॥१॥

ग्रीष्मस्तपत्तपनतापनितान्ततान्त-
लोका काचिदुज्ज्वलदडम्बरवृष्टिरम्या ।
मन्दारविन्दमकरन्दसुगन्धिवायु-
र्यासौ निदाघसमयस्य बभार लक्ष्मीम् ॥२॥

पश्चात्पुनर्न रजस्वलत्वमखिलाः स्वच्छोदकाः सिन्धवः
प्रोद्दामप्रमदं दधुः कलगिरः काष्ठासु हंसालयः ।
स्वच्छोऽभ्रभरः प्रसादमभितो वक्त्रेष्वमूः साम्बरा
बभ्राजे सुविकाशकाशकुसुमैर्भूमण्डली मण्डिता ॥३॥

आविःपेतु सरोजसौरभभरभ्रान्तालयः शालयः
पाकोद्रेकफलौघभारनमिता बभ्राजिरे भूरिशः ।
मन्दं मन्दममी समीरनिवहा वान्ति स्म सप्तच्छदो-
न्निद्रत्कोकनदारविन्दकुमुदामोदच्छटामेदुराः ॥४॥

उद्यद्यौवनयौवतोद्धतयुवमारभ्यमाणोल्लस-
च्चानाबन्धनिबन्धवत्त्रिभुवनमोदामखेदच्छिदः ।
यामिन्यां शुशुभेतरां शशधरः कर्पूरगौरद्युतिः
श्रीकण्ठेक्षणवह्निदग्धमदनप्रोद्बोधधन्वन्तरिः ॥५॥

उन्मीलन्नवकन्दलीदलललत्कं बिन्दुजालच्छला-
द्बिभ्राणा गरुडाश्मशोभितमहामुक्तावलीभूषणम् ।
संरेजे मृदुशाड्वला च वसुधा यस्यां मणेन्दुर्मदा-
च्छृङ्गोत्खाततटाः परानन्दहृदो विद्रावयन्तो वृषाः ॥६॥

कादम्बिनी सुमलिनाऽप्यधिताऽमलत्वं
दिक्चक्रवालमचकाद्विरजस्कमेव ।
लब्ध्वोल्लसद्गुणगणां शरदं प्रपद्य
सत्सङ्गतिर्हि विदधाति शुभं न केषाम् ॥७॥

सानन्दं प्रमदाजनैर्नवनवं वासो वसानैर्लस-
त्पाण्यम्भोरुहहैमपात्रनिहितोद्दीप्रप्रदीपालिभिः ।
बन्धूञ्निर्भरशोभमानभवनान्नीराजयद्भिर्मुहु-
र्दीपालीमह आजगाम स शरद्यानन्दसन्दोहदः ॥८॥

उच्चैः प्रासादभित्तौ बहलतिमिरिता दीपमाला ज्वलन्ती-
र्विध्वस्तध्वान्तजाला निशि दधति धरामण्डली पत्तनानि ।
यत्र यान्ति प्रदीपौषधिविलु[illegible]शैलसक्ष्मीं
कर्णव्यग्राङ्गनाली प्रमुद[illegible]गारभाञ्जि ॥९॥

रत्नालङ्कारदिव्याम्बर[illegible]नगुच्छा-
भ्यास्वरूपाभिरामस्वजनपरिवृतान्हैमसिंहासनस्थान् ।
नम्राश्रीराजयन्ति प्रमुदितनृपतीन्दीपमालामहेऽस्मि-
न्सत्पात्रस्थैः प्रदीपैश्चरणरणझणन्नूपुरा बन्धुवध्वः ॥१०॥

सुस्नाता घननर्घराणि वसते वासांसि वामभ्रुवः
कुर्वन्त्युत्तमहेमभूषणपदानाप्त्या प्रियेभ्यः प्रियाः ।
लक्ष्मीशा ददते स्वबान्धव[illegible]य यस्मिन्मुदा
वस्त्राण्युत्तमभूषणानि बहुशो नीराजनाः कुर्वते ॥११॥

हेमन्तकालो बहुधान्यऋद्धिर्जज्ञे ततः पञ्चशरप्रवृद्धिः ।
यस्माद्भियेव प्रसभं प्रविष्ट ऊष्मा वधूनां स्तनमण्डलानि ॥१२॥

निहारभारभरनिर्भरकम्पकायाः
कान्ताः कठोरतरपीनपयोधराढ्याः ।
उद्गाढरागसुभगं परिरेभिरे स्वा-
न्प्राणेश्वरांस्ततनिशासु निशान्तमध्ये ॥१३॥

यत्र क्षेत्रसुरक्षणक्षणनभूत्तुङ्गभास्य न-
रसत्कौतूहलवत्कृषीवलकुलं कोलाहलव्याकुलम् ।
उद्भ्राम्यद्भुजभिण्डमालविगलच्चण्डोपलस्फुर-
त्सूत्रभ्रान्तपरित्रसत्खगगणव्यग्राग्रहस्तद्वयम् ॥१४॥

स्मारं स्मारं प्रेयसीनां हृदोष्मप्रौढोरोजद्वन्द्वगाढोपगूढम् ।
प्राणानीहायामिनीहैमनीहा नीहाराढ्येहाध्वगैर्नीयते तम् ॥१५॥

मदनवह्निमदीदिपदुच्चकैर्हिममरुद्द्युताः समकम्पयत् ।
न च तथा जठराग्निमजिज्वलन्न च तथाध्वमुसन्वेपयत् ॥१६॥

अथ सन्मन्मथमन्थरसुन्दरी रसपरायणकामुकवल्लभः ।
दिनऋतुः समभूद्द्रुममारुतैरविकम्पितपान्थवधूजनः ॥१७॥

इदं यत्प्रश्वासैः पथिकवनितानां नयनयो-
र्निशाऽश्रुद्राघिष्ठाः सह विरहिणीश्वासनिवहैः ।
दधुर्वैवर्ण्यं वत्सस्तनु घनरागं च दयितं
हिमः स्म श्यामायन्तुदति रतिहृष्टैष्टमानिलः ॥१८॥

वातव्रातविधूतचूतविसरस्फारस्फुरन्मञ्जरी-
निर्यत्पिङ्गपरागमुग्धविवैर्दग्धाध्वनीनव्रजः ।
आसीत्कोकिलकोमलध्वनिमिलन्मत्तालिमालीचर-
त्झङ्कारैर्विधुरीभवद्विरहिणीचित्तो वसन्तस्ततः ॥१९॥

लता पुष्पवती जाता मधोः सङ्गाद्वधूरिव ।
समस्तपल्लववस्त्रेण लज्जितात्मानमावृणोत् ॥२०॥

भृङ्गाली श्रुतिधारिणीव विदधे गुञ्जारवं सुश्रवं
व्यातेनेऽपि च पञ्चमस्वरमसौ पुंस्कोकिलः कोमलम् ।
पुष्पौघस्तबकस्तनी नवलता सत्पल्लवोल्लासव-
त्पाणिर्नृत्यति नर्त्तकीव ललितं वातोद्धृता स्म च ॥२१॥

उन्मीलन्मलयानिलैः सरजसः पुष्पोत्करः शाखिना
व्याकीर्णः परितो धरामुदवहद्धातानुरागं स्फुटम्

तन्वङ्गीव वनस्थली सुविकसत्सत्किंशुकाङ्काङ्गना
सान्द्रामोदघनाभ्युपेयुषि मधौ पश्य त्वमूनां प्रिये ॥२२॥
सुजातिमासाद्य लसद्गुणाढ्यामपि द्विरेफो विजहौ क्षणेन ।
बभ्राम लोलश्चलतान्तराणि कुतो विवेको मधुपे हि दृष्टः ॥२३॥
सद्दोलम्बकुलाकुलः सबकुलेऽभूद्वञ्जुलो मञ्जुलः
पुष्पौघैस्तिलकः सकोरकयुतो माकन्द आनन्दकृत् ।
आमोदास्पदमाकरन्दभरदोग्धन्मञ्जरीपिञ्जरी-
भूताश्रीऽध्वगदारदारणकृदासीत्कोविदारद्रुमः ॥२४॥
जज्ञे गन्धफलीगुणेन विफलीभूतान्यपुष्पा नवी
सौरभ्येण शिरोधृता युवतिभिः कामाङ्कुलं बिभ्रती ।
अन्याश्चाप्यलिता लताः कुसुमिताः सौरभ्यलुभ्यद्भ्रमद्-
भृङ्गालीतरलीकृताः शुशुभिरे श्लिष्टा नवैस्त्वाद्र्मैः ॥२५॥
कौसुम्भवासाः स्तनमण्डलेभ्यः स्खलद्वधूनां पवनो वधूनाम् ।
जगन्ति जेतुं चलतः स्मरस्य महापताकामिव पार्थिवस्य ॥२६॥
सलीलनृत्यद्भुजवल्लिवेल्लद्रणत्क्वाणवत्कङ्कणरत्नभासः ।
तडिल्लताविभ्रमभाजन्त्यो विडम्बयन्त्यो सरसोऽम्बरस्थाः ॥
संशिञ्जाना इव मञ्जुदोलां दोलञ्चलत्तन्मुरतं प्रशस्तम् ।
उच्चैरुदञ्चत्तनुचीनचेलविलासवत्सज्जघनस्थलस्थाः ॥२८॥
व चालयन्त्यो मणिमेखलाश्च परिक्वणत्काममधनुर्गुणाभाः ।
पदस्खलन्नूपुरशब्ददम्भात्तमाह्वयन्त्यो मदनं सुदूरात् ॥२९॥
हिन्दोलहेलात्रुटितोरुहारान्मुक्ताः पतन्तीः प्रचकासयन्त्यः ।
अधिक्षपं चारुविलासभाजस्तारा इव प्रेक्षितुमागतास्त ः ॥३०॥
परिस्फुरच्चोलचलाञ्चलान्तः किञ्चित्प्रकाशस्तनकुम्भभासः ।
श्यामालकौघस्खलितालिमालमाल्यावकीर्णाङ्गणभूमयश्च ॥३१॥
सुतारगीतालपितप्रमुग्धत्संरागचित्ताः कमनीयरूपाः ।
आन्दोलयन्त्यो युवलोकचेतांस्यथ दोलामबला विलेसुः ॥३२॥
अन्तकुलकम् ॥

दहन्भूभृद्वंशान्स्वजनितहुताशोत्कुलतम-
मतापैः शाखाभृद्द्विजनिवहविभ्रंशपटुभिः ।
महावाहिन्योघाञ्जगदपि तपन्शोषयाति य-
स्ततो भीष्मो ग्रीष्मः स उदयमयादुष्टनृपवत् ॥३३॥

विरहविधुरावस्था दध्रे प्रियान्वितकामिनी-
ष्वहरहरहो येनोशीरक्षरज्जलशीकरैः ।
अधिकुचयुगं मुक्ताहारैरदभ्रसिताभ्रव-
न्मलयजरसैरङ्गासङ्गैर्भृशोष्मविभेदिभिः ॥३४॥

नारीवन्मौक्तिकजालरम्या पूर्णेन्दुबिम्बाकलिताम्बरान्ता ।
जाता जनानां तनुतापहन्त्री रामा प्रियासा च सुशीतलाङ्गी ॥

ग्रीष्मे कृष्णा ... ककुभ उदभवन्दावदग्धा वनान्ता
नान्यो ... णिरनलवन्मुर्मुरीभूतपांसुः ।
... पर्णैः ... थितलघुजला दीर्घिका विवस्त्रा-
न्यान्याः ... भिगुदयमसतां जातविश्वोपतापम् ॥

वाताघातविधूतशुष्कविटपिस्कन्धौघसङ्घट्टन-
प्रोद्भूतज्वलनस्फुलिङ्गपटलीनश्यन्मृगौकश्चयम् ।
कीलालीकरलीकृतार्तिकुलोन्मीलत्कृपाकोमला-
कूलभ्रान्तसगर्भमन्थरमृगीयूथं तपेऽभूद्वनम् ॥३७॥

कुलोद्भवत्वं न ह्युशीलतायाः प्रायेण हेतुर्जगतीतलेऽस्मिन् ।
दग्धा तपर्त्तौ हि वनस्थलीयं स्ववंशजातेन हुताशनेन ॥३८॥

प्रियं पयोऽभूत्सदृशीरशीतलं तृषः प्रशान्त्यै स्फुटपाटलालकाः ।
सुचन्दनालेपजुषो मृगीदृशो वनानि सेव्यान्यभवंस्तपागमे ॥३९॥

सर्वर्त्तवस्ते सुखदा बभूवुः साम्राज्यभाजां कुरुपाण्डवानाम् ।
भूयिष्ठभोगानुभवैः महर्षिमहामहानां च परम्पराभिः ॥४०॥

श्रीमन्नन्द्यजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीपालवंशोन्नतेः
श्रीमद्वाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।

काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्ये कृतौ सद्गुणे
माधुर्ये पृथुकाव्यमण्डनमिति सर्गस्तृतीयोऽभवत् ॥४२॥

४

अथ प्रबुद्धोद्धतशौर्यभासां महाभुजानामनुभावभाजाम् ।
धर्मेऽनुरागं दधतां ध्रुवेऽस्मिन् श्रीकेटभारौ परमां च भक्तिम् ॥१॥
धनुर्धराणां धुरि तिष्ठतां च भूमण्डलभ्रामियशोऽग्रगानाम् ।
सत्यव्रतानामनृतोज्झितानां स्मेराननानामभिभाषणेषु ॥२॥
अपारविद्याम्बुधिपारगाणां प्रजानुरागैकभुवां स्वराणाम् ।
रूपेण नित्यं भजतां जयं च कल्पद्रुमाणामिव दानशौण्डयात् ॥
सदाश्रयत्यक्तस्था अपि भाजनानां बलीयसां स्फूर्जदयाश्रयाणाम् ।
दुर्वारवीरेन्द्ररसप्रशान्तसमग्रपक्षाननविक्रमाणाम् ॥४॥
दिगीश्वराणामिव पाण्डवानां गुणाननर्घ्यान्गणशोभिरामान् ।
न सेहिरे मत्सरिणोऽतिमात्रं ते धार्तराष्ट्रा महतां खलाः वा ॥५॥

कुलकम् ॥

ते पाण्डवानां निधनाय धाम लाक्षामयं छद्मकृतोऽतिपापाः ।
अचीकरन्शिल्पकृतां समुद्रैरभ्रंलिहं चारु सुयोधनाद्याः ॥६॥
व्यडम्बयद्यत्खण्डं यद्बालमार्तण्डमण्डलम् ।
छायालङ्कृतसुश्रोतैर्लोहिताऽनसमप्रभैः ॥७॥
राज्याभिलाषा विषयेषु लुब्धा दुर्बुद्धयः क्रूरतरान्तरास्ते ।
संमन्त्र्य संमन्त्र्य च सर्व एवं सुयोधनाद्या धृतराष्ट्रपुत्राः ॥८॥
व्यशिश्रयंस्तत्करणं च तेभ्यः सम्यग्यथायाचितमानपूर्वम् ।
कुन्तिसुतेभ्यः सरलान्तरेभ्यस्तेऽशिश्रियंस्तद्गृहकं कदापि ॥९॥

युग्मम् ॥

लाक्षासौधस्य मध्ये निशि समुदभवज्ज्वालज्वालजालं
आऽऽगत्यारोपितप्रज्वलदनलशिखः श्रीमद्बकसुपर्वा ।

शुद्धान्तभ्रान्तकान्ताग्रहजरभसवत्सौविदल्लप्रपातः
प्रोद्गच्छद्विस्फुलिङ्गः सपदि हुतवहः कल्पकालाग्निरौद्रः ।
लाक्षासंमिश्रसर्जद्रवशबलदृढदारजस्तम्भवृन्दे
प्रासादे भूरिरत्नोच्चयचमरमहार्घक्षौमहेमौघपूर्णे ।
विभ्रश्यद्वाजिराजीसमदगजघटाचारुचेटीसहस्रे
वर्द्धिष्णूद्भूतधूमान्धतमसपिहितद्वारि दन्दह्यमाने ॥११॥
संरुद्धाः पाण्डवास्ते प्रबलहुतभुजा प्रौढधूम्यावलीढाः
सार्द्धं संभ्रान्तमात्रा हृदयसमुदयद्भूरिकारुण्यपूर्णम् ।
प्राहस्तद्विपेन्द्रप्रचुरदरहरं सर्वगं नित्यमीशं
संसारोद्दामदावानलरसजलदं सस्मरुः कृष्णमेघम् ॥१२॥
युग्मम् ॥

नारायणस्य चरणस्मरणप्रभावात्
संनिर्गता वसुमतीविवराध्वनाशु ।
ते पाण्डवाः परमधर्मधुरीणरूपाः
कुन्त्याऽम्बया सह प्रिया पृथुकं प्रमूर्च्छ्या ॥१३॥

न शुशुभे नगरं घनशोकवत्प्रतिलपज्जनमण्डलसङ्कुलम् ।
वपुरिवेन्द्रियवर्गसमुज्झितं विरहितं विभुवोऽपगपाण्डवैः ॥१४॥

वृथा पृथायास्तनया नयाढ्या दग्धा विदग्धा जतुमन्दिरस्थाः ।
विद्वेषवद्भिः कुरुराजपुत्रैः पापात्मभिर्धर्मभृतो महात्मानः ॥१५॥

दीनानुकम्पां च करिष्यते कः को मानयिष्यत्यपि मानयोग्यान् ।
यत्तिष्ठते सञ्चरति प्रजासु भृश मुरागास्तिवह बन्धुवच्च ॥१६॥

यथार्थवान्कः खलु पालयिष्यत्यलं च यत्प्रसिहरः सुधर्मा ।
तच्छ्रूयता सम्प्रतिमार्यवृत्तानजातशत्रुप्रभृतीन्नरेन्द्रान् ॥१७॥

धनुर्द्धरान्दुर्द्धरबाहुवीर्यान्रणाङ्गणे निर्जितवीरवर्यान् ।
महामहाव्यसनाऽन्विनेति बाष्पाकुलाः पौरजना विलेपुः ॥१८॥
कुलकम् ॥

प्रत्येकमेकं परिधानमेव सबिभ्रतोऽथाप्यनुपानहोऽङ्घ्रीन् ।
अम्बान्विता दुस्सहदुःखभाजो विभ्रष्टराज्या नरदेवसिंहाः ॥१९॥
अत्युष्णनिश्वासपरम्पराभ्याः शोच्यामवस्थां दधतः सलज्जाः ।
धृताधयो जग्मुरमी महान्तस्ते हास्तिनाख्यान्नगरात्सुदूरम् ॥२०॥
युग्मम् ॥

तीव्रामर्षमहाभिमानविभवद्वैलक्ष्यचिन्ताभर-
व्रीडासंज्वरदैन्यशोकविवशीभूतात्मनः स्वानुजान् ।
तामम्बामतिदुःखितामथ महाधैर्यैकरत्नाकरो निधि-
र्धर्मात्माऽभिदधे युधिष्ठिर इदं वाक्यं कृपाकोमलः ॥२१॥

श्रृताम्ब ! वत्साः परिपश्यताद्य नृशंसतां पापकृतां कुरूणाम् ।
सौहार्दभावप्रणयातिरेकं विभ्रत्सु वाक्यमृतं च नम्रभानि ॥
तत्पक्षपातेन विपक्षलोकं विघ्नत्सु साकं विदधत्सु नित्यम् ।
प्रीत्या सजाग्रि विदधत्सु चासैर्दीव्यत्सु निःस्व समुपाश्रयत्सु ॥
रक्षत्सु राज्यं प्रबलाहितेभ्यो भुञ्जत्सु लक्ष्मीं प्रविभज्य वह्वीम् ।
न व्यावहारीं विजहत्सु हार्दाद्ददत्सु तेभ्यः परितोषकाले ॥२४॥
सुक्षौमहेमोत्तमरत्नभूषागजेन्द्रवाजीन्द्ररथप्रवर्षान् ।
पुष्णाभिरस्मभ्यमिह प्रदेयमाचाद्भिः पृथ्वीं परिपालयद्भिः ॥२५॥
सुखास्थितेभ्यः स्वामिति ब्रुवत्सु सत्यां गिरं सौहृदहार्दिहत्सु ।
सुशिक्षमाणेषु गुरोश्च गुर्वीं कोदण्डविद्यां सहनैर्हतांशैः ॥२६॥
अध्येसमं प्रेक्ष्य समागतांस्तानुत्थायमानं प्रणयत्स्वजस्रम् ।
इत्थं सदाराधनमेव नित्यमस्मासु कुर्वत्स्वपि बान्धवेषु ॥२७॥
लाक्षागृहं तच्च महानिशीथे प्रदाह्य विप्रकरदेहमात्रजीदम् ।
आः केनचित्पापकृतान्तरेण दुर्योधनाद्यैर्धृतराष्ट्रपुत्रैः ॥२८॥
सुखमसुप्तेष्वदसीयगर्भे ह्यस्मासु भूयिष्ठविवृद्धभूमे ।
तत्क्रूरकर्माचरितं मदान्धैरास्माकवंशक्षयकारि पापैः ॥ २९ ॥
कुलकम् ॥

क्रूरासुरेन्द्रप्रसभाभिभूतप्रह्लादभक्तैकवंशवदेन ।
अनाथदीनोद्धरणेन तेन संरक्षितास्ते वयमच्युतेन ॥३०॥
वीराः ! सुधीराः ! जहिताहितैस्तैः कृतं विषादं विधिनिर्मितं तम् ।
अत्यन्तपापस्य फलानुभूतिरिहैव लभ्येति वदन्ति सन्तः ॥३१॥
धनुर्धरा धर्मभृतां धुरंधरा धराधरा धैर्यचयोच्चसानवः ।
महाभुजा विक्रमवक्रकोदरस्फुरत्प्रतापार्जुनमद्रजात्मजाः ॥३२॥
माध्वं कुरुध्वं वचनं निधध्वं चित्ते ममैतत्सुकृतैकहेतु ।
अहानि हानिप्रचुराणि यावत्तावद्धि तीर्थाटनमाश्रयामः ॥३३॥
युग्मम् ॥
इति श्रुते तद्वचने गरिष्ठे स भीमसेनः क्षतशत्रुसेनः ।
उच्चैः महस्यान्तरुदितकोप इमां बभाषे गिरमुग्रवीर्यः ॥३४॥
बाल्यात्प्रभृत्येव समत्सरास्ते स्फारं विरोधं दधते विमूढाः ।
अस्मासु राजन् ! कुरुराजपुत्रा यथा खलाः सज्जनमण्डलेषु ॥
व्याघ्रे वृके भोगिनि वानरे वा न वानरे क्रूरतरे विरुध्यात् ।
प्रीतिं परमाणविनाशनिष्ठे प्राज्ञो जनो भव्यमिहेच्छुरेव ॥३६॥
ते दुर्जनाः सज्जनसन्निधाने हिंस्रा वसन्तो जनपावनेऽपि ।
जहत्यहो नैव निजस्वभावं गङ्गाजले नक्रगणा इवामी ॥३७॥
सुरासुराणामिव काद्रवेयविहङ्गमानामिव बान्धवत्वम् ।
अन्योऽन्यवैरास्पदमेव जज्ञे राजन्न एषामपि कौरवाणाम् ॥३८॥
मत्क्रोधवह्नावथ कारदीप्ते पापाः पतिष्यन्ति पतङ्गवत्ते ।
न चेत्तवोद्दामदयामृदुत्वी तच्छान्तिकर्त्री भवितान्तरायः ॥
धानुष्कधौरेयमपेतवार्धि गाङ्गेयमज्ञेयबलं गुरुं च ।
राधेयमाराधितरेणुकेरं मद्रहये मुक्तकृपं कृपं च ॥४०॥
दुःशासदुःशासनमूर्जिताश्वत्थामानमुद्दामतमाभिमानः ।
दुर्योधनोऽन्यानपि योधमुख्यानाराधयन्भूरिधनप्रदानैः ॥४१॥
आवार्द्धिभूमण्डलमाप्तुमिच्छुरेकातपत्रं विषयेषु लुब्धः ।
विमूढबुद्धिर्नरदेवदेव ! मदग्यवान्कः कपटेन पापः ॥४२॥ कलापकम् ॥

रणैकवीरोऽपि सहायमेत्य महामृधे मां प्रबलानिलं वा ।
धनञ्जयो धक्ष्यति दीप्ततेजाः सुबान्धवो नः परसैन्यवन्याम् ॥
अजातशत्रो ! भवदाज्ञयैव पुण्यानि तीर्थानि दिदृक्षवोऽद्य ।
सहाम्बयेमामवनीं बभ्रामः कञ्चिन्न कालं प्रविमुक्तराज्याः ॥
श्रीमद्वन्द्यजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमालवंशोन्नते
श्रीमद्वाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।
काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्ये कृतौ सद्गुणे
माधुर्ये पृथुकाव्यमण्डन इते सर्गश्चतुर्थोऽभवत् ॥४५॥

५

खर्जूरोत्तालतालीसरसपनसवत्तुङ्गपुन्नागपूगं
श्रीमत्तामालमालं जलधिमथ तमालोकयन्पाण्डवाग्र्ये ।
ध्वस्ताध्वश्रान्तिमुच्चैश्चपलचिलिचिमोच्चालवाचालकोल-
त्कल्लोलोच्छालहेलापरिकलितनभोगाद्विगङ्गाप्रवाहम् ॥१॥
ततस्ते तत्तीरे तरलतरतारङ्गमरुता-
नमद्रम्यारामे ददृशुरवनेः पाण्डुतनयाः ।
जगन्नाथं नाथाजगदघघटाघस्मरमजन्त-
सुखदुःखालीदवदहनजञ्जालजलदम् (?) ॥२॥
नानागोपाङ्गनालीध्वनितरसभृता किंत्वया मेऽस्ति कार्यं
प्राणार्थीशोऽतिपानग्रहणकलुषितामातरक्षान्तां निनान्नम् ।
याता तातान्तिकं तां सरसिजनिलयां सादरं वानुनेतुं
नित्यं संतिष्ठमानं तटभुवि जलधेस्ते प्रणेमुः परेशम् ॥३॥
अजरममरमाद्यं वेदवाचामवेद्यं
सगुणमगुणमेकं नैकरूपं महिष्ठम् ।
अपुनरभविदूरं चातिदूरं दुरन्तं
दुरितचयमदन्तं योगिचित्ते वसन्तम् ॥४॥
स्वपदमपि ददानं सर्वसृष्टेर्निदानं
नि---कृपयैतांश्चावतारान्दधानम् ।

प्रबलदनुजकन्दोद्दालकुद्दालबाहुं
गुरनिकरकिरीटोद्घृष्टपादारविन्दम् ॥५॥
स्तुत्वा तमीशं स्वतमस्तमीशं नरोत्तमास्ते पुरुषोत्तमं द्राक् ।
गभिरवाग्भिर्निगमार्थभाग्भिर्वाणारसीं भेजुरथौघभेत्रीम् ॥६॥

अभिक्षाप्रदाज्यपायसजुहूयूपैर्धवित्रधुवा
प्राग्वंशेध्वरुभिश्चखाल्वचमसैश्चार्वेणशृङ्गैः शुभैः ।
अन्यैश्चापि पवित्रपात्रनिकरैर्निर्मथ्यमानारणि-
प्रोद्दीर्णाग्निकणैरुपाकृतगणैः स्वर्णांघपूर्णार्थिभिः ॥७॥

जुह्वद्भिर्बहुभव्यहव्यसदनमेः सत्सामिधेनीधरै-
रध्वर्युप्रमुखैर्द्विजैर्निग्वमुखे कुण्डप्रदीप्तानले ।
प्राज्यप्राज्यमिलज्ज्वलाहुतिततिप्रोत्सर्पिसर्पिःसुधा-
लो गन्धयोद्धुरधू स्फोराणितनीभूताम्बुपादावलौ ॥८॥

शुद्धैः श्रौतपवित्रमन्त्रनिचयानुच्चारयद्भिर्मुहु-
स्तुष्ययज्ञफलप्रदाग्रपुरुषे सुप्तातजायायु साम् ।
प्राम दैर्ध्वंजमाल्यमारिशिखरैः सद्धर्मकुम्भप्रभैः
प्राग्व्याव प्रथैर्दलज्जगदघैर्यायज्वनां निर्वभौ ॥९॥

भास्वत्यभ्युदिते तथाप्यनुदिते होमोद्यतैर्दीक्षितैः
सुस्नातैर्भ्रुजरत्नकुण्डलयुगैर्दर्भस्फुरत्पाणिभिः ।
सद्वेदध्वनिभिः प्रणीतविधिभिः पञ्चानलीमण्डली-
धूमध्वस्तसमस्तलोककलुषैः सद्वृत्तपत्न्यान्वितैः ॥१०॥

प्रणीतमैक्षैः सुकषायवस्त्रैः कमीरदण्डैः प्रणवप्रजापैः ।
जितेन्द्रियैः शान्ततमैः प्रभूतभूतानुकम्पैः समलोष्टरुक्मैः ॥११॥
अभ्यस्तवेदान्तमहागमज्ञैर्निष्क्लेशवर्गैः सुसमाधिमद्भिः ।
मुमुक्षुभिर्ब्रह्मलयैकतानैर्नित्यं यतीन्द्रैः समुपास्यते या ॥१२॥
रुद्राक्षमालाभरणैः प्रभूतभस्माङ्गरागैरपि वीतरागैः ।
स्फुरज्जटाभारधरैरघोरपञ्चाक्षरीजापपरायणैश्च ॥१३॥

पुनर्भवक्लेशविनाशदक्षदाक्षायणीवल्लभलीनचित्तैः ।
परःशतैः पाशुपतैः प्रशान्तस्वान्तैः सुनिश्रेयसमाप्तुकामैः ॥१४॥
आदिकुलकम् ॥

उद्दाममानन्दभरं दधानास्ते पाण्डवाः सत्कविपुङ्गवास्ताम् ।
काशीं समीक्ष्य श्रुतिशास्त्रशस्तां न्यष्टाविषुर्विष्टपनाथमित्थम् ॥

अस्राक्षीद्भगवानपारकरुणः काशीं स भूतेश्वरो
मुक्तिक्षेत्रकिरीटमण्डनमणिं देवर्षिभिः सेविताम् ।
यस्यां सन्मणिकर्णिकाऽमलजले त्यक्त्वाऽङ्गिनः स्वास्तनूः
कैवल्यं सममेव यान्ति विषयासक्ता विरक्ता अपि ॥१६॥

कैश्यं शैवलजालवच्छशिकला व्यावृत्तमत्सीव सा
पद्मालीव ललत्कपालवलयं तन्नालवद्भोगिनः ।
यन्मूर्धन्यघसङ्घवस्मरसरित्तीरे श्रियं भेजिरे
संसारज्वरभारभञ्जनपटुः स स्तात्मतां सम्पदे ॥१७॥

भालाक्षिज्वलदाशुशुक्षणि भुजभ्राजिष्णुभास्वत्फणि
स्फारस्फोरकरस्फुरत्प्रहरणिव्याश्लिष्टशृङ्गारिणि ।
मूर्द्धासङ्गिमहातरङ्गिणि गलव्यालम्बमानोल्लल-
न्मुण्डश्रेणि तदद्भुतं हृदि दधे रूपं परं शाङ्करम् ॥१८॥

उन्मीलद्विषयावलिच्छलमिलद्व्रातायुतृष्णाजले
शोकोद्दामदवाग्निदीपिनि भवारण्ये भवानद्भ्रमम् ।
बद्धं वागुरया स्वमातृतनयभ्रातृप्रियाकारया
दृप्यद्दर्पकलुब्धकेन विधुरं मां बध्यमानं मृगम् ॥१९॥

रोचिष्णुद्विपचर्मणे रसलसद्गौरीस्फुरन्नर्मणे
मूलोन्मूलितकर्मणे प्रणमतां स्फारीभवच्छर्मणे ।
रक्षार्थं धृतवर्मणे प्रहरणैर्भिन्नद्विषन्मर्मणे
भीतानां घनवर्मणे मम नमस्तस्मै परब्रह्मणे ॥२०॥

मुह्यन्ति श्रुतयस्तवोरुमहिमाम्भोधिभ्रमभ्रान्तयः
साऽन्योन्यं कलहायते ह्यविदुषीत्वाद्वेशषड्दर्शनी ।

श्रान्ता शेषफणालिरप्यजचतुर्वक्त्री तव स्ताविका
यज्जल्पाकमपाकमिव मां तद्वोः क्षमस्व प्रभो ! ॥२१॥
प्रशस्य विश्वेश्वरमीश्वरास्ते विश्वम्भरायाः करुणाम्बुराशिम् ।
स्नात्वा च तस्यां मणिकर्णिकायां सभाजिताः पौरजनैर्महान्तः ॥
परस्परस्य श्लोकांस्ते शशंसुः पाण्डुनन्दनाः ।
दर्शं दर्शं च काशीं तां विस्मिताः स्वर्गसन्निभाम् ॥२३॥
अथौघमन्मायजलौघमज्जद्विमानिलोत्कम्प्रमनोज्ञमुग्धम् ।
विहारवन्निर्जरराजरामावक्षोजकाश्मीरपरागरागम् ॥२४॥
ततः प्रयागं कृतपापभङ्गं संभिन्नगङ्गायमुनातरङ्गम् ।
तटान्तबद्धाश्रमवीतरागं ते पाण्डवा जग्मुरुपात्तवेगम् ॥२५॥
या वीचिभङ्गं वहते जलौघं हिनस्ति यालं जनतापदोषम् ।
या काशभासेन पयःशितिम्ना चकास्ति गङ्गा यमुना च सोऽयम् ॥
स्नात्वा च गङ्गायमुनाजलौघे निर्वाणदे भग्नघनाघसङ्घे ।
संवर्णयामासुरमी कवीन्द्रास्ते पाण्डवा विष्णुपदीमपीत्थम् ॥
उद्दामभ्रमिसंभ्रमानिलचलच्चेलाञ्चलप्रोच्छल-
न्नूतिव्याकुलमीक्षणोत्पलयुगं व्यालोक्य भागीरथि ।
नृत्यद्भर्गकपर्दमध्यविलसद्व्यालोलवीचीपृष-
त्सान्द्राद्रीकृतभस्मनोपकृतिमाकार्षीः शिवायाः शिवे ॥
अध्यास्यन्नो गङ्गां शिरसि गिरिशो लोललहरी-
दलद्देहोत्तापां दुरितदमनीं चेद्भगवतीम् ।
ज्वलद्वह्निज्वालाकवलिततृतीये क्षणपुटप्रत-
प्तैनन्मूर्द्धान्त्स्रगिति निरवास्यत्कथमिव (?) ॥२९॥
चलद्वीचीहस्तैर्वहलतमपङ्काविलतनुं
जनं माता बालं सुतमिव दयार्धीनहृदया ।
त्वदुत्सङ्गे गङ्गे विलुठितपरं पापदमनैः
सुधांशुभ्रैः प्रक्षालयति भवती निर्मलजलैः ॥३०॥

संवर्त्तनृत्तनटधूर्जटिचण्डमौलि-
वेगोच्छलद्बहलल्लोलमहोर्मिपाताः ।
शुभ्रांशुशुभ्रचलचामरसाम्यभाज-
स्त्रैस्रोतसास्त्रिभुवनानि पुनन्तु पूताः ॥३१॥

नृत्यारम्भविलोलधूर्जटिजटाजुटात्पतन्तः क्षितौ
जाह्नव्या जलबिन्दवः सुरवरैरुत्प्रेक्षिताः पान्तु वः ।
वामाङ्गस्थितशैलराजदुहितुर्धम्मिल्लपुष्पोच्चयः
किंस्वित्त्रुटितोरुहारविगलन्मुक्ताफलानां गणः ॥३२॥

तीरश्रान्तविहारिभूरिहरिणव्यालम्भयद्बोद्यम-
व्याधव्रातदुरन्तपातकशमेदक्षोपकूलानिला ।
मज्जन्निर्जरमौलिमध्यविगलन्मन्दारमालावली
सान्द्रामोदसुगन्धिवारिमरस्रोतोवहा पातु वः ॥३३॥

उत्क्षुभ्यत्कल्पझञ्झानिलतरलजटाजूटकुट्टाभिघात-
प्रेङ्खोलत्स्वर्गगङ्गाजलबहलचलल्लोलकल्लोलघोषः ।
शीघ्रं घोराघसङ्घं विघटयतु स वो नृत्यतः शुलपाणेः
प्रध्वस्ताम्भोदनादो नटनमुरजतामाप पापापहो यः ॥३४॥

येषां वपूंषि पयसि प्रणिमज्जनान्ते
कम्पं दधत्युरुरदध्वनि मासि माघे ।
दोर्दर्पदुर्द्धरधराधिपचक्रमत्र
ते कम्पयन्ति सुरगाप्रभिषेणनेषु ॥ ३५ ॥

जननि! जह्नुसुते! तव तोयगा ध्रुवममी अभवन्नृभवो झषाः ।
अनिमिषत्वमिमे दधतेऽन्यथा कथमहो तदिदं दिविषद्गणाः ॥

तस्यास्तरङ्गानिलधूतरम्यरोधावनीमध्यवसन्वरिष्ठाः ।
फलौघनम्रीकृतपादपौघां ते पाण्डवाः स्नानविशुद्धदेहाः ॥३७॥

श्रीमद्बन्ध्यजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमालवंशोन्नतेः
श्रीमद्बाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।

काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्ये कृतौ सद्गुणे
माधुर्यैं पृथुकाव्यमण्डन इते सर्गोऽभवत्पञ्चमः ॥२८॥

६

अथैकदाहर्तुमिते फलानि भीमे गदास्त्रे क्षुधिते वनान्तम् ।
किम्मीरनामा दनुजः स कश्चिन्मायी ययौ तान्प्रति विप्रवेशः ॥१॥
अम्बासुरेण द्विजवेषभाजा निजानुजेनान्वितमेनमेनः ।
अन्तर्भजन्तं भुजदुर्जयं तमभ्यागतं श्रान्तमिवाध्वयानात् ॥२॥
उपास्यमानो महनीयकीर्तिस्ताभ्यां यमाभ्यां च कपिध्वजेन ।
तयाऽम्बया पार्श्वनिषण्णयैष न्यग्रोधमूले विहिताधिवासः ॥३॥
प्रेमोर्मिकर्म्मीरवचोभिरामं पप्रच्छ किम्मीरमुदारवीर्यः ।
स शूरतः शूरतमानुजन्मा धर्मात्मजः सन्नतमौलिरेतत् ॥४॥
कुलकम् ॥
अथ द्विजन्मन्! कुत आगतोऽसि श्रमंस्तपत्तावतिमात्रखिन्नः ।
तले वटस्यातिसुशीतलेऽस्मिन्मार्गाश्रमं मुञ्च निषीद तावत् ॥
इति क्षितीशस्य वचो निशम्य स छद्मविप्रोऽभिदधे दनुजः ।
महाकृते! त्वद्वचमाऽमुनाऽपि ध्वस्ताध्वखेदो यमुनाम्बुनेव ॥६॥
इदं धरित्रीवलयं भ्रमामि नैकानि तीर्थानि दिदृक्षुरेव ।
भवादृशामुत्तमदर्शनेन पुनामि चात्मानमघाङ्करेण ॥७॥
सौजन्यभाजां भवतां समीपे द्वित्राण्यहान्यत्र वसामि तावत् ।
सम्यङ्गलिर्हि त्रिदशापगेव तापत्रयध्वंसमसौ विधत्ते ॥८॥
इत्थं तदीयं वचनं स राजा श्रुत्वाऽभ्यधाद्विप्र! सुखे वसेति ।
अभ्याययौ पक्वफलौघपूर्णकरण्डकश्चण्डगदः स भीमः ॥९॥
कालातिपातस्तव वत्स! जातः किं काननं पर्यटतः फलार्थम् ।
नहीदृशे कर्मणि योग्यता ते यान्याधिरोहोचितराजसूनो! ॥१०॥
मध्याह्नकालः समुपस्थितोऽयं तोयं प्रयात त्रिदशापगायाः ।
बुभुक्षिताः स्थ त्वरितं तनूजाः! स्नानार्थमित्युक्तवती च कुन्ती ॥

तदाज्ञया ते तटिनीमुपेताः साकं जनन्या यमभूनुमुख्याः ।
नेदीयसीं मंक्षु पटीयसीं तां कर्मद्रुमूलोद्दलने नराणाम् ॥१२॥
अम्बा तदम्भोविहिताभिषेका तीरे तरौ सा निषसाद साध्वी ।
विहर्तुकामाश्च तपर्तुतप्ता मध्येहृदं पेतुरमी तटान्तात् ॥१३॥
भिमस्य रामस्य भृतोऽभिपाताद्दृहद्रुजस्यांत्क्षुभितं पयस्तत् ।
क्रोशज्जनन्या इव तीरगायै वक्तुं गतं तत्तनयापराधम् ॥१४॥
वेल्लद्वाहाविद्धवारिप्रवाहान्दर्पाद्भीमः प्राक्षिपद्धीररावान् ।
पार्थः पाथःपूरमास्थत्समन्तादन्योन्यस्य व्याकुलीभूतदृष्टि ॥
उच्चैः कूलोत्फालहेलात्रखेला व्यातन्वाना मज्जनोन्मज्जनानि ।
पारे तीरोल्लङ्घनोत्तीर्णवेगाः स्पर्द्धावन्तस्ते मिथस्तेरुरप्सु ॥१६॥
त्रियामम्भस्तम्भनीं धर्मसूनुर्वेद्वाश्चर्यान्दर्शयन्भीममुख्यान् ।
मध्येनीरं निश्चलीभूतदेहस्तस्थौ यामौ द्वौ कृतप्राणरोधः ॥१७॥
हर्षोत्फुल्लल्लोचनैर्लोकितस्तैः संदृष्टास्ते पाण्डवाः प्रेक्षणीयाः ।
मन्यान्विताः स्वानुभावप्रकर्षाद्राजन्तो वा स्वाश्रमं द्रागभीयुः ॥

तत्र न्यग्रोधमूले श्रुतिपठनपरैर्भूमिदेवैः सनाथे
मध्येपीठं गणेशग्रहपतिगिरिजाशार्ङ्गिभिः सेव्यमानम् ।
देवं संस्थाप्य शम्भुं स्फटिकमयममुं भुक्तिमुक्तिप्रदं तं
नित्यं चाद्यन्तशून्यं जगदुदयपरित्राणसंहारहेतुम् ॥१९॥

राजपूतासनस्थः क्षणविधृतमरुद्भूतशुद्धिं च कृत्वा
श्रीमत्प्रासादपञ्चाक्षरमनुमनुभिर्भासितैरागमानाम् ।
तत्तत्सिद्धिप्रदैस्तैः पृथगथ च पृथक् पूजयामास शान्तः
सौरभ्यलुभ्यद्भ्रमरभरपरीरम्भभाग्भिः प्रसूनैः ॥२०॥

आनीतैः पादपानां प्रयततदनुजैर्गन्धसारद्रवौघैः
स्फारैः कर्पूरपूरैः सुरभिमृगमदैरक्षतैरक्षतैश्च ।
धूपैः कृष्णागरूत्थैर्बहलपरिमलैर्दीप्रदीपावलीभि-
र्महीयःशङ्खघण्टाकलकलशबलं सेवितो भीममुख्यैः ॥

दत्ताशीर्विप्रवर्यैर्हुतभुजमजुहोत्सर्पिषङ्वं समन्त्रैः
सद्भ्योऽदाद्दक्षिणाश्च प्रयततरमना मातरं चाभिवाद्य ।
भूदेवांश्चापि पीत्वा कविवरकविताः सुश्रवाश्च श्रवोभ्यां
मीमांसातर्कशास्त्रोज्ज्वलमतिमतिमद्वाग्विलासान्गुणज्ञः ॥
वेत्ता सत्रागमानां स्मयरहितमना रञ्जयन्सुनृताभि-
र्गीर्भिर्गीतानुरक्तो ददद्खिलकलाकोविदेभ्यो वदान्यः ।
तुष्यंस्तच्चश्रुणैः स्वं सुहितसदतिथिः स्वादुमांस्थाकमन्नं
स्वादुं कारं स्म भुङ्क्ते स सममवरजैर्मातृदत्तं फलाढ्यम् ॥
॥२३॥ कुलकम् ॥

तदनु बुभुजे माता भुक्तशेषं महर्षिभिः ।
सभामध्यास्त धर्मोऽपि गताम्बूलोऽनुजैः सह ॥२४॥
ततः परेद्युश्च तथैव याते वृकोदरे वन्यफलानि हर्तुं ।
किर्मीरदैत्यः स महाभिचारहोमं चकार प्रजजाप मन्त्रम् ॥२५॥
हिंसाकरं सत्वरसिद्धिदं च श्मशानवाटे बटसन्निकृष्टे ।
हुङ्कारवद्भूतपिशाचचक्रे सदक्षिणीराक्षसशाकिनीके ॥२६॥
उत्तालवेतालकरालकालकङ्कालकूष्माण्डकडाकिनीके ।
अट्टहासवत्प्रेतकरं करङ्के अहर्षवद्भैरवभैरवे च ॥२७॥
उदितकिलिकिलाके योगिनी चक्रवाले
विकटडमरुनादक्षेत्रपालाकुले च ।
मनुजमहिषमेषैः कुक्कुटैराश्टाद्भिः
कलितकुसुममालैर्वध्यमानैः सुरोद्रे ॥२८॥ कुलकम् ॥

महेशतिथ्यां च महानिशीथे प्रदीपमालादलितान्धकारे ।
दिगम्बरो मुक्तकचोप्यभीकः स पाण्डवोन्मोहनसिद्धिमाप ॥
पूर्वोदिताभ्यामसुरेश्वराभ्यां सर्वेऽपि बद्धाः किल पाण्डवास्ते ।
संमोहिताः स्वानि धनूंषि धर्तुं हस्ते विनष्टस्मृतयो बभूवुः ॥
द्विषत्सुदुर्लङ्घ्यमहाद्रिदुर्गे संचारिता यावदमी नृसिंहाः ।
तावद्धि भीमाय स्वगादयश्च न्यवेदयन्भीतिमतिप्रतीकाः ॥३१॥

रुत्याऽब्रवीत्प्रातरुपाश्रिताशां सा पाण्डवी पाण्डवबन्धमैन्द्रीम् ।
सा भैरवी भीमरवा रुराव वामा वनान्तेऽस्य वृकोदरस्य ॥३२॥
स कृष्णसारोऽपि जगाम वामः शिवा बभाषेऽर्करथस्थितोच्चैः ।
घूकोऽपि घूत्कारमसावकार्षीद्भयंकरं दक्षिणतोऽसकृच्च ॥३३॥
भानुर्बभाषे परिवेषदम्भात्तद्भ्रातृवर्गस्य च बन्धनानि ।
मत्वा निमित्तान्यशुभानि भीमो निजाश्रमं शीघ्रगतिर्जगाम ॥
तैर्भ्रातृभिश्चैव ऋतेऽम्बया च शून्यं वटस्थानमवेक्ष्य भीमः ।
बभ्राम शोकाकुल आश्रमाणि भागीरथीतीरगतानि तानि ॥
अभ्यर्थ्य केनापि महर्षिणामी प्रेम्णानुनीता महितुं महान्तः ।
सौहार्दभाजो महनीयशीलाः पुण्याश्रमं धर्मपुरस्सरास्ते ॥२६॥
किं वा पुनस्तैः कुरुराजपुत्रैः सुक्रूरकर्माचरितं सपापैः ।
अस्मान्निरद्दित्वा कपटेन युक्तैराशङ्कमानैर्निजराज्यभङ्गम् ॥२७॥
किं वा सुरेण द्विजवेषभाजा मायाविना तेन दुरात्मनामी ।
संमोह्य नीता निधनाय धर्ममुख्याः स्थितेनात्र दिगीशशौर्यैः ॥
इत्थं विकल्पाकुलितान्तरात्मा स्वभ्रातृविश्लेषविरूढशोकः ।
संशुष्ककाष्ठोपचितां चितां प्राक् प्रवेष्टुमैच्छद्दहनावलीढाम् ॥
स भीमसेनः किल यावदेव दुःखातिभारेण विमूढबुद्धिः ।
संस्मारितस्तावदसौ नियत्या हिडिम्बया दत्तपमौत्ररंस्तवम् ॥
सा प्रादुरासीद्विकरालघोरा स्मृता सती तेन महाप्रभावा ।
नृमुण्डमालाश्रितशूलपाणिः प्रोतुङ्गतालद्रुमदघ्नजानुः ॥४१॥
पिशङ्गकेशी विकरालवक्त्रोल्ललद्रसज्ञाचलज्वालरौद्रा ।
विभो! किमर्थं भवता स्मृताहमित्थं वदन्ती सहसा पुरस्तात् ॥
४२ ॥ युग्मम् ॥
तां राक्षसीं वीक्ष्य जगाद भीमो भीमाकृतिं बाष्पजलाविलाक्षः ।
प्रसन्नवक्त्रामिति स प्रमृज्य स्वनेत्रयोरश्रुततीरभीतिः ॥४३॥
हिडिम्ब! आर्ये! विदितोग्रवीर्ये स्मरस्यमुं दास्यसि सुप्रसन्ना ।
मह्यं वरं नैजसवंशमौलिमालेऽत्र बाले हतशत्रुजाले ॥ ४४ ॥

तद् ब्रूहि मद्भ्रातृवरान्वियुक्तान्मया सहेशान्मरणोन्मुखेन ।
इति श्रुते तद्वचने प्रहृष्टा स्पष्टाट्टहासं विदधे हिडिम्बा ॥४५॥
किर्म्मीरनाम्ना दनुजेन नीतास्त्वद्भ्रातरः छद्मकृता स्वधाम ।
हन्तुं स्वदेव्याः पुरतस्तदेहि मत्स्कन्धमारुह्य लघु प्रयाहि ॥४६॥
तस्याः स्कन्धमारूढो भीमोऽभीः सगदः स्पदात् ।
निजजानुभराग्रुग्रपीनोत्तुङ्गपयोधरम् ॥४७॥
उत्पपात तरसाथ राक्षसी व्योम लोलनरमुण्डकुण्डला ।
आससाद सुरमासुरीं च तां भूधरेन्द्रशिखरे विराजिताम् ॥४८॥
अन्तर्दधे तत्र निधाय भीमं सा यातुधानी किल राजधान्याम् ।
तेषां प्रवृत्त्यै स सरोऽश्रयद्यद् यत्पयःपूर्णघटाङ्गनौघम् ॥४९॥
श्रीगुर्जरत्रा...निर्भरनतेः श्रीमालवंशोन्नतेः
श्रीमद्बाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।
काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्भे कृतौ सद्गुणे
सार्थे पृथुकाव्यमण्डने इते सर्गोऽयं षष्ठोऽभवत् ॥

(७)

किर्मीरनामदनुजोऽथ कृताभिरक्षो
रक्षोगणान्प्रहरणोग्रकरान्शशास ।
रे पाण्डवानयत तत्कुलदेवतायाः
सन्नाशु यत्नसहिता हननाय तावत् ॥१॥
संदानिता नितरां जननीममीषां
संरक्षतात्र पृथगेव पुरस्थगेहे ।
पूजापरिच्छदमहं परिगृह्य याव-
द्राक्षीगणैर्द्रुतमुपैमि युतो मुदेति ॥२॥ युग्मम् ॥
ये पाण्डवा वधकदैत्यभटैश्च नीता
देव्या गृहाङ्गणभुवं गलरक्तमालाः ।
सिन्दूरशोणशिरसस्त्रपया नतास्या
हास्याश्रयाः परिवृताः पुरलोकसङ्घैः ॥३॥

संसेनिरे नियतिमेव बलीयसीं तां
केचिद्विवेकविमलाः पुरवासिनस्ते ।
संवीक्ष्यपाण्डुतनया नमितौजसस्तां-
स्तादृग्दशांस्त्रिभुवनप्रथितप्रतापान् ॥४॥

आवेगतः स्तनयुगस्खलितांशुकान्ता
कान्ताथ काचन विषादवती स्वगेहात् ।
निर्गत्य लोलनयनाब्जगलज्जलौघा-
हा हा हता इह तपस्विन एव केचित् ॥५॥

देव्याः पुरः प्रचुरपापकृतातिहिंस्र-
किर्मीरदैत्यविभुनेत्यवदत्स्वसख्यै ।
एतन्निशम्य वचनं पृथुवज्रपात-
निर्घातघोरमनघा भुवि निष्पपात ॥६॥

श्रीकुन्तिभोजकुलकैरवकौमुदी सा
संतप्यमानबहुपौरवधूपरीता ।
मूर्च्छत्प्रमोहमहिमोद्धतराहुजग्धा
चैतन्यरूपरजनीपतिराप्ततापा ॥७॥

आश्वासिता विगतमोहभरा वधूभि-
र्दुःखार्दिताभिरभितः किल पाण्डुपत्नी ।
उच्चैरुरोद बहलाश्रुजलाकुलाक्षी
स्मृत्वा गुणान्गुणवतां निजनन्दनानाम् ॥८॥

हा धर्मधर्मपरराजधुरीण रीण
रेपः परात्म समतायुत हा महात्मन् ।
हा मातृवत्सल निजावरजानुकम्पिन्
हा सत्यवादवादं नन्दन नंदजात्मन् ॥९॥

सौहार्दहार्दहृदयोरुदयोदयोद्य-
द्भूतप्रभूतभयभञ्जनदानवारे ।

संसारघोरतरसंज्वरभारहार
विश्वोपकारकरणात्तदशावतार ॥१०॥
कीनाशकिङ्करपराभवभूरिभीति-
भक्तावलीजगरनिर्जरवन्दिताङ्घ्रे ! ।
योगप्रसक्तमुनिमानसराजहंस !
ब्रह्मेशवन्द्य ! निगमागमनूयमान ! ॥११॥
सर्वेश ! सर्वग ! विभो ! तनुभत्तनुस्थ !
यज्ञेशयज्ञफलद ! तरवार्थवीर्य ! ।
कृष्ण ! स्वभक्तिपरपार्थसपक्षपात
किं मे त्वया बत सुताः समुपेक्षितास्ते ॥१२॥ कुलकम्
हा ! पार्थ ! घोररणदुर्द्धरराजलोक-
चक्रेषु चारणघटाविषमान्तरेषु ।
कः सम्प्रति द्युतिमुपैति कराग्रजाग्र-
द्गांडीवनिःसृतशरांस्त्वहते प्रवर्षन् ॥१३॥
वत्र स्थश्च ताथ यमौ सयमौ सरूपौ
माद्रीसुतौ सविनयौ सगुणौ सशौर्यौ ।
मय्यास्थितौ प्रचुरभक्तिभरेण वत्सौ
दत्तं मम प्रतिवचो विधुरीभवन्त्याः ॥१४॥
हा ! हा ! विधे ! मलयमारुतवन्मदीया
भग्नास्त्वया किमु सुताःसुरभूरुहो वा ।
पञ्चैव मुक्तकरुणेन यदीयदोष्णां
छायाश्रया सुखभृगां जगतीतलेऽस्मिन् ॥१५॥
हा ! वत्सभीम ! हृदये मम जाज्वलन्तं
शोकानलं शमय वागमृतप्रवर्षैः ।
आस्तेन किं कपटवेषभृताऽसुरेण
तेषां गतिं च गमितोऽसि गदोग्रपाणे ! ॥१६॥

लाक्षागृहे प्रबलधूमहुताशदीप्ते
संरक्षिता हि भवता बत भीमसेन ! ।
हा वत्स ! सम्प्रति वयं किमुपेक्षिताः स्म्ये
नागायुतोद्धृतबलेन महाभुजेन ॥१७॥

आः क्रूरकर्मकुटिलाः कुरुराजपुत्राः
श्रुत्वा मदात्मजविनाशमयीं प्रवृत्तिम् ।
अत्र प्रहर्षबहुलाः किल केतुमालाः
प्रेङ्खालयं तु परितो नगरं भवन्तः ॥१८॥

जन्मान्तरोपचितपातकजातजातं
ह्येतत्फलं बहु मया परिणामकाले ।
प्राप्त्या वियोगजनघैस्तनयैरवाप्तं
तद्द्राक् प्रविश्य दहनं शमयामि शोकम् ॥१९॥

बाल्ये पयोधरभवं मम स्तन्यपीतं
स्फीतं पयः सुबहुशः शिशवो भवद्भिः ।
देयं पयो बत मयैतदपौघवर्ग्या
वत्सा हहाश्रुयहले च इहाञ्जलिस्थम् ॥२०॥

कुन्तीत्थमेव रुदती प्रययौ सपत्नीं
यान्तीं च तत्र जनतां स्वकु दुःखदग्धीं ।
दत्त्वा स्वहस्तबलात् परितोषितेन
पुंसा चितां विरचितां ज्वलितां समन्तात् ॥२१॥

यावत्प्रवेष्टुमनमत्स्वसखी सती सा
भीमः पपात तरसा किल तावदेनाम् ।
मा मातरेतदशुभं बत कर्म कार्षी-
र्जीवन्ति तेऽक्ष तनयाः खलु चेत्यवोचत् ॥२२ युग्मम्

आलिङ्ग्य निर्भरमसौ जनिताश्रुपूरं
सा भीमसेनमनघा जननी तदानीम् ।

पप्रच्छ वत्स ! कुत एवं समागतोऽसि
तिष्ठन्त्यमी कुशलिनश्च युधिष्ठिराद्याः ॥२३॥
एवं श्रुते वचसि मातुरतुच्छतुष्टे-
र्मातर्ब्रवीमि च पुरा सुखमास्व तावत् ।
अत्रैव यावदहमाशु सुतांस्त्वदीया-
नानयामि तरसेत्यभिधाय वाचम् ॥२४॥
[illegible]तुल्ल कुञ्जमनं भवनं च देव्याः
शीघ्रं प्रविश्य सगदः स वृकोदरोऽयम् ।
सम्पूज्य वन्यकुसुमैर्ग्रथितैः स्वकीयं
स्फीतैरुदस्य किल तां प्रतिमामतिष्ठत् ॥२५॥युग्मम् ।
सा मोदकादिकसुधामयखण्डखाद्य-
सत्कानि नाग्रघृतपवित्रमभूरिभोज्यम् ।
पिण्डीभवन्मधुरदुग्धमयं च भक्ष्यं
भुक्त्वा पपौ निकटकुण्डजलं च भीमः ॥२६॥
तत्राभवद्भरुडिण्डिमशङ्खशृङ्ग-
वाद्यध्वनिर्मुखरयन्ककुभां मुखानि ।
आजग्मतुश्च दनुजाधिपती प्रहृष्टौ
पूर्वोदितौ प्रणतये कुलदेवतानाम् ॥२७॥
अग्रेऽभवत्स्तुतमथ क्षणमत्युदायि
देव्या गृहं प्रविशतो दनुजाधिपस्य
राज्ञीकुमारपरिचारकबन्धुवर्गा-
न्वीतस्य तस्य कुपितान्तकनोदितस्य ॥२८॥
दैत्योऽवदत्किमिति रे कुलदेवताया
नैवोपहारनिवहोऽस्ति पुरश्च कश्चित् ।
इत्थं निशम्य दितिजस्य वचोऽप्यवोचं-
स्तत्पूजका इति विभो ! भवतोऽतिभक्त्या ॥२९॥

देव्याशितं सकलमेव बलीकृतं त-
न्द्रक्ष्यं प्रसादपरया त्वरया ततः सः ।
तान्पाण्डवान्निविडनद्धभुजान्घटैघै-
राहारयन्मृगपतीनिव पञ्जरस्थान् ॥२०॥ युग्मम् ।

ते चाभ्यधुर्बकयोधगणास्तदानीं
हस्तोद्यतस्फुरितखड्गभृतो मदान्धाः ।
रे पाण्डवाः स्मरत यो भवतामभीष्टो
देवी च नस्त्वरयति क्षुधितेऽयमेव ॥२१॥

धर्मार्जुनाववदतामथ तौ सुधीरौ
वीरौ धनुर्द्धरवरौ धरणीश्वरौ तान् ।
रे रे स्मराव इह तं हि घनालिनीली-
रभवद्रुचिरविग्रहमादिदेवम् ॥२२॥

उद्यत्सुदर्शनमहास्त्रमृतण्डसूनु-
विध्वस्तदुर्द्धरदनूजकुलान्धकारम् ।
संक्रुद्धकालविकरालमुखान्तराल-
गच्छत्स्वभक्तगणरक्षणजागरूकम् ॥२३॥

कल्पान्तभैरवमुखादिव भीमवक्त्रा-
द्धुङ्कारआविरभवद्धयकृद्भटानाम् ।
मत्वा स्म भीम इति तं यमलौ ब्रुवाते
आवां स्मराव इह भीमपदाम्बुजे ते ॥२४॥

इति श्रुत्वा माद्रीतनुजवचनं वत्सलतया
गदां भ्रामं भ्रामं भृकुटिकुटिलास्योऽनिलसुतः ।
महासिंहध्वानोन्मुखरगिरिविद्रावितजनो
वदन्संतिष्ठस्वेत्यसुरपतिमत्युद्धतरुषा ॥२५॥

अरे किर्मीर ! त्वं कृतकपटरूपो बटतरौ
व्यपन्नायामन्त्रं सुरपतिसमान्मोहमनरः ।

इत्यान्यदीयान्ते भुजबलं कृतश्चान्तरतः
नमत्तैत्यागाराक्षिरक्षिपतिव्यायतभुजः ॥२६॥

संक्रुद्धा दनुजेन्द्रयोधनिवहा हन्तुं तमभ्युद्यत-
न्तुधल्वखड्गगदा शकुद्रयनुरखड्गकुशशूलादिभिः ।
भीमस्तानपि च प्रभञ्जनगदाघाताभिचूर्णीभव-
द्वध्वाश्वीयमदान्धहस्तिकरथमूथकातकार्मितवान् ॥२७॥

प्रारब्धे नृपयज्ञ राजवर्गीणिकारियज्ञमुरं
प्राप्तं सद्गदाविशीर्णवपुर्वं वीक्षमानेन पि ।
आक्रोशन्तीमपि बन्धनात्प्रपहसन्धनाधिकान्नां ततो
ऽभार्क्षीत्सभगरं चक्रं पत्रं क्रोशेषु शत्रुरित्राः ॥२८॥

अथाप्रसन्नवनानि भूर्भगाङ्गी
तसौधाली रत्नमनस्थपर्दिविंधकाश्च ।
आर्षद्धचिन्दसौ सुरत्नजातं
तस्यारेः भसमत्थोदयर्थ राज्ञः ॥२९॥

नन्दशिनिशिरारावश्चावं नृपांसवसारस-
प्रतिच्छिवयजद्ध्वालीकं विजाय रिपोः पुरम् ।
प्रमुदितमनाः पाण्डोः पुत्रैस्तथा च युतोऽन्वया
ममदवहकैर्भीमो रेजे तदामभिनन्दितः ॥३०॥

श्रीमद्धन्यजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमाल्यवंशोन्नतेः
श्रीमद्बाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।
काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्ये कृतौ सद्गुणे
माधुर्ये पृथुकाव्यमण्डन इते सर्गोऽभवत्सप्तमः ॥४१॥

(८)

तत्पूर्ववृत्तं कथयन्त एते परस्परं ते प्रहसन्त एव ।
ततो ययुस्तां नगरीमवन्तीं तन्मालवालङ्करणं भवन्तीम् ॥१॥

श्री[illegible]मदाल[illegible]शिख[illegible]हाटेनकुम्भ[illegible]भिः
काले स[illegible]र्थि[illegible]नस्फुरितरुचितडिद्विभ्रमाम्भोदहृद्याम् ।
अ[illegible]क्रीड[illegible]कुल[illegible]घनजघनक्रु[illegible]
[illegible]शाल[illegible]शि[illegible]नपवनसमुत्क[illegible]मरम्याम् ॥२॥ युग्मम्
[illegible]ले स्थले वा भवि मुक्तिरिव मृतस्य जन्तोः पुरजि[illegible]त्
[illegible]सौधध्वजां [illegible]पेण दूरात् ॥३॥
शि[illegible]कौधि [illegible]पदसङ्के कृताभिषेका द्विजदत्तरुक्मा[illegible] ।
[illegible]णडेः स[illegible]स्तुजाः [illegible]जा[illegible]भिः स्तुता महाकालनाथ [illegible]णमुः॥
[illegible] स्तुवन्ति स्म पृथक्पृथक्च यथामति मेगभरान्महेशम् ।
आद्यन्तशून्यं जगदेकनाथं नित्यं जगत्कारणमिन्दुमौलिम् ॥५॥
साक्रन्नन्दरमथ्यमानजलधेः प्रादुर्भवद्दुःसह-
ज्वालानर्गलकालकूटमपिवः श्रीनीलकण्ठ ! क्षणात् ।
भीतं त्रं तुमिदं जगत्त्रिल यतः कारुण्यकल्लोलिनी-
प्राणाधीश ! ततो महेश ! न कथं मां दीनमालोकसे ॥६॥
व्याधं बिल्वतरुस्थितं मृगवधाकाङ्क्षाभवज्जागरं
न्यग्रोधच्छदपातनाद्विरचिताधः स्थास्तु लिङ्गार्चनम् ।
यद्रात्रौ पुरजित्तिथेरघभिदि क्रूरं तमन्वग्रही-
र्मामापन्नमहेश कृपया संभावयारं च तत् ॥७॥
दीनं बालमतिक्षुधाकुलमयं याचन्तमल्पं पयः
संबद्धाग्रहमष्टविग्रहविभो ! सद्भावभाजं त्वयि ।
शम्भो ! यद्युपमन्युमेव तरसा ह्यन्वग्रहीश्चादिथा-
स्तस्मै क्षीरनिधिं ततो नतिमतः स्थाने ममोपेक्षणम् ॥८॥
त्वद्ध्यानं बहुपातकानि दहति त्वत्पादपद्मार्चनं
साम्राज्यश्रियमेव देव दिशति त्वद्वर्णनेन्द्रद्रुमः ।
धत्ते मङ्क्षु महामनोरथफलं त्वज्ज्ञानसूर्योदयो
हन्ति स्फारभवान्धकारममरस्वामिन्महाकाल हे ॥९॥

हंहो! कालकरालवक्त्र! सकलग्रासाग्रहस्त्यज्यतां
तानेवाशु गृहाण लोभविषयव्यग्रान्धबुद्धीन्सदा।
यः श्वेतक्षितिपं समाधिनिरतं रक्षन्दशा भस्मसा-
त्त्वां चक्रे शरणागताभयकृतं तं त्वीशमाप्ता वयम् ॥१०॥

नमो भूरिभस्माङ्गरागाय तुभ्यं नमश्चारुगौरीमयूरीघनाय।
फणामण्डलीरत्नरोचिःछटाभून्महाहीन्द्रविन्यस्तमानांगदाय ।११।
महार्घैघभङ्गोरुगङ्गोर्मिराजज्जटाभारबद्धेन्दुखण्डाय भूयः।
नमो बिभ्रते विश्वमष्टाभिरेतन्महामूर्तिभिर्भूतश्चत्रीमुखाभिः ।१२।
सदा वेदवेदान्तवेद्याय तस्मै नमो योगिहृत्पद्मसद्मस्थिताय।
पदद्वन्द्ववन्दारुवृन्दारकाय्रच्युतब्रह्मादिकेभ्योऽभिसानुग्रहाय
नमोऽनन्तरूपाय मूर्च्छन्महिम्ने सुधाधामवद्विस्फुरद्दीप्तिभूम्ने
जगत्पापविध्वंसकृन्नामिन्ने लसत्कण्ठलोठत्सुमन्दारदाम्ने १४
अघोराघपञ्चाक्षरीमन्त्रराजप्रजापप्रसक्तात्मभोक्षप्रदाय।
कृताम्भोधये नित्यरूपाय शश्वत्प्रभो व्याससालीकिशुकैःस्तुताय
नृमुण्डस्वचण्डाट्टहासातिरौद्रीभवद्विग्रहायान्धकध्वंसकाय।
त्रिशूलाग्रदीप्तास्त्रमालेल्लिताय स्वविद्वेषकृद्दक्षयज्ञक्षयाय ॥१६॥
भुजङ्गैकवर्गोल्लसत्पञ्चनक्षीश्रिया निर्जितोद्दीप्तकन्दर्पबन्धुप्रियाय।
महातण्डवाडम्बरे डामरोग्रज्जटाजूटवाचाटगङ्गाजलाय ॥१७॥
महायोगिनां भागधेयाय संसारचक्रपारप्रतीतप्रभावुकाय।
जगज्जन्मरक्षाक्षये हेतवेऽलं महादानवाधीश्वराराधिताय ॥१८॥
महायोगिनीचक्रमध्यस्थिताय महच्छ्मशानाहारभूताय लग्नेश्वराय।
महाकल्पवृक्षाय भक्तव्रजानां महाकाल! कालान्तकर्त्रे नमोस्तु

पाण्डवैः प्रविजहेऽथ कष्टतः सापुरीन्द्रनगरी गरीयसी।
कामकान्ततनुभिर्यमान्वितैश्चारुपौरवनिताविलोकितैः ॥२०॥
तत्पुराणपठितं महर्षिभिः सेवितं जगदघौघघस्मरम्।
नर्मदाविमलतोयपावनं पाण्डवा अमरकंकटं ययुः ॥२१॥

कालभीतनरकंकटं विदुर्दारुणं च नरकं विदारयत् ।
यत्र मञ्चकमृतोऽपि पातकी मुच्यते किमु पुनर्धर्मी महान् ॥२२॥
यत्र बिभ्रति निवासनिर्वृतिं स्वर्गिणः खलु विहाय तां दिवम् ।
यद्भवोद्भुतनिदाघविक्लवाशेषलोकपथिकज्वरापहम् ॥२३॥
हरितदर्भविराजितपाणयः प्रयतचित्तकुर्वत मज्जनम् ।
अददत द्रविणं द्विजराजये नृपसुताः स्तुतिमित्यमतन्वत ॥२४॥

स्फुरद्रेवाकावेर्युरुलहरिसंभेदउदय-
तनूत्कम्पं माद्यं हिमरुतमुद्धृतदुरितम् ।
नरा ये स्नातास्तत्स्तनपरीरंभसुभगं
सुरस्त्रैणं कम्पोत्तरमभिसरत्येव रुचिरम् ॥२५॥

कावेरीवारिवेगोद्धुरमधुरमहारौरवारावरेवा-
संभेदोऽहः प्रभेदे विगलिततनवः स्नान्ति ये पुण्यभाजः ।
अर्चन्त्योंकारलिङ्गं कुसुमुदितमहाश्रीफलानां द्वित्रैः
पत्रैः पवित्रैरपि गिरिशगिरौ निर्वृतिं ते लभन्ते ॥२६॥

वैडूर्यहैमवर्णैरनल्पमयमहास्तम्भविभ्राजमाने
प्रासादे स्थेयसीदं स्थितमिह भजते भोगमोङ्कारलिङ्गम् ।
भास्वत्कुम्भांशुरम्यप्रभवोद्भवत्विसारङ्गनाभि-
प्रोद्दामामोदपुष्पप्रकरविसृमरभ्रामरारावरम्यम् ॥२७॥
नित्यं मद्रीज्यमानं कलकलविलसद्रत्नवत्कङ्कणाली-
वाचालीरुद्धिश्याकरतलविषजत्तालवृन्तैः प्रसन्नम् ।
सान्द्रैर्मन्द्रैर्मृदङ्गध्वनिभिरतिरसं सेव्यते नर्तकीभि-
र्नृत्यन्तीभिः सरागीकृतयुवततिभिर्हस्तकोल्लासिनीभिः ॥२८॥

अर्धे या रेवायाः सुरपुरपुरन्ध्रीजनघन-
स्तनद्वन्द्वाभोगप्रसरपरिरंभैकसुखदम् ।
अमर्त्कं श्रीओंदायितिमभवयन्त्वानियतां
तृणायन्त्यन्यानां प्रणमति जनाः खेदद्लनम् ॥२९॥

जलस्था ग्रावाणः खलु यदि यदीयाश्च शिवतां
गता ऋच्छन्त्यर्चां सुरभिसुमनश्चन्दनमयीम् ।
ततः सोमोद्भूतां भवभयभरोद्भञ्जनकरीं
भजन्तस्तां मर्त्याः कथमिह भवेयुर्न हि सुराः ॥३०॥
मातर्मे कलकन्यके कलिमलप्रक्षालदक्षोदके
नानाम्नायमहागमेज्यचरिते सर्वैः सुरैः सेविते ।
संसारज्वरभारभङ्गुरनरप्रस्फारनिर्वाणदे
साधूनां दलयापदं भगवति ! श्रीनर्मदे ! शर्मदे ! ॥३१॥
अये सोमोद्भूते ह्रदिनि जननिध्वस्तदुरिते
प्रशस्ते ब्रह्माद्यैः कलयसितरां कारणगुणान् ।
यतस्त्वत्तोयामृतममरतां मर्त्यनिवहाः
पिबन्तः संप्राप्ता विततजनतातापशमनम् ॥३२॥
धनध्वं मे रोधः कुसुमभरसङ्कुलवनं
कुरुध्वं चाप्लावं पयसि दुरितध्वान्तमहसि ।
उपाध्वं चोङ्कारं शिवपदमरूपं ननु बुधा
इति ब्रूते रेवा प्रचलितमहोर्मिध्वनिमिषात् ॥३३॥
मखान्कर्तुं नालं विभवरहितत्वादिह च ये
तपांस्येवाशक्ताश्चरितुमपि च क्लेशभरतः ।
महायोगाभ्यासे न पटुमतयोऽनिन्द्रियजितो
भजन्तां मर्त्यास्ते विधुदुहितुरम्भः कलुषभित् ॥३४॥
नमस्तुभ्यं रेवे ! प्रतिपदमहातीर्थविलस-
ज्जलायै व्यासाद्यैः स्तुततममहिम्ने ! शिवनयि ! ।
निमज्जद्दिव्यस्त्रीसदलकगलद्भूरिकुसुम-
स्फुरत्सौरभ्याद्यै भवभयभरध्वंसपटवे ॥३५॥
रेवावारि विहारिवारणघटादानच्छटामोदितं
प्रोच्चैर्विन्ध्यगिरिप्रपातपतनप्रध्वानधारोद्धुरम् ।

सद्यो यौवनवद्भुनेचरवधूपीनस्तनास्फालन-
व्याविद्धं बहलोर्मिवातविदलद्वृचाथावलीपातकम् ॥३६॥
अस्मिन्पञ्चनदे न मज्जनपदे मज्जज्ज्वरापच्छिदे
मार्कण्डेयमहर्षिणाश्रिततटे मेढ्रम्महोर्मिच्छटे ।
माघे मासि परास्तरेपसि जना मज्जन्ति ये ते पुन-
र्मातुर्गर्भमिहोल्बणोल्बरणं पश्यन्ति नो जातुचित् ॥३७॥
कपिला पिप्पलाज्वालाप्यमरा यत्र रेवया ।
सङ्गता तत्र ये स्नान्ति ते यान्ति त्रिदशालयम् ॥३८॥
ॐकारमोंकारपदैकगम्यं तमक्षरं ह्यक्षरसार्षिचिन्त्यम् ।
वन्दामहे चोपनिषत्सुगीतं ब्रह्मेति यं प्राहुरमी मुनीन्द्राः ॥
वर्षाग्रीष्महिमर्तुजैर्घनपयःपञ्चाग्निशैत्योत्करैः
क्लिष्टं येन तदस्थया निजवपुः शंभो ! भवद्ध्यायिना ।
बाष्पाम्भोऽक्षियुगे हृदि ज्वरभरं काये प्रकम्पं द्विष-
द्दृष्टीषणां तनुतेऽधिभूमि स नृपीभूय प्रतापीपुमान् ॥४०॥
शैवं लिङ्गमभङ्गभोगभवदं वारांक्षरद्धारया
ये धन्यास्तपयन्ति चन्दनरसासारैस्तुषारीकृते ।
नैदाघं कलयन्ति कालमिह ते सत्तालवृन्तालिस-
ल्लीलाक्षिभुजवल्लिवलगुवलयप्रध्वानि धारागृहे ॥४१॥
देहे भस्मरजो गलेऽस्थिवलयं मौलौ नृमुण्डावलिं
त्वच्चिह्नं कपटेन बिभ्रति विभो ये जीवनार्थं जनाः ।
तेऽपि स्युर्घनसारचन्दनरसा सा राङ्गरागान्विता
मुक्ताहारयुताः सुरत्नमुकुटैर्निभूभवन्मौलयः ॥४२॥
चञ्चच्चन्द्रकलं चलत्फणिमणिमण्डल दृष्टहत्कुण्डल
स्फुरन्मूर्धधुनीमहोर्मिपटलीप्रक्षालिताभ्रान्तरम् ।
खेलत्कृत्तिरगत्कपालवलयं मेढ्रज्जटान्तं मुहु-
र्गौरीशंकरं चिरं पुरारिपोर्नृत्तं शिवं पातु वः ॥४३॥

सानन्दं सच्चिदानन्दं मोक्षदं मोक्षभूमदम् ।
णेमुः पाण्डवाः साम्बाः सर्वे सर्वेश्वरं शिवम् ॥४४॥

अद्राक्षुर्भीमखण्डाह्वयमतनुसरः सागरं तं नवाना-
मोघैः स्रोतस्विनीनां भरितमथ महाशैलसेतूच्चबन्धम् ।
षष्ठिक्रोशायामसीमं स्फुरदहिमकरं भूरिवक्रोडुपश्रि
मोच्चैश्चालानिमेषमकरनिव नभः पाण्डवाः शोभमानम् ।४५।

यद्रोधोवासिपौरप्रवरवरवधूतुङ्गवक्षोजकुम्भ-
प्रक्षोदोद्दिग्धदंभःप्रबलकलकलोल्लासवद्राजहंसम् ।
चञ्चच्चञ्चरीकमकरसरसिजस्फारपरागरागं
सचक्रे चालवीचीचयजपलनरुद्ध्वस्ततापीध्वनीनम् ॥

शश्वत्पुष्णाति विश्वं सुमधुरिमभरैर्भूतधात्रीरुहाणां
कन्दैर्मूलैः फलैर्वा मधुभिरपि सुधास्पर्द्धिभिस्तुङ्गशृङ्गः ।
सान्लीगह्वरस्थाः शरणमुपगताश्चारुणाद्दीपसश्रा
रक्षत्राजेव यस्तं कृतितमथ ययुः पाण्डवा विन्ध्यशैलम् ।४७।

तापीतीरतरङ्गारुमधुताराम्बिरामागमा
ग्रामा गन्धर्वशालिशालिशहलानूनेक्षमालाकुलाः ।
दृश्यन्ते स्म सरित्तटीपद्गुपटीयन्त्राम्बुधारोत्सत-
त्तूर्णाणकपवत्स्तीरणदलत्स्त्रवद्द्रवैः पाण्डवैः ॥४८॥

निर्भिन्नोपलशालमूलविगलन्मन्दाकिनीपावनं
योगध्याननिशितैकतानशतवयोगीन्द्रबद्धासनम् ।
मध्ये सह्वरभासमानपरमश्रीमज्जटाशंकरं
विन्ध्याद्रेर्वलरूपमुच्चशिखरं कैलासकूटोपमम् ॥४९॥

नागद्वारमपारसौरभमहाकान्तारभारक्षर-
त्पुष्पौघासवघासवन्मधुकरीस्फारीभवद्गुञ्जितम् ।
उन्मीलन्नवनागवल्लिविषजत्सद्बीजपूरोल्लस-
ज्जम्बीराम्रवणांशुमत्फलवतीरम्यं ददर्श वनम् ॥५०॥

दर्शं दर्शं पाण्डवाःखाण्डवाभं क्रीडारामं नैकवन्याभिरामम् ।
भूयोभूयो बिभ्रते स्म प्रमोदं देवैर्जुष्टं श्रीजटामाख्यशंभोः
॥५१॥ कुलकम् ॥

कान्तारभारकुसुमप्रकरावकीर्ण-
पारागपुरपरिपूरितरोदसीकः ।
मन्दाकिनीतरलतोयतरङ्गरङ्गो
गौरीपतिं भजति यत्र वनान्तवायुः ॥५२॥

ढक्कामड्डुमरडमरुड्डामराडिण्डिमाद्यैः
संबिभ्राणाः प्रबलनिनदध्मापिताद्रीन्द्रकुञ्जाः ।
भक्ता हस्ताकलितरुचिरप्रोल्लिखत्स्वच्छयस्ते
तुम्बाधारेऽभिदधत इमे भक्तिभक्तिं प्रणामम् ॥५३॥

भक्त्या प्रीतं पुनरपि जटाशङ्करं कारयन्तः
सद्भक्तानाममरतरुवद्वाञ्छिताली: फलन्तम् ।
यत्राव्यक्तं प्रणवकृपयाप्येष साक्षाद्भवन्तं
स्वालोकेन प्रणतजनताभीतमुद्धूनयन्तम् ॥५४॥

अरोहन्ति प्रवरशिखरं घर्मवाल्हकुलस्था
गीतालापैरपरितपिकीपञ्चमैः पौरवध्वः ।
यत्रोद्गीतत्रिपुरविजयैः प्रीणयन्त्यो जटेशं
देवाधीशं प्रतिशिवनिशं कृतकर्मापि शश्वत् ॥५५॥

अजस्रजलं विमलमुष्णतामलं
किल यत्र भास्वदतिदूरवर्ति यत् ।
निहितांश्च तन्दुलकणान्क्षणात्
पचत्यपि हन्ति तापमतुलं निमज्जताम् ॥५६॥

अद्यापि सन्ति पञ्चैव पाण्डवानां महानगाः ।
चक्रुर्या वसतिं यस्मिन्नपास्तोद्धतपातके ॥५७॥

इत्यिरयमकबन्धस्रग्धराछन्दसेति

क्षितिपतितनयास्ते तुष्टुवुश्चाष्टमूर्त्तिम् ।
प्रविहितनतयस्ते तीर्थजाताभिषेकाः
प्रमुदितमनसस्तं तत्र निर्द्धूतपापाः ॥५८॥

नयनदहनदग्धोद्दामकामं निकामं
धृतमधुरिमवामाद्धाङ्गसप्रेमरामम् ।
अशमशमविरामं सेवितारामसीमं
निगममहिमधाम श्रीजटामं भजामः ॥५९॥

भीमा भीमाथदक्षा त्रिभुवनभुवनाधारभूताऽरभूता
रामारामातिरूपालयनलयनसन्नाभिरामाभिरामा ।
शान्ता शान्ता त्रिशूलप्रहरणहरणा सर्वदा सर्वदात्री
नेत्रीनेत्रीकृताहस्करुचिररुचिर्दीप्यमानाप्यमाना ॥६०॥

वश्याऽवश्यायभूभृद्दुहितुरहितुरापाङ्गिलासाविलासा-
ऽनीहानीहारहारप्रकरककरकोज्ज्वलप्रकाशाप्रकाशा ।
स्तुत्याऽस्तुत्यागशीलाशुभशिरसिनभ्राजमानाजमाना-
नित्याऽनित्यानभक्त्यातनुरतनुरसौभाग्यसौभाग्यदेशी ॥६१॥
युग्मम् ॥

काली कालीं विशुद्धां द्विपरुचप्ररुपद्धयापिनाकंपिनाकं
भावी भावीति हेत्रे रुचिररुचिरजद्धूममालं ममालम् ।
योगं योगं च विभ्रज्जनभजनपरोद्धूततापंततापं
सद्यः संद्योयताज्यो भवतु भवतुदाभीलताभीलताभित् ॥६२॥

पाता पातालतीव्रं विषमविषमथाघःपुराणः पुराणां
शास्ता शास्त्रावर्गोऽतनुत तनुतातिं भासलीभासलीलाम् ।
कृत्याकृत्याद्धघत्ये द्धवलिमवलिमद्दामदामामदामा
दद्याद्द्यायमीशो धिमहितमहितध्वान्तवारंतवारम् ॥६३॥

राजा राजार्चितत्वं वितनुरचिततनुर्व्योमदेहोमदेहः
कीलाकीलालकायोऽविरतविरतहृद्योऽवधूतोवधूतः ।

वायुर्वायुमदोभूरजनिरजनिभृद्राजते भ्राजतेजा
जन्तौ जन्तौ य आत्मा स भवद भवदः शंकरः शंकरःस्तात्
लोलोल्लोलौघनृत्यज्जलजलजविभ्रामरालीमराली
मालामालानगङ्गाविलसितलसितोत्कंभवाहं भवाहम् ।
शेषाशेषाम्यभोगद्युमणिभमणिभोद्भासिताभ्रंसिताभ्र
श्रीकं श्रीकण्ठरम्यं सकलशकलभृध्धूमले ध्धूमलेलम् ॥६५॥
भाले भालेक्षणेर्चिर्मदनसमदनं मुण्डमालीडमाली-
र्निघ्नाविघ्नानुकम्पं कलयदकलयज्ञानिदानं निदानम् ।
श्वेता श्वेतान्तकांतं मुनिगमनिगमानूह्यमानंह्यमानं
जालंजालंधरादेर्विधुतविधुतरोदातमोहंतमोहम् ॥६६॥
विभ्राद्विभ्राजिकैश्यछीविभवविभवत्साध्वसत्स ध्वसच्छि-
दक्षादक्षाभिजेत्रा शमितशमितमोघस्मरा घस्मराधि ।
नत्यानत्यागहीनं शमदमशमदहानवहानवर्द्धि
ब्रह्म ब्रह्मादिभिर्यन्नमसितमसितं सेव्यतां सेव्यतां यत् ॥६७॥
भगिनि यमुने गङ्गासङ्गाद्विकर्त्तनन्दने
दहसि दुरितं पापिष्ठानां त्वमेव विशेषतः ।
अहमिह महानद्याः सङ्गं विहाय निहन्म्यघ-
व्रजमिति मिलत्फेनव्याजप्रहसविकासिनीम् ॥६८॥
मनसि विभवत्स्पर्द्धाभावाज्जनुर्द्वारदारिणी-
मृषिवरनुतां तापीं पापीयसामतिपावनीम् ।
अपि जहुरमी पाण्डोः पुत्रा ययुः कृतशौचमु-
द्दलितदुरितं तीर्थं साक्षान्नृसिंहनिषेवितम् ॥६९॥
पयोष्णीणत्रपापोष्णीभवद्भुवनदेहिनां ।
निर्वापयित्री नद्यस्ति सानेऽनन्तफलप्रदा ॥७०॥
तदाघपञ्चवाराहक्षेत्रं दुष्कृतदारणम् ।
पयोष्णी विन्ध्यमध्यस्थं पुराणप्रथितं महत् ॥७१॥

हासुराणामसुमुक्तकाली: प्राश्नन्पङ्के मुनिपुङ्गवानाम् ।
वसन्मनःपल्वल एव देव स श्वेतकोलः किल तत्र भाति ॥७२॥
तान्नत्रे तुङ्गशृङ्गस्खलितघनघटामुग्धसन्दिग्धवन्यं
कुञ्जागारेषु गायच्छबरवरवधूगीतिरज्यत्कुरङ्गम् ।
क्षुभ्यत्सौरभ्यलुभ्यद्भ्रमरभरनमत्फुल्लमल्लीमतल्ली-
वल्लीसल्लीलभिल्लीभृशरतमणितं सह्यमद्राक्षुरद्रिम् ॥७३॥
त्रैलोक्याभयदायिकां द्रविणवद्दैत्येश्वरोद्राञ्छिकां
स्वच्छुधिरक्तजनौघकल्पलतिकां मंत्रावलीभासिकाम् ।
विद्याकैरवचन्द्रिकामविरलश्रीकन्दलीकालिका-
मज्ञानोद्दूरशार्वरभहतये भास्वन्महादीपिकाम् ॥७४॥
ब्रह्मज्ञानसुधौघपानरसिकां संसारविध्वंसिका-
मुद्बुद्धिष्णुकृपाम्बुपूरनदिकां पापच्छटोच्छेदिकाम् ।
ब्रह्मेशाच्युतशक्रमुख्यदिविषद्विद्वत्स्तुतिश्रेणिकां
तेऽवन्दन्त नरेश्वरा भगवतीं सर्वेश्वरीं रेणुकाम् ॥७५॥
विरजनरजसस्तत्पापविध्वंसितीर्थं
लवणदनुजदेहान्दिनोपेन्द्रपादात् ।
जनितमहिम जग्मुः पाण्डवाः सप्रभावं
बहलफलदमुच्चैर्गीयमानं पुराणैः ॥७६॥
दर्शे सोमस्पृशि स्नाता गोमुखे द्वारिगङ्गया ।
संभिन्ने सलिले क्षारे ते तस्य क्षीणरेपसः ॥७७॥
गोदां गोदां गृणन्ति स्म गत्वा कल्लोलमालिनीम् ।
दृष्टप्रभावतीर्थालिं गहनां पाण्डुनन्दनाः ॥७८॥
विभ्रद्भ्रमभङ्गविग्रहभृतो लोकान्नियत्तेऽपि य-
न्नीचैर्गामि यदूर्ध्वगामिन इमानासवमानानपि ।
यत्कूलस्थलपङ्कजालशबलं द्राक्पङ्कजालच्छिदो
गोदा शंबरमम्बरं चरमदोजक्षज्ञयत्यर्जुनम् ॥७९॥

त्वत्तीरे मृगयुमहारवविधुरा वाताशुगोमायवो
येऽन्तं यान्ति परास्तपापपटलाः कल्लोलमालानिलैः ।
मोदन्ते दिवि देवि गौतमि ! नवं देवस्त्रनासाञ्चने
वक्षोजस्थलकोलमालकलनालीलाविलासालसाः ॥८०॥
सेवध्वं मम रोधसी लहरिषु प्रेङ्खोलखेलानिल-
व्याधूतद्रुमपातिपुष्परजसी गङ्गाम्भसो मे सुराः ।
ब्रह्मो यात्वनवद्यमुत्तमपदं कल्लोलिनीकन्दल-
व्याजादित्यवलालवल्लवधियो गौतम्यमी का क्रियात् ॥८१॥
दूरे तिष्ठतु दर्शनं तव पुनस्तुल्लोलवाम्भोऽम्ब-
स्त्वन्नामापि निहन्त्यघानि जगतामुच्चैरहो क्रिया ।
मुक्तिं त्वज्जलमज्जनं दिशति मे नैवोचितं किन्तु
तत्त्रैलोक्यकरालकिल्बिषविध्वंसोद्यतो गौतमि ! ॥८२॥
यद्यस्तुर्विविधूपधूर्जटिजटाजूटीकुटीरस्थितौ
नाधास्यत्करुणावती भगवती गोदावरी त्वं पदम् ।
उन्माद्यत्कलिकालकिल्बिषविषज्वालावलीभिः सर्वं
मूर्च्छाम्लानिरवास्यदेव जगती नाथाश्विनौ सर्वतः ॥८३॥
श्रीशैः श्रीशैलउच्चैः शिखरतरुशिखरोल्लिङ्गमार्जुनाना-
माख्यां बिभ्राणमीशं दधदधिककलान्मोदकल्लोलकान्तोषम् ।
तीर्थं पर्थादिभिश्च प्रबहलफलदं पुष्करं पुष्कराक्षै-
र्दृष्टं नष्टोग्रकष्टं गहनमलिनतत्तद्गयायां पितॄणाम् ॥८४॥
दीमकाशमकाशादि विभ्रमाभ्रमभासकम् ।
संसारतारकः सोऽपि तारकासुरसूदनः ॥८५॥
अन्यान्यपि च तीर्थानि तैरदृश्यन्त भूतले ।
प्रसिद्धान्यप्रसिद्धानि ददन्ति व्युष्टिमुत्कटाम् ॥८६॥
अन्ध्रानिरन्ध्रपीनस्तनघनजघनाः सुन्दरेन्दीवराक्षी-
स्तिर्यग्बद्धालकान्ताः सुरभिमलयजालेपमाल्याभिरामाः ।

श्रीमद्वासो वसानाः प्रकटकुचतटा बिभ्रतीः सत्कटाक्षैः
पश्यन्तः सस्मितास्ता निभृतितमनसः पाण्डवास्ते निरीयुः॥८७॥
विवृतपिहितवक्षोजन्मभाराः कुरूपा
मधुरवचनभङ्ग्या रागिणो मोहयन्त्यः।
सुललितगमनास्ता [illegible]न्ता
मरहठनववध्वो जग्मुरेताः कटाक्षैः ॥८८॥
एकचक्रनगरं प्रययुस्ते [illegible] सकलतीर्थचरास्ते।
यत्र स्वादितिरां बकराक्षः मत्स्य[illegible] ॥८९॥
श्रीसिद्धान्तजिनेन्द्रनिर्भरमतेः श्रीमाल[illegible]
श्रीमद्धाहडनन्दनस्य कृपतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः।
काव्ये कौरवपाण्डवोद्भवकथारम्ये कृती सद्गुणे
माधुर्ये पृथु काव्यमण्डन इति सर्गोऽभवच्चाष्टमः ॥९०॥

(९)

एकचक्रनगरेऽत्र बभ्रमुः पाण्डवा वसतिमाप्तुमिच्छवः।
शोकविक्लवजनौघसङ्कुले भिक्षयाऽपि धृतमार्गजश्रमाः ॥१॥
लेभिरे विधनविप्रमन्दिरे पुत्रशोकभरदीनमातृके।
ते स्थितिं किल तयाऽभ्यर्थयान्विता दुर्विधोद्धरणधीरवाहवः ॥२॥
एकपुत्रजननी रुरोद सा ब्राह्मणी तनयशोकविक्लवा।
अद्यमे तनुजमेष राक्षसः सोऽत्स्यतीति दिनमध्यगे रवौ ॥३॥
याचसे प्रतिगृहं त्वमन्वहं यावनालकणकाञ्चनाधिकान्।
वर्तनाय खलु साधुमार्गिणं त्वां कथं न सहते हतान्तकः ॥४॥
निष्पचाग्नगमचिरात्स्नुषे शुचौ सूनुनाद्य परलोकगामिना।
भुञ्जमहे सममनेन रक्षसः पापिनः पतितुमाननान्तरे ॥५॥
खल्वहं पललभुग्बली भवाम्यद्य मोचयितुमात्मनन्दनम्।
नास्ति मामतिकृशां जरातुरां मांसलं नरमसौ समश्नुते ॥६॥

इत्युदीक्ष्य रुदतीं द्विजस्त्रियं कुन्त्यवोचदनुकम्पयेति सा ।
दुःखिता रुदितहेतुवेदिनी मा रुदस्त्वमनघे ! वचः शृणु ॥७॥
एक एव तनयोऽस्ति तेऽनघे ! पञ्च सन्ति मम सूनवो यतः ।
त्वं बलीकुरु बलीयसे सुतं रक्षसे स्वसुतमोचनाय तत् ॥८॥
तन्निशम्य वचनं द्विजाङ्गना स्वां विमृज्य नयनाम्बुसन्ततिम् ।
साऽभ्यधादिति च पाण्डुगेहिनीं माभिधा इति पतिव्रतोत्तमे ! ।९।
आर्यिके ! निजकजीवगुप्तये येऽन्यजीवहननं प्रकुर्वते ।
ते पतन्ति निरये तिजूतये न ध्रुवा तनुरियं हि देहिनाम् ॥१०॥
घ्नन्ति ये सकलजीवमण्डलं पूजयन्ति खलु लिङ्गमैश्वरम् ।
तोषयन्ति न हि ते महेश्वरं सर्वजीवमयमामनन्ति तम् ॥११॥
मातरेधि ननु जीवपुत्रका भाग्यभागसि हताघसन्तते ! ।
पूर्वजन्मचितपातकत्रजा संत्यजामि निजजीवितं क्षणात् ॥१२॥
तामुवाच पुनरेव पाण्डवोद्भूतिभूमिरनुकम्पयेति सा ।
न प्रमाणवचनं त्वयोदितं ब्राह्मणि ! प्रबलशोकया शृणु ॥१३॥
गोग्रहे शरणगस्य रक्षणे स्वामिनोऽर्थमतिघोरसङ्गरे ।
ये समुज्झितनिजासवो नराः प्राप्नुवन्ति खलु ते परां गतिम् ।१४।
त्वं शिबिः पलमदाद्दधीचिरप्यस्थिसञ्चयमसारसंसृतौ ।
सद्यशः कुमुदकुन्दनिर्मलं स्थास्नु च प्रविदधेऽधिविष्टपम् ॥१५॥
अम्बुबुद्बुदवदम्बुदालिवच्छक्रकार्मुकवदिन्द्रजालवत् ।
चञ्चलास्फुरणवत्प्रभञ्जनप्रस्फुरन्नगरवन्महोर्मिवत् ॥१६॥
स्वप्नवच्च मृगतृष्णिकाम्बुवत् क्षुद्रकाद्रिजनदाम्बुपूरवत् ।
पद्मिनीदलगतोदबिन्दुवत्प्रोद्भवद्गगनधूमधामवत् ॥१७॥
सान्ध्यरागवदथोत्र्यकैरवश्यायविग्रहतमःसमूहवत् ।
कामकेलिकलहाकुलीभवत्कामिनीस्तनविशीर्णहारवत् ॥१८॥
भ्रातृमातृपितृपुत्रबान्धवप्रेमसीमभृतयो विभूतयः ।
स्वादवश्च विषया हया गजा भूरयो निमिषभङ्गुरा इमे ॥१९॥

एवमेव मनसा विभावयंश्चिन्तयन्भवहरं हरं हरिम् ।
प्राप्य कायमुपकारकं नरो धर्ममेकमवलम्बते बुधः ॥२०॥
शूलमुद्गरगदोग्रकर्त्तरीहस्तहिंसककृतान्तकिङ्करात् ।
ध्वान्तवातसरवतप्तलोहजप्रेयसीसमुपगूढभीतिदात् ॥२१॥
क्रन्ददार्त्तरजीवभैरवाद्घोरवात्मबलपातनोच्चयात् ।
बिभ्यतो भृशममी च धार्मिका धूर्जटौ निदधते मनो दृढम् ॥२२॥
तत्सभाश्वासिहि विप्रवंशजे ! रक्षितस्तव सुतोह्यसंशयम् ।
न भ्रुवन्त्यनृतमुत्तमा वचो नोच्चलन्ति गिरयश्च जातुचित् ॥२३॥
कुन्तिभोजदुहितुश्च सुनृतामेवमेव गिरमग्रजाङ्गना ।
सा निशम्य निरधारयच्च तन्नन्दनानमरविक्रमान्दृशा ॥२४॥
कुन्त्यनोचदिति भीममाश्रवं प्रश्रयान्वितमुपागतं सुतम् ।
त्वं वृकोदर! दरं द्विजन्मनो भिन्द्धि राक्षसबलीभविष्यतः ॥२५॥
श्रूयते प्रतिगृहं बकासुरः प्रत्यहं मनुजमेकमाशि यत् ।
तद्दुरात्मनि हते च नैरृते निर्वृतिं नगरमेष्यति ध्रुवम् ॥२६॥
त्वङ्गुजो समदशत्रुशातनौ विप्र एष शरणागतो यतः ।
सैव भूतिरिह सद्विपद्भिदा या करोति बलमार्त्तरक्षि यत् ॥२७॥
सोऽभ्यनन्ददृदसीयभाषितं भीम एष च युधिष्ठिरोऽर्जुनः ।
मद्रराजतनयासुतौ च तौ साधिवदं वचनमुक्तमित्यनः ॥२८॥
विग्रया विजितपादिचन्दया दोर्बलेन बहुशत्रुशातिना ।
स्पर्शनेन हतयाचकापदा भाग्यभाज इह बिभ्रते श्रियम् ॥२९॥
श्येनवज्जहि बकं बकासुरं जग्धमानुषघनामिषं रुषा ।
भीमसेन! भुजभीमविक्रमेत्यब्रवीच्च यमनन्दनोऽनुजम् ॥३०॥
सत्वरं नयत रे बुभुक्षितो राक्षसो नरकरं पुराद्बहिः ।
अन्नमाहितमनस्त्वनलपकं मानुषैः प्रतिगृहं च याचितम् ॥३१॥
कुञ्जराशनतरौ श्मशानजे क्रोधरक्तनयनः स तिष्ठति ।
इत्थमाप्तवचो निशम्य च शागनस्तदधिरूढवान्गदी ॥३२॥

भीम एष कृतसद्भुजिक्रियो भ्रातरं स्वजननीं प्रणम्य च ।
ब्राह्मणीभयमुदस्य हर्षवान्राक्षसं च तमथैक्षताग्रतः ॥३३॥
दावदग्धखदिराभविग्रहं तालदघ्नचरणद्वयान्वितम् ।
बभ्रुबर्बरकठोरमूर्द्धजं चण्डदंष्ट्रविकटास्यकन्दरम् ॥३४॥
लेलिहानरसनं गलेलुठन्मुण्डमालमतिशातशूलिनम् ।
कालकिङ्करमिवातिभीषणं प्राणिभक्षणपरं दलद्घृणम् ॥३५॥
अन्वगुः पवननन्दनं ततः पौरलोकनिवहा दिदृक्षया ।
धर्मराजतनुजोऽनुजाश्च ते हर्षफुल्लनयनाः सुदूरतः ॥३६॥
उज्जहर्ष बहुलं स राक्षसो मांसलं तमुदीक्ष्य शाष्कुलः
उच्चचाल च जिघत्सयोल्लसद्जिह्वया विवृतवक्त्रगह्वरः ॥३७॥
उज्जगर्ज गजराजभञ्जनः स प्रभञ्जनसुतः प्रतापवान् ।
मानवा ह्यबिभरुर्महाभयं स त्रिशूलमुदलासयद्रिपुः ॥३८॥
उद्धृतां निजगदामविभ्रमर्दीमहेन्द्रबलशालिनः स्वसीम् ।
विस्फुरत्त्रिशिखिपरुषित्विषं सिन्धुराशिमिव वीक्ष्य वायुजः ॥३९॥
राक्षसः स्वमथ शूलमाक्षिपत् अभिभीरुचिमेनमूर्जितम्
श्रीगदाधरमिवासुरो रुषा तद्बभञ्ज गदया वृकोदरः ॥४०॥
तौ भुजाभुजि भुजेतकटौ भटौ दुर्द्धरौ [illegible] क्रुधा मृधम् ।
मुष्टिपातघनघातदुःसहौ कम्पितक्षितितलौ [illegible] ॥४१॥
तं नियोज्य निमिषं रुषं दधत्स्वाक्षिपन्नभसि फाल्गुनाग्रजः ।
द्रागजघ्नान गदया दशां जहत्स्वात्पतन्तमपि स [illegible]तं भुवि ॥४२॥
तमभ्यनन्दन्नथ पाण्डुसूनुं स पौरलोकश्च तदग्रजाद्याः ।
कुन्ती च सा विप्रवधूश्च हृष्टा भूगौ तदीयौ सहपूर्वजंश्च ॥४३॥
हतस्त्वया यन्नरभक्षकोऽयं स राक्षसः पाण्डव बाहुशालिना ।
कृतं निरातङ्कमिदं पुरं ततस्त्वस्त्यस्तु तेऽत्रेत्यवदज्जनौघः ॥४४॥
समुद्घोषं प्रजौघास्याच्छ्रुत्वैवं च पाण्डवाः ।
पञ्चालराजनगरे याज्ञसेन्याः स्वयंवरः ॥४५॥

प्रवर्त्तते दिगन्तेभ्य आगच्छद्भूपमण्डलः ।
इत्युद्धर्षेण पञ्चालं पञ्चालं चेलुरीश्वराः ॥४६॥

श्रीमद्गुर्जरजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमालवंशोन्नतेः
श्रीमद्वाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।
काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्भे कृतौ सद्गुणे
माधुर्ये पृथुकाव्यमण्डन इते सर्गोऽष्टमान्त्योऽभवत् ॥४७॥

(१०)

जगदानन्दजनको दाण्डयात्रा महोत्सवः
अथारब्धसुतोद्वाहं द्रुपदं हर्षयन्नभूत् ॥१॥

उचितरचनाव्यश्रीभवत्पुरसुन्दरी-
पदरणज्झणन्मञ्जरीरालिध्वनन्मणिमेखलः
कनककलशश्रीमत्सौधस्फुरद्ध्वजमण्डलो
मलयजरसासारैः सिक्तक्षमाघनकर्दमः ॥२॥

सुरभिसुमनोमालागुम्फप्रविह्वलभृङ्गजनः
क्वचिदपि कुरङ्गाक्षीगीतानुरक्तमनोमृगः
क्वचनरुचिमद्वारिद्वार्द्रांशुकप्रविधूननोद्धुर-
वरवधूरंचञ्चोलाञ्चलोल्लासितस्तनः ॥३॥

क्वचन च लसद्गन्धद्रव्यप्रपेषणकैतवा-
नुकृतपुरुषीभूतोन्मत्ताङ्गनारतयौवनः ।
मधुरमुरजध्वानैर्नृत्यच्छिखावलमण्डलः
क्वचन दहनक्षिप्ताक्षुद्रागुरूत्तमसौरभः ॥४॥

विपुलविलसन्मुक्तालीमत्सुतोरणमालिकः
कनकरुचिमत्स्तंभोद्भासिप्रभूषितमण्डपः ।
अधरिततरेर्धृष्टद्युम्नः स्वसुः स्वतनुत्विषा
द्रुपदनगरे जज्ञे भूयान्स्वयंवरडम्बरः ॥५॥ कुलकम् ॥

विभ्राजिष्णु विजिष्णु जिष्णुबलवत्सत्तारहारस्फुरत्-
केयूराग्र्यकिरीटकुण्डलमणिप्रद्योतविद्योतितम् ।
बिभ्राणं शुककिंशुकांशुकलितं कौशेयमप्यंशुकं
कौसुंभं सुभगं विशेषकमपि श्रीभाजि भालस्थले ॥६॥

हृद्यं मार्गमदं विचित्रसुमनोमाल्यानि सौगन्ध्यव-
न्त्युद्भ्रान्तभ्रमराणि केशनिचये स्निग्धे सुनीलद्युतौ ।
मूर्तौ सत्त्वमयक्षकर्दममयीमप्यङ्गरागाश्रितां
जेतुं त्र्यक्षमिवात्तदेहनिवहं कामेन मायाबलात् ॥७॥

रामोपेन्द्रसनाथयादवनृपैः स्फुरत्प्रतापैश्च तैः
सौद्धुर्ल्यैर्धृतराष्ट्रनन्दनशतैरध्यासितायामलम् ।
पञ्चालेन्द्रपुराद्बहिष्कृतमहास्थान्यां स्थितं राजकं
बभ्राजे भुजविक्रमोर्जितमहाराजन्यसैन्यान्वितम् ॥८॥

राधायन्त्रं स्थापयामास राजा तस्याधस्तात्तैलपूर्णं कटाहम् ।
यस्मिन्मिज्याभेदनीयं भ्रमन्त्या मत्स्याश्चक्षुर्धन्विनाऽधोमुखेन॥९॥

आदिदेश पुरवासिनो जनान्सर्वकोश विभवेश्वरोपमः ।
भो तनुध्वमिह फाल्गुनीमहानागतेषु नृपमण्डलेष्विति ॥१०॥

तस्यां सभायां नृपसिंहसङ्घैरुद्भासितायां द्रुपदो न्यषीदत् ।
सभाजितो दैत्यसभाऽजितेन तेनाच्युतेन प्रमनाः सुपुत्रः ॥११॥

आनद्धध्वननध्वनद्वलयवध्यालोलदोर्वल्लयो
वीणावादनतत्परा अपि परा गायन्त्य वोच्चकैः ।
अत्यर्थं हरिणी भविष्णुवरणी वर्तिष्णु रोचिष्णु नः
कौसुंभानि सुभानि भानि विलसन्मुक्ता वलिव्याजतः ॥१२॥

बिभ्रत्यो जितसान्ध्यरागरुचयश्चूर्णा च बभ्रुद्युति
प्रत्युत्रींपतिसुभ्रुवः सुरभिमन्मुष्ट्या क्षिपन्त्योऽभितः ।
कामं मोहनभस्मवद्विहसितोल्लासस्यास्यरम्यश्रियः
काश्मीरागजपुञ्जपिञ्जररुचः कुर्वन्त्य उर्वीश्वरान् ॥१३॥

वर्षन्त्यो मलयोद्भवद्रवचयानन्याः कुरङ्गेक्षणा
नार्योऽद्रभ्रमिताश्रमुष्टिनिवहैः कर्पूरगौरं हरिम् ।
कुर्वाणाः तुहिनांशुनिर्मलयशः शोभैर्द्विरेफकुलै-
रास्थान्यां सुरसुन्दरीसमरुचो वाराङ्गना रेमिरे ॥१४॥
अन्तकुलकम् ॥

सलीलकरविभ्रमद्रुचिरदण्डपातस्फुर-
ज्झणज्झणितनूपुरक्वणितहृतपक्षिव्रजः ।
सुकेशचयविस्खलत्कुसुमराजयो नृत्यकृ-
त्स्वहस्तवरदण्डभृन्नरकृतोपगूढा मुहुः ॥१५॥
मनोज्ञवदनास्मितं मधुरविभ्रमभ्रूलतं
स्फुरद्वचनभङ्गिभृत्सविलसत्कटाक्षच्छटम् ।
सफलवलतोल्लसल्ललितवाहुवाराङ्गना
दधत्य उरुरागिणां हृदयहारि रूपं वपुः ॥१६॥ युग्मम् ॥
उग्रसेनमथ मन्मथात्मजं माधवं हलधरं च सात्त्विकम् ।
उद्धवं मदनसंवसारणान्सांगदं गदमपि प्रमोदिनम् ॥१७॥
यादवानपि परांश्च भूरिशो भूपतीन्घनकुतूहलाकुलान् ।
द्रोणभीष्मकृपकर्णमुख्यकान्कौरवानथ सुयोधनानुगान् ॥१८॥
तान्परानपि दिगन्तरागतान्भूमिपालनिवहान्मुदान्वितान् ।
यक्षकर्दमचयैः सुगन्धिभिर्विभ्रमद्भ्रमरराजराजिभिः ॥१९॥
सर्वतः सिषिचुरेणचक्षुषः प्राक्षिपश्च घनसारमक्षिषु ।
तुङ्गपीवरपयोधरस्खलद्धासमश्च परिरेभिरे भृशम् ॥२०॥
चक्रिरे नखविखण्डितानमूञ्श्रमपूर्वमभिरामविग्रहाः ।
दुर्निवाररणवारणच्छटाकुम्भपाटनपटूभवद्भुजाः ॥२१॥
यूयमेव सुकठोरपीवरोरोजयोः सुरत आध्वमद्य नः ।
ऊचिरे चतुरवारयोषितो नर्मवद्द्रुपदराजनोदिताः ॥२२॥
वारविभ्रमवतीपटाञ्चलैर्योजयन्नृपचयोत्तरीयकम् ।
ग्राम्यभाषणपटूभवद्विटैरावहद्द्रुपदभूपतिर्मुदम् ॥२३॥

पुरुषोत्तममतूतुषत्तदा कौतुकैर्नवनवैश्च मेघवत् ।
भूरिहेमपटरत्नवर्षिणं गायनेषु च वराङ्गनासु च ॥२४॥
राजराजिरपराघशिञ्जिणचीनरत्नवरवाजिसञ्चयान् ।
गीतमुख्यबहुसत्कलाविदां कोटिशोरसरहस्यवेदिनी ॥२५॥
वन्दिभिश्च विरुदावली हरेः प्राकृतैर्विरचिता स पठ्यते ।
नैकदानवकुलान्तकारिणो लभ्यते स हयरत्नसञ्चयः ॥२६॥
महानुलूलुध्वनिरराविरासीत्प्रहर्षभाजां वदनाङ्गनानाम् ।
समं समास्फालितहस्ततालप्रोत्तालनादैश्चकिताश्च वृन्दैः ॥२७॥

सुरभिसुरभिपुष्पैर्गन्धवद्द्रव्यसङ्घै-
रगुरुमृगमदश्रीखण्डकर्पूरमुख्यैः ।
परिमलबहलोऽभूद्भूमिभागः सभाया
विततमधुमहानां भूभुजां साङ्गनानाम् ॥२८॥

विचित्रचीनोत्तमहेमभूषणैर्विराजमाना नरराजमण्डली ।
वसन्तमासाद्य रराज निर्भरं प्रसूनसङ्घैरिव काननस्थली ॥२९॥
महाप्सरोभिर्विबुधा इवामी विहारवन्तः सुतरां विरेजुः ।
वाराङ्गनाभिर्वरविभ्रमाभिः परःशताभिर्नरदेवसङ्घाः ॥३०॥

अथ द्रुपद आह स देवदेवं जनार्दनम् ।
चिन्ताकुलान्तःकरणः प्रश्रयानत इत्यसौ ॥३१॥
सर्वज्ञोऽसि जगन्नाथ ! कृष्ण ! यादवनन्दन !
यदहं वक्तुकामोऽस्मि श्रूयतां तद्वचो मम ॥३२॥
मया दत्ताऽनवद्याङ्गी द्रौपदीयं सुमध्यमा ।
पार्थाय सत्यया वाचा पूर्वं विक्रमशालिने ॥३३॥
एक एव विजेतुं यो नृपसङ्घान्प्रगल्भते
करीन्द्रानिव पारीन्द्रो नक्षत्राणीव भास्करः ॥३४॥
भवानिव बलोद्वृत्तदानवेन्द्रान्मदोद्धतान् ।
तं विना फल्गुनं फल्गु मन्ये सैन्यं महीभुजाम् ॥३५॥

इति च श्रूयते लाक्षागृहे दग्धा हि पाण्डवाः ।
धर्माद्या धर्मधुर्यास्ते कौरवैः क्रूरकर्मभिः ॥३६॥
तत्कृपातः कथंचिच्च जीवेयुर्यदि तेऽनघाः ।
कुतश्चिच्च समेष्यन्ति राधायन्त्रं ततः कृतम् ॥३७॥
असौ गांडीवधन्वैव दुर्भेद्यं भेत्तुमर्हति ।
प्रासादाद्धि गुरोराधायन्त्रं नान्यस्तु कश्चन ॥३८॥
ततोऽवदद्वासुदेवः सखा गांडीवधन्वनः ।
जानीहि जीवतो राजन्! धर्मिष्ठान्पाण्डुनन्दान् ॥३९॥
सत्यैव भक्तिश्रवणाद्दोर्दण्डोद्दामविक्रमान् ।
इहैनान्योजयिष्यामि त्वया सह नृपोत्तम! ॥४०॥
न कदाचित्कालतोऽपि मद्भक्ता बिभ्रते भयम् ।
सङ्कटेषु हि सर्वेषु जाग्रद्रक्षामि तानहम् ॥४१॥
इति श्रुत्वा हरेर्वाचं द्रुपदो हर्षनिर्भरः ।
अतत्वरत्सभामध्यं प्रापयिष्यन्सुतां सुतम् ॥४२॥
अवोचदिति भूपालान्धृष्टद्युम्नाभिधस्त्व च ।
वरिष्यति स एनां यो राधायन्त्रं विभेत्स्यति ॥४३॥
अथोत्थाय महाबाहुर्धृष्टद्युम्नोऽभ्यधावत्तमाम् ।
इत्थं शृणुत भूपालाः सर्वे यूयं महाभुजाः ॥४४॥
उर्ध्वबाहुरधोदृष्टिर्भ्रमन्तीं शफरीं रयात् ।
राधायन्त्रे स्थितां नेत्रे यो भेत्स्यति धनुर्धरः ॥४५॥
तैलापूर्णे कटाहेऽस्मिन्बाणेन प्रतिबिम्बिताम् ।
याज्ञसेन्याः स भर्त्ताऽस्या भविष्यति न संशयः ॥४६॥ कुलकम्
श्वो विधेया सभा भूयः सर्वैरपि नरेश्वरैः ।
मौहूर्त्तिकैर्मुहूर्ते हि कथिते शुभलक्षणे ॥४७॥
अथ नरवरवीरपुङ्गवास्ते द्रुपदनरेन्द्रपुरीमुपेयिवांसः ।
पटुपवनविधूतकेतुदंभात्त्वरितमिमान्नृपतीनिहाह्वयन्तीम् ॥४८॥

अचकथदथ पाण्डवी सुचेष्टा सपदि च दक्षिणतः पुरः प्रवेशे।
सुयुवतिवरलाभमेषा बहलमुदां निलयेभ्य ईश्वरेभ्यः ॥४९॥
अतिसुभगरवो बभूव तेषां परुषरवोऽपि रासभो यत् ।
भजति हि गुणवत्त्वमेव कश्चित्समयमुपेत्य गुणोज्झितोऽपि जन्मी
पुरमपि विविशुर्विशामधीशा मणिमयतोरणहैमहर्म्यहृद्याम् ।
निजरुचिविजितामरावतीकां सुररमणीरमणीयरूपरामाम् ।५१।
सुघटितघटसङ्गसङ्कुलां तामजिरगतातिविशालशालरम्याम् ।
अभिनवतरकुम्भकारशालीमाधिवसति स च पञ्च पाण्डवीयम्॥
ताम्ररोचिरतितप्तमुपाभ्रं हेमगोलमिव कालकलादः ।
अक्षिपज्जलनिधौ रविबिम्बं निर्मिमासुरथ विश्वविभूषाम् ॥५३॥

पूर्वाचलेन्द्रशिखरेऽप्युदयं गतोऽसा-
वस्ताचलेन्द्रशिखरेऽस्तमियाय चार्कः ।
अत्युच्चकैः खलु पदे महतां प्रतिष्ठा
प्रायेण तुङ्गतर एव भवेद्विनाशः ॥५४॥

परिवृतकटकावनिर्वनान्तैः शिखरगताधिकशोणभानुबिम्बः ।
गजमुखमाधि मूर्धना गजौघं चरमगिरिः स जहास नीलभासम्
अथ तिमिरमजृम्भत प्रभूतं स्मरजविकारचयैः समं समन्तात् ।
उपवनमिव मन्मथस्य राज्ञश्चलितसवेपथुबन्धकीसमूहम् ॥५६॥
विषयिणि तरुणत्वमायुरर्थं मधुरगिरं वनितां पुरो निधाय ।
अतिविततमस्तमालवन्यां हरति च दुर्द्धरमार धूर्त्त एषः ।५७।
अविभरुड्डुमण्डलानि नाके मदनभटप्रहितास्त्रलक्षलक्ष्मीम् ।
त्रिभुवनविजयोद्यतेऽसमेषौ पिदधदिवार्कमभाद्रजस्तमिस्रम् ।५८।
न सुरभिसुमनस्सु मानसं मे ज्वलति तनुर्घनचन्दनोक्षितापि ।
रमयति रजनी न दीर्घयामा प्रियसखि! मामसमेषुबाणबाधा॥
निदधतमपराधमात्मसंस्थं मयि च मृषा परुषाक्षरं वदन्तम् ।
द्रुततरमुपगम्य सामवादैरनुनय नाथमिमं निपत्य चाङ्घ्र्योः

प्रियतममिति चाभिधेहि मुग्धे!
दद्‌सि विभो! रहसि त्वमेवमेताम्।
क्षणमपि न विषोढुमस्मि शक्तः
सह विरहं हरिणेक्षणे! भवत्या ॥६१॥

न वसति हृदये पराऽस्मदीये
रसभरभाजि विनाऽनिशं भवन्तीम्।
तदपि च वचनं मृषाऽभवत्ते
मदनतनो! मम भाग्यवैपरीत्यात् ॥६२॥

अथ तनु रपि चेत्क्षपा त्वदीये मनसि चकास्ति तदेहि मन्दिरं नः।
प्रभव इह भवन्ति दीर्घरोषाः प्रणतिपरे न हि किङ्करेऽपराद्धे ।६३।

अभिदधुरधिदूति नीरजाक्ष्यः
स्फुटमिति दुस्सहकामबाणभिन्नाः।
रसभरसुभगाक्षरं रजन्यां
प्रणयिषु रोषपरेषु कामकेलौ ।६४॥

घनतमतमसि प्रवर्द्धमाने
परिदधतीश्च दुकूलमञ्जनाभम्।
स्तनयुगमृगनाभिगन्ध एवाप्य-
चकथदुन्मदपांसुलाः प्रयान्तीः ॥६५॥

अथ विधुरुदयं व्रजन्विरेजे स्फुरदरुणद्युतिरन्धकारभारे।
लवणजलनिधेर्जले सुनीले विसृमरशोचिवरेव प्रवालजालम् ।६६।
युवतिजनमनोभिरेव सार्द्धं सपदि तुषारमरीचिरन्वरज्यत्।
सह मदनमहाविकारचारैश्चलितमहोर्मि च चुक्षुभे समुद्रः ॥६७

त्रिनयननयनाग्निदग्धदेहं यदि
दुर्मदनममृतवर्षैर्जीवयन्त्यंशुभिस्स्वैः।
तदनुभवति नूनं स्वप्रभुद्रोहजाहः
फलममितमजस्रं क्षीणतां बिभ्रदङ्के ॥ ६८ ॥

तिमिरमविशद्घूकैः सार्द्धं गिरीश्वरगह्वरं
सपदि निभेदे कोकः शोकः समं जननिद्रया ।
सह सरसिजैर्विप्रप्राक्प्रक्रियाः प्रचकाशिरे
प्यथ नमसिते भानौ सानौ गिरेरुदयं गते ॥ ६९ ॥
श्रीमद्धन्यजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमालवंशोन्नतेः
श्रीमद्बाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।
काव्ये कौरवपाण्डवोद्भवकथारम्ये कृतौ सद्गुणे
माधुर्यं पृथुकाव्यमण्डन इते सर्गोऽभवद्दिक्मितः ॥७०॥

(११)

जगज्जयायास्त्रमिव स्मरेषोः सा द्रौपदी संसदमाससाद ।
विक्षोभयन्ती वदनेन्दुनाऽथ नानाऽवनीनाथसमुद्रवृद्धिम् ॥१॥
ततस्त्रिलोकीललनाललामलीलाललामभूतां द्रुपदात्मजां ताम् ।
नेत्रैः पिबन्तः स्मरबाणभिन्नाः संवर्णयांचक्रुरिति क्षितीशाः ॥२॥
अपूर्वाऽसौ सृष्टिर्नूनमिह विधेर्निर्मितवत-
स्त्रिलोक्याश्चारिम्णः परमपरमाणून्हृतवतः ।
तथा ह्येषा योषा मुकुटमणिरस्येति सुषमां
श्रियः शोभाकाष्ठां स्फुरदवयवैरेव दधती ॥३॥
ययैष्यन्त मुमुक्षवस्त्रिभुवनव्यामोहिनीं कामिनीं
कामस्यास्त्रमनुत्तमापघनिनीं संसारसौख्यावनीम् ।
एनां चञ्चललोचनामविरलक्लेशं समाधिश्रिता
मुक्तिं तर्हि शिलामयीं जनिभिदां नैवाश्रयिष्यन्निमे ॥
अगण्यलावण्यमयाम्बुपूरे निष्पातुकान्कामिमनोऽनिमेषान् ।
उन्मायतोऽस्याः स्मरमात्सिकोऽयं समन्ततः संहरतीषुजालैः ॥५॥
अद्धा सुमुग्धा मकरध्वजस्य दिव्यौषधिर्मान्त्रिकसत्तमस्य ।
इयं यदालोकनमात्रतोऽपि भजन्ति संमोहममी नरेन्द्राः ॥६॥
पायं पायं वक्त्रपूर्णामृतांशोरस्याः स्फारं कान्तिपीयूषधाराम् ।
सान्द्रामोदाः कामिचक्षुश्चकोराः संतिष्ठन्ते निश्चलास्तृप्तिमन्तः ॥

स्निग्धश्यामतमालकाननयुता मत्तालिमालाकुला
श्रीमद्भृङ्गकलापिनीतिलकिनीभोग्यद्रुमोमालिनी ।
प्रोन्मीलन्नवमालिकापरिमलप्रोल्लासिनी राजते
कान्तेयं मधुनातिसृष्टमधुरश्रीः सा वनश्रीरिव ॥८॥

कोकद्वन्द्वमिवोच्चकैः कुचयुगं संबिभ्रती भ्रान्तिकृ-
न्नाभ्यावर्तवती सविभ्रमलसद्भ्रूभङ्गभङ्गान्विता ।
उन्मीलन्मकरीविलासवसतिः सद्धंसकह्लादिनी
सेयं भाति पतिंवराऽतिरुचिरा स्रोतस्विनीवापरा ॥९॥

निर्दग्धं स्मरभूरुहं हररुषा ह्यङ्कुरयन्ती पुनः
प्रौढं राजकदम्बकं प्रपुलकं स्वालोकतः कुर्वती ।
उच्चैः कामिमनोमयूरनिकरं प्रोन्मादयन्ती मुहुः
सेयं भाति नितम्बिनी नयनयोर्दृश्यैव कादम्बिनी ॥

सौन्दर्याद्वैतगर्वस्रवणहरिवधूस्पर्द्धिनी राजधानी
पञ्चेषूर्वीश्वरस्योज्ज्वलरसतटिनी सर्वसंमोहकर्त्री ।
लभ्या केनापि पुंसा प्रचुरतरतपःश्रेयसा सुन्दरीयं
नेत्राणामुत्सवालीः सदसि वितनुते कौमुदीवेक्ष्यमाणा ॥

आमुक्तमुक्तावलिचारुतारा सदाननेन्दुर्नयनाभिरामा ।
रामा त्रियामाचरमासभासा मासात्र चैत्रेण कृतेव भाति ॥१२॥

अहह ! कथमिवैषा लभ्यतेऽस्माभिरस्यां
प्रवरतरनरेन्द्रैर्भासितायां सभायाम् ।
हरहरहरिणाक्षीं प्राप्नुयाम स्वदैवा-
द्यदि तदनिशमस्या हंत दासा भवेम ॥१३॥

मधुरमधरपानं विन्दतेऽस्याः सुजन्मा
विततसुकृतकारी भूतले कोऽपि धन्यः ।
बहुभिरपि च राधायन्त्रमेतद्धयसाध्यं
निजभुजबलवद्भिः शिक्षितैर्धन्विभिस्तैः ॥१४॥

वयमपि वनजाक्ष्या दुस्सहाद्विप्रयोगा-
त्क्षणमपि यदमुष्याः शक्नुमो जीवितुं न ।
विषमसमरवार्द्धिं मङ्क्षु निर्मथ्य लक्ष्मी
मिव भुजगिरिणे माधवो दुर्द्धरौजाः ॥१५॥

प्रसभमिह सहर्षास्तां वरिष्याम उग्र-
द्विपुलकपुलकाङ्गीं भूरिरागां प्रकम्पाम् ।
स्मितमधुरमुखेन्दुं लज्जितां स्विन्नगात्रीं
रणमरणमथो वा साधु लप्स्यामहे तत् ॥१६॥

अथ च गिरिवरे वा क्षिप्रपातात्प्रपाता-
त्पतनमपि विदध्मः प्राप्तुमेनामनर्घ्याम् ।
किमुत मदिरनेत्रां लब्धकामा हुताशे
विधिवदथ च तथ्याथर्वमन्त्रैर्यजामः ॥१७॥

अभिमतवरदात्रीं देवतां वा भजामः
स्ववपुरनलसाद्वा कुर्महे स्वित्प्रयागे ।
इति समभिदधाना मादनोन्मादनाद्वा
निखिलनृपतयस्ते मूर्च्छिताः संनिपेतुः ॥१८॥

बलवदसुखभाजश्चेतनां लेभिरे ते
विरहदहनदग्धा दीर्घमप्युच्छ्वसन्तः ।
स्वमसि मृगनेत्रां स्मेरवक्त्रां स्मरन्तः
कथमपि खलु वाचं स्वाश्रितेभ्यो दिशन्तः ॥१९॥

वदनाम्भोजसौरभ्यलुभ्यद्भ्रमरसेविता ।
पद्मिनीयं स्फुटं भाति करहाटकमालिनी ॥२०॥
अरुणाधरपल्लवोल्लसन्मृदुबाहाविटपोपशोभिनी ।
इयमिन्दुमुखी लतासखीस्तनपुष्पस्तबका चकास्ति च ॥२१॥
वसन्ती राजहंसानां मानसे चारुचक्रमा ।
निर्मलोभयपक्षेयं राजहंसीव राजते ॥२२॥

पृथुलकुचा करजवती सकरकतिलकातिसौरभावासा ।
अतिमृदुलतया युक्ता वनततिरिव राजते कान्ता ॥२३॥
स्फुरद्धाराभिरामासौ भास्वद्धंसकलापिनी ।
विशुद्धगाङ्गेयवती स्वर्गगङ्गेव शोभते ॥२४॥
स्फुरन्नखोर्मिकापङ्क्तिः सत्तमालकमालिनी ।
फलितोत्कलिकामाला बाला वेलाऽम्बुधेरिव ॥२५॥
सत्काननामोदयना मदनोन्मादकदायिनी ।
मत्तालिमालयोपास्या मधुश्रीरिव दृश्यते ॥२६॥
उपात्तलीला कमला हृदयाह्लाददायिनी ।
इन्दिरा मन्दिराक्षीयं साक्षाद्विद्योततेतराम् ॥२७॥
असौ सरागाम्बरवासिनी वनः सुवासिनी चारुमुखेन्दुहासिनी ।
स्फुरत्सरागाम्बरवासिनी मनः कुरङ्गनेत्रा कुरुते च कामवत् ॥२८॥
अस्याः पादारविन्दे भुवमुपहसतो राजहंसान्तराते
माधुर्ये शिञ्जितानां कलकलविलसद्रत्नमञ्जीरदम्भात् ।
ऊरुभ्यां कोमलाभ्यां प्रतिदिनभरलसत्स्तम्भगर्भाश्च रम्भाः
कम्पन्तेऽस्या जिताः किं तपहिमसमयोद्भूतशैत्योष्णभारात् ॥
बद्धाया मेखलाया बहलकलकलत्काञ्चनस्या नितम्बो
वक्तीत्थं मां निरीक्ष्य प्रसभमपि महायोगिनो मोहभाजः ।
रुच्योऽस्या मध्यभोऽपि त्रिवलिभिरधिकं हृतवर्त्तं च धत्ते
नाभ्यावर्त्तेन युक्तः पतितजनहृदां तन्वता भ्रान्तिमुच्चैः ॥३०॥
पीनोत्तुङ्गस्तनक्रान्तो मध्योऽस्या वलिभिर्वृतः ।
संतिष्ठते दृढोऽस्तोऽपि वलिभिर्धर्षिते हि यः ॥३१॥
पीनोत्तुङ्गकुचद्वयस्य समतां नैवाश्रयन्तो तरा-
मेतस्याः स्मरराजमङ्गलमहकुम्भाश्रियः शोभिनः ।
माद्यत्कुञ्जरकुम्भबिल्वजफलान्यभिजन्मकोशाद्भयः
सौभाग्यं जनमोहनत्वमतुलं लावण्यमभ्युद्गतम् ॥३२॥

कुङ्कुमारुणितावस्याः पीनोन्नतपयोधरौ ।
कुर्वाते स्फारसिन्दूरकुम्भिकुम्भविडम्बनाम् ॥३३॥

कण्ठस्थलीलोलमहेन्द्रनीलहाराहिराजेन सुरक्ष्यमाणौ ।
निधानकुम्भाविव गोपनीयौ स्तनावमुष्याः स्मरपार्थिवस्य ॥३४॥

एषा मारमहाविहारसरसीलावण्यपूर्णोदका
वक्त्राम्भोजवती नितान्तविलसद्वक्षोजकोकद्वया ।
सुभ्रूभङ्गतरङ्गवल्यतिलसच्चक्षुश्चलन्मीनिनी·
कन्दर्पज्वरभञ्जनी स्मितनिलस्फेना शशाङ्कानना ॥३५॥

वनान्तवातेन धुते वसन्ते लते इवास्या नृत्यतः विभ्रमेण ।
भुजैकदेशेन शयेन चास्याः स पल्लवस्ते विजितो विलज्जे ॥३६॥

अहोऽस्यायं वदनं मनोज्ञं विद्योतते शारदपार्वणेन्दुः ।
सद्यः सरोल्लोचननेत्रनाली विकासिता येन निजावलोकात् ॥३७॥

निजाम्भोजभ्रमाल्लक्ष्मीरस्या वदनमाश्रिता ।
नूनं ततो धत्ते सुखवासमतिशायिनीम् ॥३८॥

कुटदन्तं कटाक्षोऽस्या मृगाक्ष्या दृश्यते स्फुटम् ।
युवनायका येन पात्यन्ते निकटस्थिताः ॥३९॥

पक्वनारङ्गरागोऽस्याः पोस्फुरीत्यधरेऽमृतम् ।
येन पीतेन जीवन्ति विश्लेषविषमूर्च्छिताः ॥४०॥

कस्तूरीतिलको भाति भालेऽस्या रुचिराकृतौ ।
शारदे पार्वणे चन्द्रे कलङ्क इव मञ्जुलः ॥४१॥

सारसागमयान्धकारतद्विधाक्षिप्तजनस्य संज्वरम् ।
वदनेन्दुरपूर्व इष्यते नयनाब्जानि विकासयन्नयम् ॥४२॥

एतस्या हरिणीदृशस्त्रिभुवनोन्मादाय कादम्बरी
कामं कार्मुककार्मकन्दलसमुल्लासाय कादम्बिनी ।
विश्वकर्षणमोहनस्ववशताः मोद्भावयन्ती क्षणाद्
दृष्टिर्भाति महाप्रभावगहना विद्येव सा त्रैपुरी ॥४३॥

यमुनोर्मिच्छटाच्छाये विभ्राते सुभ्रुवो भ्रुवौ ।
कामन्दीवरचापस्य लीलां भुवनमोहिनः ॥४४॥

तिलकुसुमसमानाभिर्नासिकास्याश्चकास्ति
स्फारिततरमुतारस्फारमुक्ताफलेन ।
शशधरसविधस्थस्थूलतारोपमेना-
म्बुजरुचि च दधत्या हारि हास्यं सदास्यम् ॥४५॥

स्मररथस्य रथाङ्गमनोहरे स्फुरितरत्नमये श्रुतिकुण्डले ।
कृशतनुर्दधती सुदती भृशं हरति नो हृदयं धृतहृच्छयम् ॥४६॥

कम्बुकण्ठी स्वकण्ठे च सप्तविंशतिमौक्तिकम् ।
धत्ते हारमिवास्येन्दुं ताराः सेवितुमागताः ॥४७॥

भासते केशपाशोऽस्या मुक्ताजालकलापभृत् ।
वेणीभाक्काण्यवानेघो गङ्गायमुनयोरिव ॥४८॥

सुघनजघनसङ्गाक्रन्दनं यान्ति सर्वे
ष्पाभिदधादिव मारधोलोलश्रक्षीरवेग ।
रुचिरचिकुरभारो राजतीन्दीवराक्ष्या
भ्रमरबहलनीलोद्यायतस्निग्धकान्तिः ॥४९॥

जपाकुसुमभासुरं रुचिरमम्बरं बिभ्रती
महायमवतां मनांस्यपि विनोदयन्ती मुहुः ।
विभाति वरवर्णिनी हृदयहारिहावावनी
जगज्जयसमुद्यत्स्मदनवैजयन्ती समम् ॥५०॥

उद्दामोन्मादभाजः सकलनृपतयो द्रौपदीं वर्णयन्तो
नेकावस्था विभेजुः स्मरसमतनवो यौवनेद्रेकवन्तः ।
यावत्तावत्सदःस्थो द्रुपदनरपतिश्चिन्तयामास दैवा-
दागच्छेयुः कुतश्चिद्यदि भवति शिवं पाण्डवा द्राक्कदित्थम् ॥५१॥

श्रीमद्धन्यजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमालवंशोन्नतेः
श्रीमद्वाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।

काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्ये कृतौ सद्गुणे
माधुर्ये पृथुकाव्यमण्डन इते सर्गोऽप्ययैकादशः ॥५२॥

(१२)

विशालभालस्थलशोभमानश्रीद्वारकामृत्तिलकाभिरामाः ।
परिस्फुरद्दर्भपवित्रहस्ताः काषायवासोभिरुपात्तभासः ॥१॥
रणोग्रकर्मारिविदारदक्षाः कर्मारयष्टीः पटखण्डबद्धाः ।
कमण्डलूंस्तीर्थजलेन पूर्णान्करैर्दधानाः कलितोपवीताः ॥२॥
संबिभ्रतः कार्पटकस्य वेषं ते क्षत्रधर्मा इव मूर्तिमन्तः ।
अनेकभूपालसमाकुलां तां सभामविशन्नथ पाण्डुपुत्राः ॥३॥

अन्त कुलकम् ॥

अमी समुद्राम्बुधिजं तं विप्रा जमानं बहु यादवेषु ।
अचिन्त्यसिद्धिं ददतं प्रणामे गुप्तहर्षा मनसा प्रणेमुः ॥४॥
एनान्निरीक्ष्य क्षितिपाः सदस्या इत्यूहमातन्वत विस्मयेन ।
अहो इमे पञ्चहुताशनाः किं विनिहनुवानाः स्वमहो महिष्ठम् ॥५॥
स्वयंवरं द्रष्टुमुपागताः स्युः केचित्कुतश्चिद् यतयोऽथ वै ते ।
न तेषु दृष्टं तपसा कृशेषु संसम्भ्यमोद्धत्यमपि प्रकृष्टम् ॥६॥
शिलातलस्थूलतानो रसो वा किं लोकपालाः प्रबलौजसोऽमी ।
अभ्यागता ब्रह्मवेषभाजः स्वयंवरं द्रष्टुमदृष्टपूर्वम् ॥७॥
सङ्गोप्यमानो महिमा निजोऽपि प्रकाशतामेतितमाममीषाम् ।
वेषं च भिक्षोर्भजतां यथैव घनाघनौघैः पिहितो विवस्वान् ॥८॥
कृष्णोऽधिकृष्णं कुरुनन्दने च पाण्डोः सुतानां समपातन्ती ।
स्नेहार्द्रभावा घनरागपूर्णा रोषारुणा च प्रबभूव दृष्टिः ॥९॥
अद्राक्षम भद्रानिह तीर्थसार्थानगण्यपुण्यौघफलप्रदांस्तान् ।
यस्मात्ततोऽस्माभिरदर्शि रत्नमनर्घमेतद्द्रुपदात्मजाख्यम् ॥१०॥

विलोकयन्तां शारदचन्द्रवक्त्रामिन्दीवराक्षीं नयनाभिरामाम् ।
कुन्तीसुतास्ते कमनीयरूपा बभाषिरेऽन्योन्यमिति महर्षाः ॥ ११ ॥
युग्मम् ॥

रथूढहो येन्दुमतीं मुरारिः स रुक्मिणीं वा भुजशौर्यशाली ।
कृष्णां स्मरस्कृष्णमिहाद्य राधायन्त्रं मविध्यैकशरेण धन्वी ॥ १२
राजन्यसैन्यं सकलं दलजन्यमजन्यवद्वन्यगजेन्द्रवृन्दम् ।
विजित्य संख्ये हरिराहरिष्ये यथा पृथानन्दन ते प्रसादात् ॥ १३ ॥
युग्मम् ॥

इत्यर्जुनेनाभिहितां च वाचं सत्यां विविच्याप्यभिनन्द्य धर्मः ।
अध्यास्त तां भूसुरसंसदं स पुरस्कृतः सन्ननुजैः सह स्वैः ॥ १४ ॥
विपुस्फुरे बाहुभिरेतदीयैर्मेतरैर्वैकविरोधिवर्गैः ।
तनुङ्गपीनस्तनभाररम्यकृष्णोपगूढं विनिवेदयद्भिः ॥ १५ ॥
सुक्षौमहैमाभरणैर्विमुक्ता अप्युच्चकैः पाण्डुसुता विरेजुः ।
उदारवेषाः प्रवराश्च वीराः किं भूषणैर्बिभ्रति भूरिकल्पीम् ॥ १६ ॥

धृष्टद्युम्नो बभाषे पुनरपि सहसोत्थाय मध्यात्सभाया
भास्वत्केयूररोचिः स्फुरितमथ महाबाहुमुत्क्षिप्य चैवम् ।
भो भो मूर्द्धाभिषिक्ताः पृथुलभुजयुगाऽऽविर्भविष्णुप्रतापा
निष्णाताश्चापविद्यास्वनवरतशराभ्यासविक्षाणुलक्ष्याः ॥ १७ ॥

राधायन्त्रोपरिष्टात्सुधटितशफरीं तैलपूर्णे कटाहे
बिम्बाणां प्रातिबिम्ब्यं रभसरयभरेणोर्ध्वबाहुभ्रमन्तीम् ।
योऽधोदृक्याक्षि हन्याद्धनुषिकृतगुरुश्चक्षुपैकेषुणालं
दुल्लस्ये स क्षितीशः परिणयतुलमां याज्ञसेनीं सुनेत्राम्
॥ १८ ॥ युग्मम् ॥

श्रुत्वा तदीयां सुगभीरवाचं कृष्णानुरागोत्तरला अपीमे ।
दुःसाध्यमेतद्धि धनुर्द्धराणां करोति तस्थुर्निभृता नरेन्द्राः ॥ १९ ॥

भेत्स्यन्ति मत्सीं खलु चेत्क्षितीशाः
समाश्रितां विष्णुयदुर्जयं माम् ।
लज्जा ममैषेति झषध्वजोऽमून्
जघान बाणैरतितीव्रपातैः ॥२०॥

राधायन्त्रं न विद्धं तैः पार्थवैः पृथुबाहुभिः ।
द्रौपद्यवस्थया विद्धास्त एव मदनेषुभिः ॥२१॥

पणः कृतो हा द्रुपदेन राज्ञा सुदुष्करोऽयं हरिणेक्षणेयम् ।
सुदुर्लभाऽस्माभिरहो विधात्रा वयं हता केवलमाशयैव ॥२२॥

अलं विलम्बोऽस्त्ववलम्बमानां हस्तेन मालां कमलामलाक्षीम् ।
इमां निरीक्ष्याक्षि कृतार्थयामो मा कोऽपि भेत्सीदिह यन्त्रमत्सीम् ॥

इत्यूचुरन्योन्यममी न मीनध्वजेषुजालैर्विकला नृपालाः ।
न यावदग्रेसहसोदतिष्ठदग्रेभुवां तावदुदग्रवीर्यः ॥२४॥

कपिध्वजो ध्वस्तसमस्तशत्रुरेति ब्रुवन्यन्त्रझषीं भिनद्मि ।
पश्यन्तु सर्वेऽपि धनुर्द्धरास्ते कौतूहलं मेऽवनिनिर्जरस्य ॥२५॥

अथोच्चकैः स्म प्रहसन्ति विप्रा बीभत्सुनिर्भर्त्सनरूढ्हास्ते ।
मा चापलं ब्राह्मण ! याहि भिक्षो ! भैक्षान्नपुष्टोऽसि निकृष्टबुद्धे !

अनेकधानुष्कधुरीणरुद्धे महासदस्यत्र विकत्थसे त्वम् ।
न लज्जसे चात्मनिवेदनाय करोषि धार्ष्ट्यं धनमाप्तकामः ॥२७॥

तीर्थाटकः सत्करुणान्वितेभ्यो दातृभ्य उर्वीश्वरपुङ्गवेभ्यः ।
विडम्बनामेष्यसि वाडव ! त्वमारोपयिष्यन्ति पिशाचतां च ॥२८॥

सर्वेषु विप्रेष्वपि लोकसञ्ज्ञा याहीशवेश्मनि च भोजनाय ।
इति ब्रुवाणान्विगणय्य विप्रान्गाण्डीववन्वा धनुराददे द्राक् ॥२९॥

चापं चक्रुपि चक्रपाणिचरणद्वन्द्वे नमत्कन्धरे
ऽधिज्यं धन्विधरंधरे कुरुवरे क्रोधोद्धुरे फल्गुने ।
इत्यूहं प्रवितेनिरे नरवराः कोऽयं कषायाम्बरो
विप्रप्राग्रहरो गुरुकृतहरः श्रीभार्गवः किंवरः ॥३०॥

पिनाकिधन्वेव धनुर्दधानः समुद्दिधक्षंस्त्रिपुराणि रोषात् ।
सीतां वरिष्यन्निव रामचन्द्रः स चन्द्रमौलेर्धनुराददानः ॥३१॥
यथार्थवादी तत इत्यवादीदर्दीनवाग्विष्णुवदीतनूजः
संधावयन्सर्वकुरूत्तमांस्तान्सुयोधनादीन्वचनं सदःस्थान् ॥३२॥
राजन्! पुरः पश्यसि विमवेषं धनुर्द्धरं दुर्द्धरबाहुवीर्यम् ।
मत्सीं विभित्सन्तममुं विशङ्के धनञ्जयं दुर्जयमन्यवीरैः ॥३३॥
स प्रत्यवोचत्प्रकृताट्टहासः सुयोधनः कौरवकैरवेन्दुः ।
पितामह! त्वन्मनसः प्रमोहप्ररोह एषोऽभिनवः कुतस्त्यः ॥३४॥
पञ्चैव दग्धा किल पाण्डवास्ते लाक्षालये कर्मवशादवश्यम् ।
प्रत्यक्षमस्माभिरपीक्षितानि ज्वालावदग्धानि वपूंषि तेषाम् ॥३५॥
भीष्मो बभाषे पुनरेनमेनःप्रध्वंसिकर्मा नृपतिसुधर्मा ।
इत्थं नृपाकर्णय पाण्डवानां मायोऽशुभं नैव कदाचिदस्ति ॥३६॥
किलावतारात्पुण्यपयस्तव्यवस्तापदां धर्मधुरंधराणाम् ।
किं चात्र पञ्चालनृपेण राधायन्त्रं समारोपितमेतदर्थम् ॥३७॥
पार्थं विना कोऽपि भिनत्ति नैतद्वन्त्री त्रिलोक्यामिति चाशयेन ।
पार्थाय पुत्री खलु दत्तपूर्वा मया कुतश्चिद्यत आगतश्चेत् ॥३८॥
वरिष्यतीमां स महाभुजश्च गाण्डीवधन्वा प्रथितप्रतापः ।
अत्रैव तद्रक्ष्यसि कौरवेन्द्र वर्तिष्यते यत्कदनं रणस्य ॥३९॥
ततस्त्रिलोकीकृतिपूर्तिसंहृतीः स्वयं विधाता वसुदेवनन्दनः ।
जगाद सानन्दमिदं जनार्दनोऽप्यलं प्रलम्बघ्नमघौघघस्मरः ॥
आर्याग्रतः पश्यसि सीरपाणे! धनुःसहायं मम तं सखायम् ।
उपस्थितं भेत्तुमिदं हि यन्त्रं कृतप्रणाममपि दूरतोऽपि ॥४१॥
अयं वरीता सुरराङ्गनामिमां प्रविध्य राधां भुजविक्रमोद्धतः ।
अरीन्निहन्ता समरेऽतिदुस्सहानरं तरिता स्फिरसङ्गरार्णवम् ॥
ततः परं वीररसैकसिन्धुः स सिन्धुराजस्य रणे निहन्ता ।
दधद्धनुश्चैककरे परे च शरं गभीरं गिरमित्यभाणीत् ॥४३॥

भो भो राजन्यसैन्याः शृणुत मम वचश्चापवित्राऽनत्रया-
ऽभ्यासाश्चाभ्यागमेषु प्रबलभुजयुगं ध्वस्तशत्रुप्रतापः ।
नानादिग्भ्यः समेताः सपदि खलु मया विद्धमीक्षध्वमेत-
द्राधायन्त्रं द्विजेनाप्यतिविषमतमं द्रौपदीमप्युदूढाम् ॥४४॥
इति भाषमाणमुरुशौर्यभूषणं पृथुबाहुमायतशिलास्थलोरसम् ।
घनरागपूर्णहृदयेन फल्गुनं निरवर्णयत्सुतरवर्णिनी च तम् ॥४५॥
साश्चर्यं सह मत्सरं सह महोद्धर्षं सकौतूहलं
सावज्ञं प्रकृतोपहासमसकृत्सत्तालिकास्फालनम् ।
भूपालेषु परात्मवर्गमिलितेष्वालोकयत्स्वादरा-
त्कोदण्डे किल संदधे शरमसौ नत्वाऽच्युतं फल्गुनः ॥
य उच्यते कृष्णसखो बलीयान्यश्च त्रिलोकीप्रथितप्रतापः ।
बद्धो मृधे येन पिता मदीयो यस्मै प्रदत्ता जनकेन चाहम् ॥४७॥
एतद्गुणैर्निर्भरतोषितेन मत्स्नेहतो मत्सरमुज्झता च ।
यस्मिन्नुगताहिषु सततेन मया निशा यद्विरहेण नीता ॥४८॥
स्मृद्भवदुःसहपुष्पचापसन्तापदुःखीकृतकोमलाङ्ग्या ।
सोऽयं धनञ्जयदशादिवाली स्वयंवरं मे विनिशम्य जीवन् ॥४९॥
उपागतः किंस्विदिहान्यथा चेत्पगलभतेऽन्यो न हि मत्स्यवेधे ।
अनेकराजन्यसहस्ररुद्धे सुनिश्चलेऽस्मिन्सदसि स्थितेऽपि ॥५०
भृशमनुरागं मम चित्तमस्मिन्विधिर्विधाता किमतः परं च ।
देवानुरूपं मम चेति चित्ते सा चिन्तयन्ती सुदती विरेजे ॥५१॥
अन्तकुलकम् ॥
अथोदच्छिश्चोर्ध्वं धनुरथ दधत्सेषुनतिम-
द्भुजाभ्यां भ्राजिष्णुः स्तिमितनयनैर्जिष्णुरभिनत् ।
तृथै राधायन्त्रं सदसि सकलैर्दृष्टमहिमा
क्ष्माधीशाशाभिर्द्रुपदतनया यां सह रयात् ॥५२॥
अथोत्पातं मत्सी सुरभिसुमनोवृष्टिरभव-
द्विमानस्थैर्देवैः सपदि विहिता चास्य शिरसि ।

तदा च मोद्घुष्यज्जनकरतलास्फालनभवः
प्रणादः संजज्ञे चकिततरवाजीन्द्रनिकरः ॥५३॥
अहह नृपतिपुत्री भिक्षुणाऽऽव्यूढा
कृतमनुचितमेतद्दुर्विदग्धेन धात्रा।
द्रुपदजनपते ! हा कोऽयमाकस्मिकस्ते
मनसि पटुविवादो निर्मितो सन्मिमत्या ॥५४॥
इति जनपदसङ्घोद्घुष्यमाणप्रलापै-
र्विदलितहृदयोऽभूद्द्रौपदीजन्मभूमिः ।
इति च भृशमनिन्द्दुःखितो धार्तराष्ट्रा-
नहह किमु भवद्भिः पाण्डुपुत्राः प्रदग्धाः ॥५५॥
अमितसुकृतवन्तः स्फीतसौजन्यभाजः
समरभुवि जयन्तः प्रौढराजन्यसैन्यम् ।
क्षितिनिति न च निषिद्धा दुर्णयाद्धार्तराष्ट्रा
कृतसुकृतपराभ्यां द्रोण! भीष्म! भवद्भ्याम् ॥५६॥
नियतिविमुखताऽहो ! केयमस्मासु जाता
यदनघगुणपूर्णा पूर्णचन्द्राननाऽसौ ।
अविदितकुलशीलेनामुना भिक्षुकेण
द्रुतमिह परिणीता मत्सुता यन्त्रभेत्रा ॥५७॥
अथाभ्यधाद्दुष्टमतिः स्वनाशं मत्वार्जुनं तं हृदि शङ्कमानः ।
स कौरवेन्द्रो द्रुपदक्षितीश त्वया न देया निजकन्यकेयम् ॥५८॥
अनेकभोगार्हवपुः सुता ते कदन्नभोजी पटखण्डधारी ।
अलं दरिद्रोऽपि च भिक्षुकोऽसाववंशजोऽनास्मृतभूमिशायी ॥५९॥
द्विजन्मवेषं भजते जनानां विधाय हग्बन्धमनेन विक्रमः ।
न चैव यन्त्रं कपटान्वितेन यतस्ततोऽस्मिन्न हि पात्रताऽस्ति ॥
अनेन पाणिग्रहणं न योग्यं गुणान्वितायाः भवतः सुतायाः ।
उच्छिष्टभोजी खलु सारमेयो न पायसं प्स्राति सुधान्नसाग्रम् ॥

तद्य कश्चिच्च वरं विसृज्य प्रयच्छ तस्मै गुणशीलभाजे ।
सुतां निबध्नीततनामिमांश्च पञ्चैव धूर्तान्परिवृत्त्यसैन्यैः ॥६२॥
इत्युच्चकैः संसदि तस्य वाचः श्रुत्वा प्रजज्वाल धनञ्जयः सः ।
उद्बोधयन्तीः पुनरेव लाक्षागृहानलोदाहमहापकारम् ॥६३॥
इत्याह क्रोधरक्तेक्षणोऽसौ साधु ब्रूषे कौरवाधीश्वर ! त्वम् ।
राधायन्त्रं मन्यसे चेन्न विद्धं मायित्वान्नः स्यात्पराणां तत्पुनश्च ॥
कापट्यभाजां भवतां पुरस्का तथ्या कथाऽसावधुना हठेन ।
हराम्यहं च द्रुपदस्य कन्यां वयन्तु मामद्य धनुर्धरास्ते ॥६४॥
अथोदतिष्ठत्सहसा सदस्तः सुयोधनो हस्तगृहीतचापः ।
सभ्रूकुटिश्चेति वदेत्क्रुधान्धो रे रे भटाः ! संप्रहरध्वमस्मिन् ॥६५॥

समक्षुभ्यत्तस्माभृद्विषदतममध्यः प्रथिमभृ-
त्प्रमुद्रञ्चद्वाजिव्रजवहलकल्लोलपटलः ।
पतद्ध्यापोतः प्रचलितगजग्राहगहनः
परिस्फारोदंचच्चमरभरडिण्डीरनिकरः ॥६७॥
परिस्फूर्जत्खड्गस्फुरदुरगसञ्चारविषमः
परिप्रेंखत्सखेटककमठकूर्दातिरटितः ।
प्रतापौर्वज्वालैस्तमितरिपुशौर्योष्णकिरण-
स्ततोऽभाक्षीत्क्षोभं प्रबलबलराजन्यजलधिः ॥६८॥
युग्मम् ॥

युधिष्ठिरः सोऽपि वृकोदरश्च माद्रीसुतौ तावपि चापहस्तौ ।
पार्थं परीत्य स्थितवन्त एव युयुत्सवस्ते गुरुरोपरौद्राः ॥६९॥

रे रे मानान्धदुर्योधनकपटपटो दुष्टदुःशासन त्वं
भीष्मद्रोणौ प्रवीणौ धनुषि गिरिशवत्कर्ण रे रे विकर्ण ।
अश्वत्थामन्द्विजन्मन् समरभुवि करे रे निधध्वं धनूंषि
द्रागन्ये ये च सैन्ये द्रुपदनृपसुतामाहराम्येष शौर्यात् ॥

इत्याभाष्य भुजङ्गपुङ्गवबृहद्बाहुः पृथानन्दनो
भीमं हनाद् महाभुजं त्वमपि भो दुर्वारवीर्यप्रभो ।

किर्मीरान्तकरक्षराजतनयां यावद् द्विषः शात्रवं
दुर्वृत्तान्निशितैः शरैः क्षतवपुश्च्योतत्प्रभूतासृजः ॥७१॥ युग्मम्
इत्युक्तस्तेन पार्थेन भीमसेनो महाबलः ।
विद्राव्य रक्षकान् क्षिप्रं बहून् बाहुयुगायुधः ॥७२॥
जग्राह द्रौपदीं दोर्भ्यां सोत्कम्पां कदलीमिव ।
पातोद्धृतां वदन्नित्थं मा भैषीः कमलेक्षणे! ॥७३॥
निर्भया भव भीरु! त्वं पश्य मेऽनुजविक्रमम् ।
धर्मेण यमलाभ्यां च युक्तस्तस्थावसाध्वसः ॥७४॥

श्रीमद्युग्मजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमालवंशोन्नतेः
श्रीमद्वाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।
काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्ये कृतौ सद्गुणे
माधुर्ये पृथुकाव्यमण्डन इते सर्गोऽभवद्द्वादशः ॥७५॥

(१३)

अथ क्रुद्धः पार्थः शितशरशतैः सैन्यमभिन-
द्धनुर्मुक्तैर्विष्वक्सपदि विदधच्छिन्नककुभः ।
रुजन्द्री राजन्यान्हयगजघटाधोरणभटा-
नसृग्धारापातस्नपितवपुषः क्रन्दनयुषः ॥ १ ॥
उच्चैश्चारुविचित्रचापरुचिमत्पर्णैः प्रवर्षाकृतो-
गर्जाडम्बरवद्घनाघनघनासारैः सुराधीश्वरान् ।
पार्थोऽशिक्षित किंतु कार्मुकमहाविद्यां स्वहेतोरसौ
बाणैः सम्पूपुरदुरुतरैराशाम्बराभ्यन्तरम् ॥२॥
विद्राणा हरिणा इवाप्यशरणा विद्वेषणानां गणाः
केचिद्धीरव एव फेरव इवान्येऽद्रीननुपादुद्रुवन् ।
भूदाहा इव सैनिकाः कुरुपतेर्युद्धं परं चक्रिरे
संभूयैव धनञ्जये शरचयं क्रोधोद्धुते वर्षति ॥३॥

उड्डीनः शकुनिर्यथैव शकुनिः कर्णोऽपि गोकर्णव-
त्तूर्णं व्यद्रवदद्रिगह्वरमगाच्छल्योऽपि शल्योपमः ।
सुत्येवूः शल्कोरिवाशु विजहौ दुर्योधनो योधनं
कर्तुं नालमपद्रवद्भुजभृतां दुःशासनः शासनम् ॥४॥

आसीद्बाणमयं नभो भटशिरःश्रेणीमयं भूतलं
त्रैलोक्यं च यशोमयं स भवत्पार्थे धनुर्बिभ्रति ।
स्फीतास्त्रैः स्थगिता भुवः क्षितिभुजां युद्धाजिरभ्राजिनां
तन्नारीनयनोत्पलान्युदभवन्नश्रुप्रवाहोजसि ॥५॥

कुम्भोद्भूता मयेयं रुचिरतरतनुर्बाणनिर्भिद्यमाना-
यन्त्रेणाशु क्षताशाः कथमिव हिरणाद्भूभुजो यन्तु वेगम् ।
कारुण्याद्रीति पार्थस्त्वरितमृगदृशां पाणिपङ्केरुहाणि
प्रोद्भूष्यल्लोमवाग्व्यनिभृति समरेऽजिग्रहद्धीरयानि ॥

क्रुध्यद्धनञ्जयधनुष्प्रपतन्निशात-
बाणावलिक्षततनुःक्षरदस्रधाराः ।
युद्धाजिरे शुशुभिरे वरवारणास्ते
शैला इवात्तकरधातुभवद्धरौघाः ॥७॥

ये पार्थबाणाः प्रथमं निपेतुः सैन्ये कुरूणामधिपस्य तस्य ।
स्वर्दुर्णयात्तद्गृहमेष्यतस्ते यमस्य दूताः किल संबभूवुः ॥८॥
क्रुद्धपार्थधनुषो विनिस्सरत्तीक्ष्णमार्गणगणेन खण्डिताः ।
केतवोऽरुगरुवेऽपतत्क्षितावुक्कयासममनिष्टशंसिनः ॥९॥

चलितरथतरीकामद्द्विपद्वीपभूमि-
स्त्रुटितनृपतिमूर्द्धाम्भोजखण्डा बभासे ।
स्फुरितचमरफेना प्रोल्लसद्वर्मकर्मा
रणरुधिरधुनीद्राक्तं पतत्यत्ररौद्रा ॥१०॥
अथाब्रवीत्कर्णमसौ विवर्णवक्त्रः कुरूणां पतिरेवमेषः ।
सखे ! विजानासि कृतं सगोप्यं कर्मेदमस्माभिरतीवघोरम् ॥११॥

दत्पाण्डवेष्वाजिवसंयुतेषु लाक्षागृहप्लोषणलक्षणं च ।
जीवन्ति दैवस्य वशात्तदत्र यतिष्यामहे चेत्सह पाण्डुपुत्रैः ॥१३॥
निन्दां करिष्यत्ययमेव लोकोऽस्माकं च तत्कर्मविधायकानः ।
वक्तेत्यतः साधु च साधयामः स्थण्डिलं तत्रचलन्तु चम्वः ॥

इत्युक्त्वा गतवति राज्ञि कौरवाणा-
मन्विते बलजलराशिना स्वदेशम् ।
अन्यस्मिन्नपि निखिलवर्नाशवृन्दे
लक्ष्मीशोऽस्थित किल पाण्डुनन्दनानाम् ॥१४॥

अथान्तं स्वचरणपद्मचिन्तकानां
साधूनां सुकृतविलासिमानसानाम् ।
उत्कण्ठामपि दधतां तदा च लोके
कारुण्याम्बुधिरिह भूर्यनुग्रहाय ॥१५॥

पार्थः पराक्रमनिधिः पुनराजगाम
धाम स्वभुद्धतबलानि विजित्य वेगात् ।
विद्विषिणां प्रचुरपौरनिरीक्ष्यमाणः
समानृकः सह तया द्रुपदस्य पुत्र्या ॥१६॥

पश्यन्मुहुर्मुहुरसौ मुखमिन्दुमुख्याः
पार्थः किमेष किमुवाऽवनिदेव एव ।
इत्युल्लसद्बहुविषादसमाकुलत्वा-
न्नातिप्रसादमरविन्ददलेक्षणायाः ॥१७॥ युग्मम् ॥

उद्यत्प्रहर्षबहुलाः किल पाण्डवास्ते
कौलालनालयमलङ्कृतवन्त एव ।
मध्येगृहं स्थितिमतीं जननीं बहिष्ठाः
प्रपच्छुरित्थमनघां किमपीह मातः ॥१८॥
वस्त्वाहृतं किमपि किं करवाम शीघ्रं
श्रुत्वैतदीयवचनानि पतिव्रताऽथ ।

संभुज्य तां मनु विभज्य सुताः किलैत-
न्सत्यामभापततमामिति भारती सा ॥१९॥
दृष्ट्वा च तां कमलपत्रविशालनेत्रां
शालीनतामभजताऽतिविलज्जमाना ।
हा धिङ्मया किमिदमुक्तमिति प्रवृद्धचिन्ता-
ऽभवन्न हि वचो मम चान्यथा स्यात् ॥२०॥
श्वश्रूं ववन्दततमां विनयान्विता सा
पञ्चालराजतनयाऽभिहिताऽर्जुनेन ।
वीरप्रसूर्भव कुलाभरणं स्नुषे ! त्वं
जातोऽसि नो निलयलक्ष्मि सुलक्षणाढ्ये ॥२१॥
इत्थं वधूं समभिनन्द्य निवेश्य चाङ्के
पप्रच्छ पाण्डुगृहिणी तनयाननैवम् ।
हे धर्मनन्दन वृकोदर सव्यसाचि-
न्माद्रीसुतौ कथयताऽत्र कथं कुतस्त्या ॥२२॥
आसादितेयमचिराद्रुचिराचिरिंटी
युष्माभिरिन्दुवदना नयनाभिरामा ।
धर्मोऽभ्यधादिति वचोऽम्ब ! विभिद्य राधा-
यन्त्रं विजित्य युधि दुर्धरराजचक्रम् ॥२३॥
आनीयतेयममुना बलिनाऽर्जुनेन
पञ्चालराजतनया कमलालया श्रीः ।
माता निशम्य गिरमस्य गुरुप्रहर्षा
साऽभूत्प्रसन्नवदना द्रुपदात्मजा च ॥२४॥
अभ्याजगाम भगवान्बलभद्रयुक्तो
धर्मं दिदृक्षुरथ मन्मथजन्मभूमिः ।
स द्रौपदीं जननि निःस्वनमसौ स धृष्ट-
द्युम्नश्चरैश्च विनिवेदितपार्थशौर्यैः ॥२५॥

लक्ष्मीपतिं तमभियातमुदीक्ष्य पाण्डोः
पुत्राः पवित्रचरितास्तमधुः महर्षम् ।
योऽप्रश्चकार भुजविक्रमवन्नरेन्द्र-
निर्माय लब्धललनोत्थमहाममोद्रम् ॥२६॥

राजासनात्सनदतिष्ठदसावजात-
शत्रुः प्रहर्षबहलो बलमालिलिङ्ग ।
तेनाभिवन्दितपदः प्रथमं ततोऽजं
तं सस्वजे स्वजननिर्भरसौहृदं सः ॥२७॥

तीर्थावलिभ्रमणभूरि परिश्रमं स
मोज्झांचकार मुरजित्परिरम्भसौख्यात् ।
नामग्रहणेन यस्य दलन्ति तापाः
पुंसां पुनः किमु तदीयतनूपगूढम् ॥२८॥

तालध्वजं स च कपिध्वज एव ताव-
दालिङ्ग्य निर्भररसं स्वररोरसं च ।
नत्वा विलोचनगलज्जलबिन्दुजालैः
पर्यालिलिङ्ग कमलापतिमात्तसख्यम् ॥२९॥

इत्थदशामुपगताः समुपेक्षिताः किं
कृष्ण त्वया स्वचरणप्रणया वयं स्म ।
रात्रौ दिवा च भवने पथि भोजने च
रन्योत्सवेऽपि हि भवन्तमनुस्मरामः ॥३०॥

सप्रेमनिर्भरमजः परिरभ्य भीमं
रामोऽपि मद्रतनयात्तनयौ नमन्तौ ।
पञ्चालराजमपि तैस्तनयं तदीयं
पाण्डोः सुतैश्च सह योजयतः स्म तौ च ॥३१॥

अन्योऽन्यमेव च यथार्हमिमौ महान्त-
स्ते संप्रणेमुरनघामथ तां पृथां च ।

अभ्यासता प्रतिमहे मम ह्यासनानि
मोद्दामसन्नदधुर्नधुजियजश्च ॥३२॥

कृष्णोऽभ्यधत्त स विहस्य वचस्तमित्थं
भीमाग्रजं नरपते ननु पश्य पार्थः ।
मामिच्छुमेव सततं भवतां शिवानि
ध्वंसयन्तमहितान्धृतसौहृदं च ॥३३॥

दुःखार्दितो भृशमुपाल्भते सखा मे
धर्मस्ततोऽभ्यधित स महसन्वचश्च ।
सत्यं प्रवच्मि भगवन् ! भवतः कृपातो
वर्त्तामहे ह्युपरि सर्वमहीभृतां च ॥३४॥

हंसि त्वमेव सकलानहितव्रजान्नः
किं चाम्बयेति वचनं ह्यविचारयन्त्या ।
प्रोक्तं च सत्यवचसा प्रविभज्य पुत्रा
वस्तूपभुङ्क्त खलु यत्परिलब्धमत्र ॥३५॥

सर्वैर्भवद्भिरनवेक्ष्य वधूमिमां च
तद्ब्रूहि धर्ममिह धर्मविदां वरेण्य !
कृष्णोऽभ्यभाषततरां निखिलागमाली-
निष्पादकः सकलविद्वचनं विचार्य ॥३६॥

राजन्ब्रवीमि मनसा प्रविमृश्य धर्मं
पञ्चैव पङ्कजदृशः पतयो भवन्तः ।
अस्या भवन्तु सुतरां पतिदेवताया
वर्तध्वमुज्झितविरोधमहो मिथश्च ॥३७॥

भूतं भवच्च किल भावि च वेद्मि सर्वं
यस्मात्ततो वचसि मे न विचारणीयम् ।
एवं निशम्य वचनं श्रुतिगीतकीर्त्तेः
कृष्णस्य पाण्डुतनया ह्यभिलेषुरेनाम् ॥३८॥

अथ प्रमदनिर्भरो द्रुपदभूपतिः पाण्डवा-
न्प्रवेश्य निजमन्दिरं रुचिरतोरणोद्भासुरम् ।
अजिग्रहदसौ यथाविधि करं सुतायाः सुधीः
पुरोहितसुशिक्षितो जनितमञ्जुवाद्यध्वनि ॥३९॥

अदत्त स च कङ्कटो द्विरदवाजिरत्नोच्चयं
कठोरवरपीवरस्तनभरा भुजिष्या अपि ।
युधिष्ठिरवृकोदरार्जुनयमेभ्य एभ्योऽधिकं
ततश्च्युतमथार्चितसह बलेन सार्द्धं नृपैः ॥४०॥

श्रीकुन्तिभोजदुहितुः स्वसुतामथाङ्के
धृत्वा सगद्गदगलो वहलाश्रुवर्षी ।
एषाऽस्मदीयकुलजीवितमम्ब ! वत्सा
पाल्या त्वया सकृपयेत्यवदन्नरेन्द्रः ॥४१॥

अथ सुललितलास्यं लासिकानां सदःस्थः
सह भरतभवैस्तैस्तेन चाप्यच्युतेन
द्रुपदनरवरोऽसौ प्रेक्षमाणश्च तासां
कनकमणिविभूषा क्षौमवृन्दं विलेभे ॥४२॥

स्याशिश्रगद्भूरिवसुद्विजेभ्यः सत्याशिषश्च प्रमदद्भ्य एषः ।
संस्तूयमानो बहुवन्दिवृन्दैर्धर्मो बभौ लब्धधनैः सभायाम् ॥४३॥

तैः पञ्चभिर्भर्तृभिरायताक्षी सा याज्ञसेनी सुतरां विरेजे ।
बुद्धीन्द्रियैर्वर्ष्मणि विस्फुरद्भिः समन्विता कुण्डलिनीव शक्तिः

बहलप्रहर्षमथनद्भ्रौ पुरं
विलसद्विचित्रधनचीनभूषणम् ।
मधुरान्नपानजनितोरुतर्पणं
द्रुपदप्रमोदसधिगम्य सर्वतः ॥४५॥

द्रुपदात्मजामुखप्रमी मुहुर्मुहु-
र्विलसद्विलोलनयनाञ्चलं नृपाः ।

परिपाटलैष्टपुटमिन्दुसुन्दरं
परिपीय तृप्तिमभजन्न भूपसीम् ॥ ४६॥
पञ्चेव पञ्चेषुशरा बभूवुस्ते
सार्थकः पञ्चसु पाण्डवेषु ।
रागान्वितेषु द्रुपदात्मजायां
विलासवत्यां स्मरराजधान्याम् ॥४७॥
पञ्चालराजेन च पाण्डवैश्च लक्ष्मीपतिर्निर्भरमर्चितः सन् ।
प्रसन्नरूपो वच इत्यवोचद्वरं वृणीध्वं नरदेवदेवाः ॥४८॥
ततोऽञ्जलीन्मौलिषु धारयन्तः स्फारं स्तुवन्तः कलितावतारम् ।
तं सन्नमन्तो वसुदेवसूनुं ययाचिरे भूपतयस्त एवम् ॥४९॥
पर्जन्यः कामवर्षी प्रभवतु भगवन्भूतले भूयसीयं
भूयाल्लक्ष्मीर्विपाश्चिन्निवहभवनगा भक्तिरद्वैतवादा ।
त्वय्येवास्माकमस्तु त्वदीयचरणाम्भोजभृङ्गायमाणे
माभूद्भीतिः कृतान्ताद्विरुजि तनुयुजि श्रीपते ! त्वत्प्रसादात्
एवं स्तादित्युदीर्य त्वरितमथ हरिर्द्वारकां स प्रतस्थे
कृष्णेनादिष्टपूर्वा कथितनिजविपद्व्रातवृत्तान्तसङ्घाः ।
पाञ्चालाधीश्वरेण प्रमुदितमनसाऽन्वीयमानाः प्रहर्षाः
पाण्डोः पुत्राः सभार्या नगरमभिययुर्निर्भया हस्तिनाख्यम् ॥
महाजिनं वृषाधीशं वीतरागं जितस्मरम् ।
सदाशुभसितं वन्दे सर्वदैवतमिश्वरम् ॥५२॥
अस्त्येतन्मण्डपाख्यं प्रथितमरिचमूदुर्ग्रहं दुर्गमुच्चै-
र्यस्मिन्नालमसाहिर्निवसति बलवान्दुःसहः पार्थिवानाम् ।
यच्छौर्यैरमन्दो प्रबलधरणिभृत्सैन्यवन्याभिपाती
शत्रुस्त्रीबाष्पवृष्ट्याऽप्यधिकतरमहो दीप्यते सिच्यमानः ॥५३॥
श्रीमज्झंझणनन्दना हि षडिमे श्री चाहडो बाहडः
स्तुत्यो देहडसंज्ञकश्च गुणवान्पद्मस्स आल्हादयः ।

लक्ष्मीवानपि पाहुराज इति यो जैनेन्द्रधर्माश्रितः
कोलाभक्षनृपात्तलोकनिवहांस्तेऽमोचयन्धार्मिकाः ॥५४॥
श्रीमद्वाहडनन्दनः समधरोऽभूद्भाग्यवान्सद्गुणो-
स्त्येतस्यावरजो रजोविरहितो भूमण्डनं मण्डनः ।
श्रीमान्सोनगिरान्वयः खरतरः श्रीमालवंशोद्भवः
सोऽकार्षीत्किलकाव्यमण्डनमिदं विद्वत्कवीन्द्रप्रियः ॥५५॥
श्रीमद्धन्यजिनेन्द्रनिर्भरनतेः श्रीमालवंशोन्नतेः
श्रीमद्वाहडनन्दनस्य दधतः श्रीमण्डनाख्यां कवेः ।
काव्ये कौरवपाण्डवोदयकथारम्ये कृतौ सद्गुणे
माधुर्ये पृथुकाव्यमण्डन इते सर्गः परो द्वादशात् ॥५६॥

ग्रंथ संख्या श्लोक १२५० लखितं संवत् १५०४ वर्षे शाके १३६९ प्रवर्त्तमाने षष्ट्यब्दमध्ये श्रीमुखनाम्नि संवत्सरे दक्षिणायने वर्षाऋतौ भाद्रशुदि ५ पञ्चम्यां तिथौ बुधदिने पुस्तकमलेखि ।

ॐ अर्हम्

श्रीहेमचन्द्राचार्यग्रन्थावली.

श्रीशृङ्गारमण्डनम्

मण्डनग्रन्थाङ्कः ६

जीयाज्जगत्यत्र जडानुपेतः स कोऽपि शृङ्गाररसाम्बुराशिः ।
आकण्ठमाचामति नीलकण्ठो यद्गाहने गौरिधरामृतानि ॥१॥
जानन्ति यस्यास्यसरोजराजौ वेदान्तवादं मकरन्दसाक्षाः ।
स किङ्करोऽकारि कुरङ्गदृष्टैर्येनाप्यनङ्गो जयतात् तावत् ॥२॥
जगन्ति जेतुश्च जयन्त्यमोघमस्त्रं स्त्रियः स्त्रीकृतशूलपाणेः ।
अर्द्धेन शृङ्गाररसप्रणीतब्रह्मैकतानोपमितेः स्मरस्य ॥३॥
कवयो नवयोजनाविदः कति सन्तीह च भूतलेऽखिले ।
रसिकोरसि कोऽपि कोविदः कुरुते चारुचमत्कृतिं कृती ॥४॥
विलासहासेक्षणभूषणानि क्रीडापरीरम्भणशापणानि ।
तान्येव तासामसितभ्रुवां किं न स्युर्नवीनानि गिरा कवीनाम् ॥
सदारम्भासमानश्रीरालिङ्ग्या श्रीफलस्तनी ।
यतो रम्भापरीरम्भाः संभाव्यन्ते मुदे दिवि ॥६॥
सारङ्गनयनासारं संसारं के न जानन्ति ।
यत्सेवयाऽधिगम्येत ब्रह्मानन्दाद्वयोदयम् ॥७॥
विश्वं यस्य वशंवदं त्रिभुवनोत्संसर्पिदर्पोन्नतेः
कन्दर्पस्य विलोललोचनचलप्रान्तप्रवृत्तिः स्मरः ।
यस्याः सोऽपि कलाविलासविततेस्तस्याः कटाक्षच्छटा-
विक्षेपक्षमवक्षसं विजयिनं जाने पुमांसं परम् ॥८॥
....भ्रूभङ्ग पुनः ।
....
अस्याः कोऽप्ययमित्ययेवेत्य तदहो धन्या वयं नाकिनां
सङ्कल्पो न मृषा भवेच्च बलवान्नोपेक्षते स्वं प्रभुः ॥९॥

सदादर्शो दृश्यो युवजनमुखाम्भोरुहकुलं
सहासं संतन्वन्नलमखिलदोषात्ययरुचिः ।
समुद्वेलानन्दाम्बुधिमधि परिप्लावितजग-
न्नवीनस्तन्वङ्ग्या विशदवदनेन्दुर्विजयते ॥१०॥

सुमुखीमुखवारिजन्मना स्मितभाजा युवलोचनालिनः ।
यदहो बहुशो बबन्धिरे तदिहान्धकरणं स्मरव्रतम् ॥११॥

स्मरमोहमयीममी तमीं तमसस्तोममुचा रुचा कचाः ।
रचयन्त्यतिविस्तरं दिनं वदनेन्दुद्युतयो मृगीदृशः ॥१२॥

हरिणीसदृशा दृशाच्छवपि नीत्वा विपिने निवेशिता ।
तपतस्तपनस्य तेन सा सलिलानीप्सति नाम धामनि ॥१३॥

अनिमिषैः सनिमेषैरपि लोचनैर्मृगदृशामिह यः परिपीयते ।
तममृतं सुकृतैः प्रहितो भृतं कथयतामसृतं तदपाकृतम् ॥१४॥

जानन्तु यदि जानन्ति देवा एवान्तरं द्वयोः ।
प्रेयसीभिः प्रियालापात्पीयूषं न पुनः पृथक् ॥१५॥

सच्छायः सुरसाल एष सुदतीलोको भुजावल्लरी
लोलश्रीरधरप्रवालललितः पत्रावलीलीलया ।
शालीसद्द्विजराजिराजिततरः पीनस्तनश्रीफलः
शश्वद्यस्य वशंवदोऽस्ति सुरतेऽन्याकाङ्क्षते तेन किम् ॥१५॥

रतिरतिपत्योः क्रीडाकनकगिरी कामिनिकुचद्वन्द्वम् ।
यौवनविधिना विहिताविह मेवं पश्यतोऽग्रतः किं स्यात् ॥१७॥

तीर्थं मन्मथदैवतं शुचिरसस्रोतस्विनी संनमः
न्नाभ्यावर्त्तवती घनोन्नतकुचोपासीनचक्रद्वया ।
लावण्यत्रिवलीतरङ्गविलसद्रोमावलीशैवला
बालाऽऽविष्कुरुते दृगञ्चलचलन्मीना नदी नाकरम् ॥१८॥

इदमुरुयुगलजनने कदलीकरणं कृता न केनापि ।
यदकदलीकरणं स्मरतप्तानामत्र दृश्यते सुदृशि ! ॥१९॥

दृष्ट्वा रम्भामेनयो रम्भास्तम्भान्वितेति नो चलति ।
वरमिति संभाव्येते रम्भास्तम्भौ मृगीदृशामूरू ॥२०॥
हंसो मानसवासी यत्पदगतिमेतुमीहते सततम् ।
सुगतितामपहायोपेक्षन्तेऽक्षाणि न क्षणं दक्षैः ॥२१॥
तुलाननलिनास्यायाया ललनायाः प्रभुर्भवेत् ।
तुलाकोटियुगं यस्याः समुपास्ते पदद्वयम् ॥२२॥
मनोभुवाद्वैतविवादवच्चिरं वितन्वतोर्नूपुरयोस्तव स्वनम् ।
निजेन नादेन ददाति विभ्रमं न मेखला भाति मृगाक्षि ! मे खला ॥
कम्बुकण्ठि ! तव कण्ठकन्दले चोरयत्ययि ! चिरं मनो मम ।
बाहुबन्धनमिदं मया कृतं नीयतां निबिडतामपि त्वया ॥२४॥
कोटिरोच्छिखरान्नदीपि हरित्सञ्चारिणी दीपिका
शङ्के शंबरसूदनस्य भवती रागान्धकारेऽध्वनि ।
कामं कामिनि यामिनीपतिमुखीं पाणौ गृहीत्वा हीतमतो
मुञ्चामि क्षणमेणशावनयने नत्वां जितस्ते रुच ॥२५॥
मन्ये वाचां तव विशदतालब्धये हारयष्टिः
स्वर्गङ्गा तत्समुदयपदं कण्ठदेशं परीत्य ।
त्वत्पीनोच्चैः कुचभृगुशिखारूढमात्रा पतन्ती
मुक्ता भासा स्थगितजगता याति सारूप्यमासाम् ॥२६॥
सम्मोहयन्ती वशमानयन्ती मनो मदीयं च चिरं हरन्ती ।
नानाभिचाकस्यापि किं सोदरः ॥३१॥
प्रियमप्रियकारणं प्रिये ! यदि जानासि ततः कुतो न माम् ।
भुजपञ्जरसङ्कटे कृतं तुदती दन्तनखैः प्रसीदसि ॥३२॥
हृदि न कर्कशता किल चण्डि ! ते किमुचिता सुतरामपि सम्प्रति ।
कठिनता सततं यदुदीतयो स्वगता स्तनयोर्हृदयेन मे ॥३३॥
यत्ते वक्षसि चण्डि ! पण्डिततया कुर्वे नखाङ्कानहं
यच्च त्वन्मधुराधरामृतरसानां

....

.... ॥३४॥

....

सदयनं भवत्याविवोढुं यदहममरेशोऽस्मि चतुरे ! ॥३५॥
इति नये करुणामरुणानने ! चरणयोररुणं तव यावकम् ।
उदयशैलतटेषु शनैः शनैररुणसारथिरेति तथा कुरु ॥३६॥

कान्तस्तेऽयमुपस्थितः सुनयने ! सत्यं सुखान्तोऽद्य मे
युक्तस्ते पतितापहार इह किं तादृग्न याति स्वयम् ।
यायान्माधव एष ते शुचिपदं ग्रीष्मे वसन्तः कुतो
यदेवं सखि ! यां तदन्तरपथे मुग्धेव यातास्म्यहम् ॥३७॥

यस्मिन्पुरः प्रणयिनि प्रणते नताङ्गि !
किं साहसं वहसि दुर्वहभारभारात् ।
....
.... ॥३८॥

प्रसादितायाः प्रणयेन चाटु पटीयसालिङ्गनमिष्टमेव ।
स्वयंग्रहाश्लेषसुखानि तस्याः कस्याप्यवश्यं स्वरिहानयन्ति ॥३९॥

पिकेन कामाह्वयमादिशन्ती द्विजेन गीतोपनिषेविनासा ।
वियोगिता रागभृतेषु हृत्सु[सु]हृदाभिदानीं कुरुते श्रुतिस्था ॥
चन्दनोपचितसौरभः शुभ्रः शीतलो जलधिकेलिभिः शनैः ।
दक्षिणः क्षणमुपैतु मे मुदे वल्लभः सखि ! न नेति मारुतः ॥४१॥
पूर्णः कलाकलापेन यापयंस्तापसम्पदम् ।
तनोतु नयनानन्दं कान्तः किं सखि ! नो शशी ॥४२॥

रसालकुसुमामोदा वासिताशां वरे मधौ ।
आलिङ्गामि निमग्नास्मि वरमानन्दवारिधौ ॥४३॥

यैरेव शम्बररिपोरपिरोपपुरै-
र्गौरीगिरीशयुगलं गतमेकभावम् ।

तैः पञ्चता विरहिणं मधुना मधौ तु
जीयादयं जगति पञ्चशरप्रपञ्चः ॥४४॥
चन्दनानां च सर्पाणां गुणौ मलयमारुते ।
पतियुक्ता वियुक्ताश्च विभज्यादद्तेऽङ्गनाः ॥४५॥
वदनाऽऽमोदविनिर्जितमधुविभवा कापि कामिनी विरहे ।
भ्रमरगुणं निजचापं कर्षति कामे जिजीव निःश्वासैः ॥४६॥
निजाय पित्रे मनसे ममत्मभूः सतीव्रतापायभयं ददासि किम्!
अनङ्ग किं ते कुसुमाशुगाद्भयं सतीव्रतापाय्यभयं महन्न चेत् ॥
मलमारुतजं भयमालिमेन भवती भवति प्रतिकुर्वती ।
व्रज बहिर्यदि नो कुरुषे किमप्युचितमेव भुजङ्गमुपानय ॥४८॥
कज्जलं नयनयोर्गलज्जलं स्वद्वारहरदङ्गलेपनम् ।
तत्र मामपि नियुज्य वसखो व्यत्ययं किमकृथा वृथा विटे ॥४९॥
स्मरशरकुसुमोघद्रेणुधारान्धकारे
पथिक पथि कथं ते यानमानन्दकन्दाः ।
विरहविधुरचिन्ता चिन्तयन्ती भवन्तं
कृतदयशयने मा नूनमेकाकिनी भूत् ॥५०॥
नानाविनोदकुशलाः परितोऽपि सख्यो
दीर्घं दिनं गमयितुं प्रभवन्ति मुग्धे ।
रात्रौ तु बन्धुजनवागमृतेन सिक्ता
का नाम काममुपयाति सुखं न निद्राम् ॥५१॥
एकाकिनी विरचिता विधिना य दोषा
कुर्वन्ति तद्वधिकृतं वितथं न सख्यः ।
तस्यास्तु बान्धवजनस्य कुतो दया स्या-
दिष्टो जनस्त्वमिव निर्दयतामुपैति ॥५२॥
दिष्ट्या स्वयं शुचममुंचदशोक एकः
पुष्पाणि पश्यत विटे वदनीति काचित् ।

मध्ये सखी सभनये किमिदं वदन्ती
कर्णे निनाय पुरतश्च पदं व्युदास ।।५३।।
अद्यापि नो कुरुवकः कुरुते विकाश-
माशङ्क्यतेऽत्र समये तरवोऽप्यसत्याः ।
तन्नानृतं कुरुवक वृतमङ्कृतं चे-
त्पश्याधुना किलत्र किं तत्र दर्शनं न ।।५४।।
मतिनिधिर्मत्वतो दयितो मयाऽनुमगृहे न पदैस्थिरतन्निति ।
यदि मयि स्मरसि स्मरवैरितां तदव मित्र कलत्रधियापि माम्
यस्ते श्रियं तनुरुचाहरति स्म मार
तत्प्रेयसी यदहमित्यपहंसि चेन्नाम् ।
पादावधि प्रणमिते पि मायप्रत-
स्मिन्कर्णोत्पलेन निहितेन हितेहितं किम् ।।५६।।
आस्ते भालतले ललामरचना नेन्दोः कलां कामये
हारो वक्षसि नोज्ज्वलश्च भुजगः पाण्डुत्वमङ्गेषु च ।
पश्यैतद्विरहोद्भवं नभसि तं कण्ठे च कस्तूरिका
तन्नैतद्गरलं तदुग्रमतिदः कस्मात्स्महर्त्ता मयि ।।५७।।
भवति भवति भूयः पुष्पबाणैः प्रयासो
मदन मदनपायं त्वन्मनो नोत्सहेत ।
अशनिनशनिपाणे याहि यावस्त्व यन्मे
हृदयमदयशश्वत्कर्कशं शैलतोऽपि ।।५८।।
अत्रिलोचनभवस्त्रिनेत्रभूः कीर्तितोऽपि विबुधो जडात्मकः ।
तद्विदेष सखि शीतदीधितिर्निर्दहन्निह न मां विरुध्यते ।।५९।।
कन्दर्पदर्पपरिमुक्तशिलीमुखाली-
व्यालीढया वनितया स्वमीशन् ।
श्रीनन्दने मधुसुधाकरचन्दनेषु
किं नाम वामवचनं परिचीय तेन ।।६०।।

सान्ति शंसालि शंसेति विधुन्तुद विधुन्तुद ।
अहिते निहितेऽमुष्मिन्मुखिनः सखि नात्र के ॥६१॥

अशोकशाली सखि ते माधवोऽस्तु मुदे दृशोः ।
स वेद शोकतानेति न ते शापाद्भयं मम ॥६२॥

कान्तारथितमाचक्षे वसन्तं सर्वतोऽपि तम् ।
अन्यकान्तोपभोगं तत्कृतमाच्छ सखीह किम् ॥६३॥

यः कामः किल पञ्चकौसुमशरस्तस्याप्यमी साम्प्रतम्
नाराचा निशितास्तुदन्ति सविषा यन्मां परार्द्धाधिकाः ।
वामो दक्षिणमारुतो मलयजो लेपोऽग्निरेतद्धिरा
विश्वामित्रमयेऽपि कं द्विजमिदं कर्तारमालिस्तु हि ॥६४॥

विरहो दधाति तेऽखिलं तदिदं किं पतति प्रकुप्यसि ।
न निरागसि किं कदते पतनं चापि विरूप्यता ताप्यते ॥६५॥

पत्रं पति नय ममालिगिरेति वा मे
धाता न मामिति निहन्ति भवद्वियोगे ।
त्वां प्राणनाथमनिशं हृदि भावयन्ती
प्राणप्रयाणसमयेऽपि भवद्ववामि ॥६६॥

प्राणैर्विना नो वरिवर्त्ति देहः प्राणा विना त्वां क्षणप्रक्षमा मे ।
त्वं च प्रवत्स्यन्नसि जीवितेश ! माभूदमीषां खलु सार्थभङ्गः ॥

न जीवितायां मयि ते वियोगे कान्तापराधो भवता विभाव्यः ।
प्राणाधिकास्त्वं हृदयं न मे यद्यपि क्षणं मुञ्चसि किं करोमि ॥

निद्रा महाकैतविनी यतो मां मदेककुःखाश्च सखीर्विहाय ।
पतिं प्रवासे भजते तनय कान्तः कुतो जाग्रदुपेक्षते माम् ॥६९॥

यन्नया क्षणमुपेतनिद्रया मातरद्य सखि ! ते श्रुतं सुखात् ।
त्वं पराङ्मुखमेत्य याचिता देहि देहि तदहो तदेव मे ॥७०॥

वामो मुहुर्मुहुरयं स्फुरणच्छलेन
किं भाषते विद्युरे ! मे कथय त्वमूरुः ।

संवाहनानि पतिपाणिसरोरुहस्य
नूनं नखाङ्कनभयेन बुभूषुरत्र ॥७१॥
नैवेद्यस्य सनोतिभेतिविरहव्याधेः स धन्वन्तरिः
कान्तः कान्ततनुर्ननु प्रणयिना प्राणाः स एवं संगताः ।
तस्यास्ये मम चन्द्रमस्यपि मनः प्रागेव लीनं पुन-
र्याचे तद्विरहानलं दहतु मे देहं स नान्योऽनलः ॥७२॥

मृनामृते तं निजरूपसम्पाद्गितानसर्वस्त्रमिमां प्रमाय ।
संभोजयाम सजयेन धाता जयेन भीतः स्वयशोविनाशात् ॥७३॥
वियोगिनी प्रच्युतपत्रराजी तापाकुला जीवितमुच्यमाना ।
घनाघनेनेव वनस्थली सा निर्वापिता वल्लभसङ्गमेन ॥७४॥

तावद्दाःखमहाभराद्भिदुरे स्मृत्वायसा निर्मिते
दम्पत्योरुरसी वियोगदहने क्षिप्त्वा पुरा वेधसा ।
निश्वासश्वसनैश्चिरायधमता जानामि यत्तापिते
सद्यस्तत्र तदेकतां गमयितुं गाढे परीरम्भणे ॥७५॥

पत्युः परीरम्भणसम्भवोऽस्या न स्यागिरां गोचर एष हर्षः ।
भूलेऽन्तरे सत्यपि रोमराजीमुद्धर्षयेऽन्यो बहिराविरास्ते ॥७६॥
अनङ्गतप्तं मिलदङ्गसर्वमालिङ्गि या दयितेन चेतः ।
तन्मानसे मग्नमतोयमस्यां न स्तम्भभावसमुदे तु कस्मात् ॥७७॥
चञ्चलेन चलतादिशा दृशोऽप्यचलेन यदनङ्गभङ्गना ।
जीवयत्यधरदानपानतः सानमत्यामिमरं करोति किम् ॥७८॥

भाले लोचनयोश्च गलयुगले कृत्वाचिरं चुम्बनं
मासानङ्गरसातिरेकमनसा मात्रत्रतयासवान् ।
विश्रान्तो दयिताकुचस्थलभुवि प्रीत्यार्पितं प्रेयसी
बिम्बोष्ठामृतपानकं पिबति यः सत्यङ्गपुण्याभृता ॥७९॥
विपरीतो रतिपतिर्येन स्त्री पुरुषायते ।
स्वरांकृतोऽपि पुरुषः सन्महाप्रमदायते ॥८०॥

रतातिरेके निजहारवल्ली धम्मिल्लमुक्ता कुसुमैः क्षरद्भिः ।
यं प्रेयसी पूजयतेति गौरी शिवं तमन्यं व शिवं ब्रवीमि ॥८१॥

कान्ताकुचस्थमकरीरचनाङ्कितोरा-
स्तद्दन्तदंशनयनाञ्जनमञ्जुलोष्ठः ।
तज्जाग्रदग्रकरजां च न रोचमानः
स्वं वीक्षतेऽत्र मुकुरे सुकृती दिनादौ ॥८२॥

चिकुराः कामकोदण्डगुणाः कृशतनोस्ततः ।
रते पुष्पाणि तद्बाणाः पतन्ति दयितोरसि ॥८३॥

ताम्बुलरागारुणनेत्रवर्त्मा पृष्ठा स्फुरत्कङ्कणलक्षणश्रीः ।
मुक्तावलीलाञ्छनलक्ष्यवक्षाः पतिः मिथो लज्जयते सखीषु॥८४॥

।ासत्यता कितवतेऽभिनवा विभाति
यन्मानुषीमपि रसेन चिकित्ससीति ।
गीर्वाण एव यददसि मति मां ब्रुवाणा-
स्त्वां सुराधिकगिरं प्रति किं ब्रवीमि ॥८५॥

वसति सका भवदन्तर्हृदयं निर्भिद्य माय निर्यातु ।
समहिमकुचकठिनचक्रां मामपि चित्ते कथं कुरुषे ॥८६॥

यदभिदधासि भवत्या हृदयं मे बद्धमित्यहो न मृषा ।
अथ तन्मया विमुक्तं यातु यतो रोचते ततो रमताम् ॥८७॥

सखित्वादास्येन्दु वचोमृतानि किं मां पिबन्ती न सहेत निद्रा ।
त्वया तमिस्रामखिलमपीयं यदद्य भर्तुर्नयनान्निषिद्धा ॥८८॥

आयाति वारिरुहगन्धवहे समीरे
तारस्वरेण सखि कूजति ताम्रचूडे ।
निद्रावियोगमनुमीय मया मुहूर्त-
माश्लेषबन्धनमभेदि न नायकस्य ॥८९॥

नीवीमद्य किमलि यद्द्रढयसे चक्रेऽपराधोऽनया
श्रान्तः कान्तकरोऽद्य किं नहि नहि माप्ते स्पर्शने ।

स्वनमच्युतबन्धनाजनितत: किं कथ्यते किं मया
लज्जामोहमनोभवैर्विधुरया किञ्चित्समाज्ञासि न ॥९०॥
सर्वतो मणिनिर्माणे विजितेऽपि गृहान्तरे ।
कथं चन चिरान्मुग्धां लज्जामत्याजयत्पतिः ॥९१॥
निर्भररतविश्रमे दयितोरस्तरलनायकं पीत्वा ।
सहसा रमणं मुग्धा हन्ति सरोजेन मेखलाबद्धम् ॥९२॥
कान्तेन नीते तरसा दुकूले दीपेऽपि शान्ते निजचूर्णमुष्ट्या ।
स्वमेखलाहारमणिप्रकाशे नवोढयालिङ्गितमां स्वयं सः ॥९३॥
रात्रौ किं किमकारि तत्र गतया कान्ते भवत्या मुहुः
पृष्टा कैतवदक्षयेति निजया सख्याभिमुख्या पुरः ।
तत्तद्भ्रान्तिकृतं तथैव सकलं संभावयन्ती क्वचि-
त्पृष्टेनेति गिरा न्यमज्जदहह व्रीडाम्बुधौ काचन ॥९४॥
वक्षोभक्षोभयन्ती तरलतरचलल्लोचनप्रान्तबाणै-
र्गात्रं भित्वातिमात्रं खरनखरमुखैराविशन्ती दशन्ती ।
दोषारोषादशेषामपि तदनुनयं नाददानाददाना
तापं या पञ्चबाणात्त्वयापि किमु न सा वल्लभा वल्लभास्यात् ॥
आयातायासमाया स्मरणपथमपि प्रेयसी श्रेयसीमा
चेतस्येत भ्रमेतत्सृजति वजति यत्तामृतेनामृतेन ।
व्रीडाक्रीडासनीडासनहसितमुहुर्दर्शनस्पर्शनाद्यं
तस्याः कस्यात्र न स्यात्सकलकरणहृन्मोहसन्दोहहेतुः ॥९६॥
स्फुरत्तारमणिश्रेणिमती गुणवती सती ।
अक्षमालाऽथवा बाला करग्राहोचिता सताम् ॥९७॥
कान्ताकुचाकृतिदृशापि निपीयमानं
श्रीशैलसानुयुगलं न महो मुदे किमु ।
युक्ता गुणेन परितो यदुपासमाना
मुक्ता अपि स्तनघनातिथयो भवन्ति ॥९८॥

कामं नाम विपर्यये दयितया बद्धस्य मुक्तिः परं
मुक्तिः स्नेहसमीरितान्नतु परं मन्ये क्षरादक्षरम् ।
कान्तालिङ्गनसंभवान्नहि महानन्दः प्रमोदात्पृथक्
तत्किं तामपहाय कैश्चिदिह ब्रह्माप्तये क्लिश्यते ॥९९॥

यौवनस्था वनस्था वा सुन्दरी यदि वा दरी ।
रागेण वा विरागेण सेव्यतां सुरतेच्छया ॥१००॥

नैपुण्यार्जितपुण्यपुण्यमतुलः सर्वेन्द्रियार्थोदयः
कन्दर्पैकविलासवासवसतिः संसारसारं परम् ।
सा सारङ्गविलोचना विजयते यस्याः परीरंभणे
येनं कामिजनोऽनुभूय विशदानन्दाद्वयं विन्दति ॥१०१॥

नित्योन्नीतोरुवराधरभरविगलद्वारिधाराभिषिक्तः
स श्रीमान्मालयोऽसौ जगति विजयते सर्वनीवृन्नरेन्द्रः ।
मुञ्चा यैर्धीरवीरव्रजभुजमहसाक्रान्तभूकान्तसेव्यो
यस्मिन्सद्वंशशाली स च किल सकलो मण्डपो दुर्गमास्ते॥१०२

यस्याधीशो विधत्ते प्रणमदवनिभृन्मौलिकोटीरहीर
ज्योतिर्नीराजितांह्रिप्रबलरिपुबलारण्यदावप्रभावः ।
श्रीमानालमासाहिसमररसिकोबाणधाराभिवर्षी
चञ्चच्चक्षुस्तडागामरिनृपसदृशामुत्तटाम्भःप्रवाहान् ॥१०३॥

प्राचीनाः प्राक्प्रतीचीना अपि कपिकुलवद्दाक्षिणात्याः क्षणात्या
क्षोणीः क्षोणीमहेन्द्रा विजहति हतिभिर्जर्जरा गूर्जराश्च ।
अन्ये मन्ये नमन्ये चलचलनिलया किं च सर्वेऽप्यगर्वा
यस्मिन्नालंनासाहिक्षितिभृति विहितप्रस्थितौ दिग्जयार्थम् ॥

श्रीमालोरुकुले किलातिविमले जातो यदीयोऽभव-
न्मन्त्रीसोनगिरान्वयः श्रीतदयः श्रीझञ्झणो नाम सः ।
अद्भुस्तैः शिशिरादिकैरिव लसत्सत्पक्षयं राजितो
वंशो यस्य विभाव्यते स्म भुवने षड्भिस्तनूजन्मभिः ॥१०५॥

प्राक्पुण्यकार्मणवशीकृतसिन्धुजेषु
तेषु श्रीतेषु समतामपि धीरधीषु । ।१०।।
सर्वज्ञसंज्ञमहसः स पुनः प्रसादा-
च्छ्रीबाहडः समभवद्बहुनागरीयान् ।।१०६।।
श्रीसङ्घप्रभुतामितस्य विमलप्राचीनपुण्याचल-
श्रेणीसत्परिम एक उदितो यस्यात्मजो मण्डनः ।
यः सारस्वतकाव्यमण्डनकविर्दारिद्र्यभूभृत्पवि- ।
र्विज्ञानां च यथा रविर्विजयते तीव्रप्रतापैर्भुवि ।।१०७।। ३।।
श्रीसर्वज्ञपदाम्बुजालिशिरसा धर्मैकधामोरसा
विद्वन्मण्डनपण्डितेन कविना कान्तेन तेनामुना ।
श्रीमन्मण्डनसंज्ञकेन कविना शृङ्गारभङ्ग्या सत
श्लोकीश्लोक्यतमा समा विरचिता पीयूषपाथोधिना ।।१०८।। ४।।

।। इति मण्डनकृतं शृङ्गारमण्डनं समाप्तम् ।।

संवत १५०४ वर्षे कार्तिकशुक्लद्वादश्यां शनौ दिने लिखितं पण्डितविनाइकदासकायस्थेन.

।त् ।।

६।।

